

Verbalsystemet i Første Pskov-krønike

En analyse av *Tichanovskij Manuskriptet*

Katerina Slettnes

Masteroppgave i russisk språk ved ILOS/HF

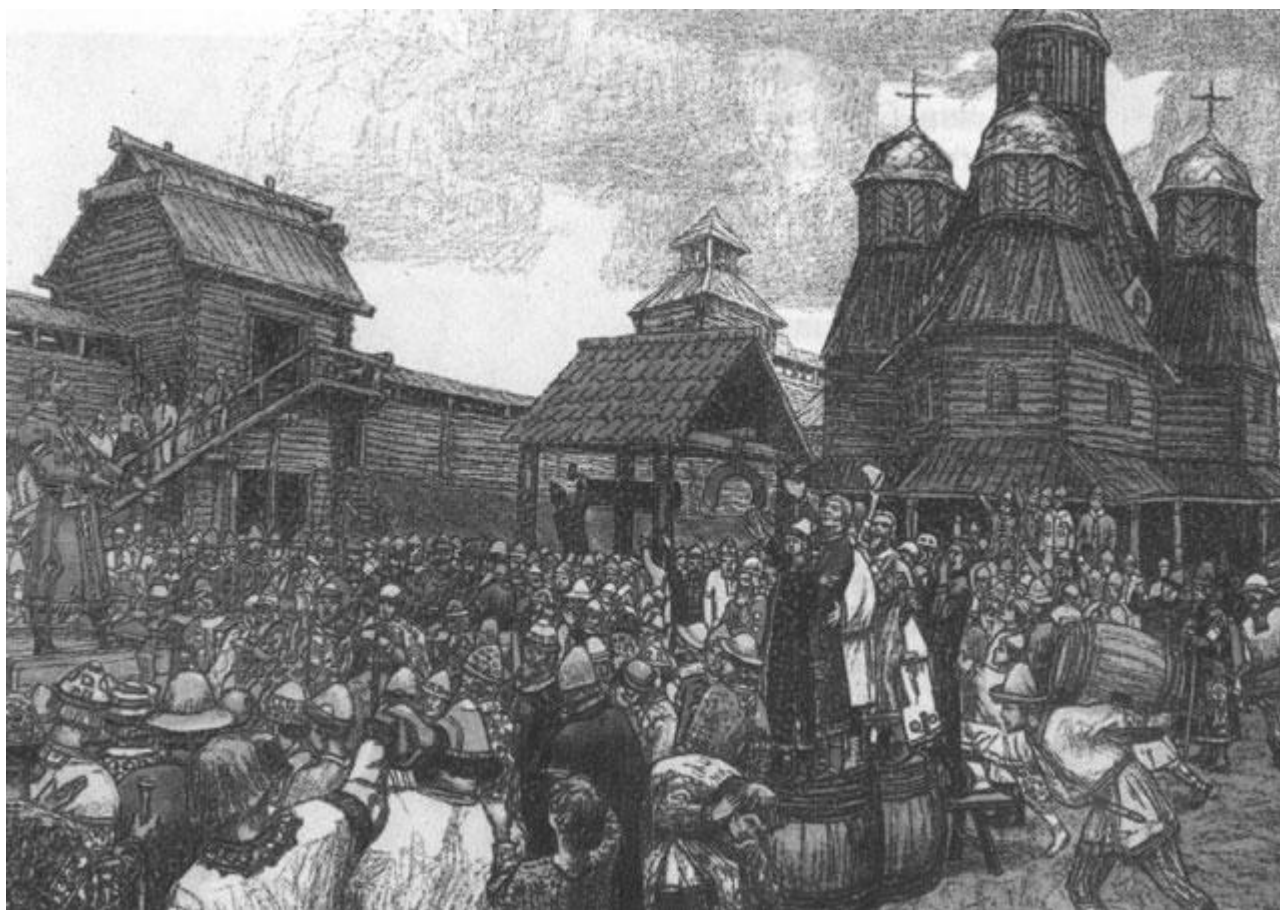
UNIVERSITETET I OSLO

15.02.2012

Verbalsystemet i Første Pskov-krønike

En analyse av *Tichanovskij Manuskriptet*

'Veche in Pskov' av Viktor Vasnetsov <http://www.artsunlight.com/artist-NV/N-V0011-Victor-Vasnetsov/N-V0011-0093-veche-in-pskov.html> [besøkt: 1.02.2012]

© Katerina Slettnes

2012

Verbalsystemet i Første Pskov-krønike

Katerina Slettnes

<http://www.duo.uio.no/>

Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Verbalsystemet i russisk har gjennomgått mange endringer siden de første tekstene så dagens lys. Denne oppgaven analyserer verbalsystemet i *Pervaja Pskovskaja Letopis' – Tichanovskij spisok*, som inneholder verbalkategorier vi finner i moderne russisk, men også noen som ikke lenger er i bruk. Deriblant har vi først og fremst aorist og imperfektum. Den hyppige bruken av disse er noe motstridende med det som tidligere er blitt antatt, da disse burde ha vært byttet ut med perfektum, som angivelig er opphavet til dagens preteritum.

Teksten har også en rekke innovative trekk, og dette tyder på at språket nærmer seg moderne russisk. På denne måten er den også et godt tverrsnitt for både synkrone og diakrone undersøkelser. Dette kommer av at de aktive partisipper i presens og preteritum ofte har kongruenstap, samt andre interessante trekk, som viser til opphavet for verbalkategorien gerundium. Dette kan således være til stor nytte for den som ønsker å forstå bruken av gerundium.

Forord

Etter å ha skrevet denne masteroppgaven, ser jeg at mange ting kunne ha vært gjort annerledes. Blant annet burde jeg, som masterstudent, antakeligvis ha begrenset meg til et mindre studium. Likevel føler jeg at det har vært svært viktig å kartlegge hele verbalsystemet i *Tichanovskij Manuskriptet*. Helheten er essensiell for forståelsen av hver enkelt verbalkategori. På denne måten danner dette også et bilde av hva slags språk som er brukt i PPL, og hvordan dette passer inn i helheten av storrussisk språk og tekster.

I forbindelse med denne oppgaven, er det noen personer som har kommet med svært verdifulle bidrag. Først og fremst vil jeg takke min veileder og foreleser Jan Ivar Bjørnflaten, som blåste liv i min interesse for slavisk språkhistorie. Han har gitt god veiledning og mange innspill, som en ikke kunne vært foruten. At veileder har hatt tro på oppgaven min, har også ledet til mang en god samtale om tema. Tusen takk!

Takk til Jorunn Skjulestad og Per Byrkjeland, som har kommet med kommentarer til språk. Likeledes har jeg ofte hatt en trang til å diskutere språk og språkhistorie med noen. Derfor vil jeg også takke Andreas Øiestad for mange gode samtaler og idémyldringer.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke Nils Olve Gillund for artige avbrekk i hverdagen og nyttige tekniske råd.

Oslo, 9. februar 2012

Katerina Slettnes

Innholdsfortegnelse

Forord.....	VII
Liste over tabeller og figurer.....	X
Forkortelser	XI
1 Innledning.....	1
2 Teori og metode	3
2.1 Teori.....	3
2.2 Metode.....	5
2.3 Presiseringer	6
3 Bemerkninger om historie, språk og grammatikk.....	8
3.1 Makt og språk	8
3.2 <i>Pervaja Pskovskaja Letopis' - Tichanovskij spisok</i>	9
3.3 Språkhistorie.....	10
3.4 Kategorisering av verbene i PPL.....	12
3.5 Verbet <i>byti</i>	13
4 De finitte verbalkategoriene i PPL.....	16
4.1 Presens og futurum	17
4.1.1 Atematiske verb.....	19
4.2 Imperativ.....	21
4.3 Konjunktiv	23
4.4 Preteritum	23
4.4.1 Imperfektum	24
4.4.2 Aorist.....	27
4.4.3 Perfektum	38
4.4.4 Pluskvamperfektum.....	40
4.4.5 <i>L</i> -partisipp i finitte verbalkategorier	40
4.4.6 Herding av endelsene	41
5 De infinitte verbalkategoriene i PPL.....	49
5.1 Infinitiv	49
5.1.1 Ortografisk variasjon i infinitiv.....	51
5.2 <i>L</i> -partisipp.....	54
5.2.1 Grafiske anmerkninger av <i>l</i> -partisipp.....	56

5.2.2	Reanalyse av <i>l</i> -partisippet	57
5.2.3	Fra sammensatte verbalformer til kun <i>l</i> -partisipp	58
5.3	Presens partisipp passiv	60
5.4	Preteritum partisipp passiv	61
5.4.1	Den frekvente verbalformen pret.part.pass.F.Nom.sg.	63
5.4.2	Kopula av <i>byti</i> i passive partisipper	64
5.4.3	Variasjon i det grafiske uttrykk ved pret.part.pass.	65
5.5	Presens partisipp aktiv	66
5.6	Preteritum partisipp aktiv	67
5.7	Kongruenstap i PPL.....	68
5.7.1	Sammenfall av endelser	71
5.7.2	Hvorfor endelsene i Nom.pl. har både <i>-e</i> og <i>-i</i>	73
5.7.3	Andre kuriosa ved kongruens.....	75
5.8	Gerundium	76
5.8.1	Predikative aktive partisipper	76
5.8.2	Logisk kongruens	78
5.8.3	Aktive partisipper av M.Nom.sg. eller gerundium?.....	79
5.8.4	Hva da med endelsen <i>-či</i> i pres.part.akt.?.....	80
5.8.5	Kvalitative forskjeller blant endelsene <i>-šte</i> , <i>-šti</i> og <i>-či</i> i pres.part.akt. og <i>-(v)še</i> og <i>-(v)ši</i>	81
5.9	Grafisk variasjon.....	82
5.9.1	PPL varierer mellom vokalene <i>o</i> og <i>a</i>	82
5.9.2	Variert bruk av <i>ě</i> og <i>e</i>	85
5.9.3	Neset og Makarovas tolkning av <i>nu-drop</i>	86
5.9.4	Dualis i PPL	88
6	Oppsummering	90
	Litteraturliste	98

Liste over tabeller og figurer

Tabell 1 Skriftspråk	10
Tabell 2 Periodiseringen av slaviske språk (Bjørnflaten 2005:19,78)	11
Tabell 3 Verbalsystemet i PPL	12
Tabell 4 Suppletivistiske verbalstammer for <i>byti</i>	14
Tabell 5 <i>L</i> -partisippets utbredelse	15
Tabell 6 Finitte verbalkategorier	16
Tabell 7 Verb i presens og futurum	17
Tabell 8 Verb i imperativ	21
Figur 1 2.palatalisering (Bjørnflaten 2005:45-47).	22
Tabell 9 Verb i imperfektum	24
Tabell 10 Sigmatiske aorister	29
Tabell 11 Avgjørende konsonanter for <i>och</i> -aorist	32
Tabell 12 Suppletivistiske rotaorister	35
Tabell 13 Suppletivistisk rotaorist - ortografisk variasjon	36
Tabell 14 Fordeling av hard og bløt endelse i 3.p. presens og futurum	42
Tabell 15 Fordeling av hard og bløt endelse i 3.p. imperfektum	43
Tabell 16 Personendelse i imperfektum	44
Tabell 17 Infinitte verbalkategorier	49
Tabell 18 Infinitiv	50
Tabell 19 Ortografiske varianter av infinitiv	51
Tabell 20 <i>L</i> -partisipp	54
Tabell 21 Genera i <i>l</i> -partisipp	55
Tabell 22 <i>l</i> -partisippets utbredelse i sammensetning med finitt form av <i>byti</i>	58
Figur 2 Fra sammensatte verbalformer til kun <i>l</i> -partisipp	58
Tabell 23 Verb i pret.part.pass.	61
Tabell 24 Fordeling av genera i <i>l</i> -partisipp	62
Tabell 25 Verb i pres.part.akt.	66
Tabell 26 Verb i pret.part.akt.	67
Tabell 27 Eksempler fra PPL på opprinnelig <i>e</i> , men finner ny <i>i</i>	70
Tabell 28 Fordeling av <i>e</i> og <i>i</i> i Nom.pl. blant de aktive partisippene	70
Tabell 29 Fordeling av de aktive partisippers suffiks og endelse Nom.pl. i PPL	70
Tabell 30 Fordeling av alle de aktive partisippene i Nom.Pl i PPL	71
Tabell 31 Posisjon av partisippet der det forventes Nom.pl., men står M.Nom.sg.	81
Tabell 32 De aktive partisippers posisjon	81
Tabell 33 <i>Nu-drop</i>	86
Figur 3 Faktorer som påvirker <i>nu-drop</i>	87
Tabell 34 Fordeling av verbalkategoriene	90

Forkortelser

F	Femininum
M	Maskulinum
N	Nøyttrum
C	Konsonant
V	Vokal
KF	Kortform
LF	Langform
dual.	Dualis
pl.	Pluralis
sg.	Singularis
fut.	Futurum
imp.	Imperativ
imperf.	Imperfektum (kontrahert)
n-part.	pret.part.pass. med suffiks -n-
part.	Partisipp
perf.	Perfektum
pl.kv.perf.	Pluskvamperfektum
pres.	Presens
pres.ger.	Presensgerundium
pret.	Preteritum
pret.ger.	Preteritumsgerundium
t-part.	pret.part.pass. med suffiks -t-
ukontr.imperf.	Ukontrahert imperfektum
gksl.	gammel kirkeslavisk
krksl.	Kirkeslavisk
MRS	Moderne Standard Russisk
no.	Norsk
rus.	Russisk
rus.krksl.	Russisk-kirkeslavisk
sydsl.	Sydslavisk
østsl.	Østslavisk

Akk.	Akkusativ
Dat.	Dativ
Gen.	Genitiv
Instr.	Instrumentalis
Lok.	Lokativ
Nom.	Nominativ
PPL	<i>Pervaja Pskovskaja Letopis' Tichanovskij spisok</i>
Tich.Sp.	<i>Tichanovskij spisok</i>
Pog.Sp.	<i>Pogodinskij spisok</i>
pal.	Palatalisering
upal.	Ikke palatalisert
adj.	Adjektiv
Ĭ	Kort i-lyd
(04.15)	Side 4.Linje 15 (Alle eksempler vises med referanse til side og linje i PPL.)
vs.	Versus
>	'Blir til'
<	'Kommer av'
→	'Leder til' evt. 'fører til'
Ø	Markerer nullform der et fonem mangler
//	Lyd
x	Antall registrerte former. Eksempelvis <i>priiti</i> 2 _x

1 Innledning

Det russiske språkets verbalsystem har gjennomgått omfattende endringer siden de første østslaviske tekster så dagens lys for over 1000 år siden. Fra gammelkirkeslavisk til moderne russisk har språket utviklet seg gjennom flere stadier. Ett av disse stadiene, som fører til et moderne russisk skriftspråk, er russisk-kirkeslavisk.¹ Flere av de språklige endringene som har funnet sted i løpet av de siste hundreårene, kan en finne ved å undersøke eldre slaviske tekster. Teksten jeg har valgt å analysere, er *Pervaja Pskovskaja Letopis' – Tichanovskij spisok*, heretter kalt PPL. Dette er en krønike fra det 15. århundre og et trinn i språkutviklingen fra kirkeslavisk til et moderne russisk språk.

Som student ved masterprogrammet for russisk språk lærer man et av verdens mest utbredte språk, men dette er meget komplekst. Spesielt gjelder dette det russiske verbalsystem. Mine interesser for russisk grammatikk og språkhistorie er forent i denne oppgaven, som gir meg innsikt i mange grammatiske fenomener jeg tidligere har undret meg over. Under en samtale med min veileder fikk jeg vite om PPL og at dette var en lite utforsket tekst.

Siden teksten har mange verbalkategorier, som må forklares ut ifra et språkhistorisk perspektiv, resulterer dette også i en bedre forståelse av når og hvorfor verbalkategoriene i moderne russisk brukes.

Denne oppgaven handler om verbalsystemet i PPL. I analysen deler jeg dette systemet inn i verbalkategorier av finitte og infinitte verb, og undersøker dem både kvantitativt, altså hvor hyppig de forekommer, og kvalitativt, hva bruken av det gitte verbet indikerer i hvert enkelt tilfelle. Dette kommer jeg nærmere innpå under kapittel 2, ”Teori og metode”. Eksemplene jeg bruker fra teksten, illustrerer både de generelle og varierende trekk ved verbene i PPL. Noen ganger refereres det til moderne standardrussisk, heretter kalt MSR, da det både forekommer likheter og ulikheter med dette språket.

Oppgaven er delt inn i et introduksjonskapittel av oppgaven, selve analysen av de finitte og infinitte verbalkategoriene, før jeg gir en oppsummering og konklusjon av oppgaven. Teorien og metoden analysen er basert på, vil bli forklart i kapittel 2. Noen grammatiske fenomener, språkhistoriske, samt historiske momenter må være klart før jeg presenterer analysen. Dette

---

¹ Russisk-kirkeslavisk er det språket tekstene perioden 1056 – ca. 1700 er skrevet på og dette presiseres senere i oppgaven (Stang 1969:52).

blir etablert i kapittel 3. I kapittel 4 analyserer jeg de finitte verbalkategoriene og de verb som er brukt i PPL. Disse analyseres, og verbalformene er innledningsvis presens, futurum, imperativ og konjunktiv. Dette går over i de preteriske verbalkategoriene: imperfektum, aorist, perfektum og pluskvamperfektum. Jeg forsøker å forklare de mest markante morfologiske trekkene ved verbalformene i PPL. De infinitte verbalformene i PPL er et eget kapittel 5. Her begynner analysen med infinitiv. Deretter gjennomgås *l*-partisipp. Siden denne verbalformen også inngår i andre verbalkategorier blir det også vist til hva slags endringer som skjer, og hva dette leder til for tempus preteritum. Videre i denne delen gis det også en kort gjennomgang av de passive partisippene. Dette går over i en noe mer omfattende del av kapittelet, analysen av de aktive partisippene. De aktive partisippene i PPL har flere trekk som legger grunnlaget for videre drøfting. Det gjøres en drøfting av funn som tyder på tidlige former av gerundium. I siste del av dette kapittelet viser jeg til noen fellestrekk for de finitte og infinitte verbalformene, der hele verbalsystemet tas i betraktning.

Alt som er blitt introdusert i kapittel 1 til 5 blir således lagt frem i kapittel 6, som er en oppsummering av hele oppgaven, og en konklusjon for verbalsystemet i PPL. De finitte og infinitte verbalformene har enkelte likhetstrekk, men de er også veldig forskjellige, derav kapittelinnstillingen. Oppgaven har et variert innhold, som viser til flere sider av verbalsystemet i PPL, slik vi nå skal få se.

2 Teori og metode

2.1 Teori

For å kunne utføre det studium som utgjør denne oppgaven, der jeg sammenligner verbal- og verbalformene, har jeg basert meg på etablerte verker og hypoteser. Disse gir en rekke forklaringer på de verbalformene jeg har registrert. Denne forskningen introduseres nå kort i teoridelen, men utdypes i senere kapitler.

Teorien jeg baserer meg på i denne oppgaven, brukes for å forklare spesielt de tilfellene der verbalformene og morfologien viser stor variasjon. Variasjonen ligger ofte i at det er benyttet både øst- og sydslaviske former, som kommer av at vi har en russiskkirkeslavisk tekst med gammelkirkeslavisk som forløper. I tillegg er det ofte et talespråklig preg i teksten. Derfor finnes det også andre forekomster som ikke svarer til de forventninger man har til en russisk-kirkeslavisk tekst. Det er ikke alltid språkforskerne svarer klart nok på den variasjonen jeg har registrert. Heller ikke er de enige. De mange forskerne innen slavisk lingvistikk og språkhistorie har fremlagt ulike hypoteser som forklaring på de samme språklige fenomenene. Filin (1972) legger frem en samling hypoteser, gitt av mange forskere, som kan appliseres på mine funn. Hypotesene er imidlertid ikke alltid utfyllende, og mine registrerte funn må måles derfor opp mot disse. På bakgrunn av analysen jeg har gjort, vurderer jeg enkelte hypoteser som mer plausible enn andre. Verbene jeg presenterer, tar utgangspunkt i samlingen ordbøker av Sreznevskij (1955), supplert av Lysaght (1978) og Cetelin, Večerki og Blagov (1999).

Selv om mye av det jeg har registrert er blitt drøftet og forsøkt belyst av en rekke forskere, har jeg gjort noen funn i PPL som tyder på at det er mye som ennå ikke er avgjort. Mine funn må følgelig forstås ut fra dette. Borkovskij og Kuznecov (2010) står også meget sentralt i analysen, siden disse har en meget utfyllende grammatikk for språket i PPL. Likeledes bidrar også Bondaletov et al. (2010), samt Rusinov (2010), da deres tabeller viser til eksempler for hvordan verbalkategoriene ser ut.

Tolkingen av partisippene under kapittel 5, som tar utgangspunkt i grammatikalisering av de aktive partisippene, viser til en nyere forskning gjort av blant annet Bjørnflaten.

Grammatikaliseringsteori har vist seg å være svært relevant for oppgaven.

Grammatikaliseringsteori er et forsøk på å vise til opphavet av en grammatisk form eller konstruksjon og dens utvikling gjennom tid og miljø, på samme tid som man ønsker å finne ut av deres struktur (Heine og Kutuva 2005, Bjørnflaten 2010a, b, Andersen 2006).

For å kunne studere verbalsystemet, må sette seg inn språkhistorien. Språkhistorien vil således ikke bare kunne brukes for å vise til verbalformene som grammatiske fenomener, men også verbene og deres grafiske uttrykk. For å gjøre dette har jeg benyttet meg av utgivelsene til Bjørnflaten (2005, 2009), Borkovskij og Kuznecov (2010) og Vlasto (1986).

Hva angår grammatikker, artikler, internett og ordbøker, har jeg benyttet meg av et bredt spekter av kilder, men valget av de mest sentrale tekstene behøver en redegjørelse. Mye av teorien jeg bruker, baserer seg på nyere artikler, skrevet i løpet av de siste tiårene. Den relativt påfallende store variasjonen i verbalsystemet i PPL er ikke alltid slik det står beskrevet i grammatikkene. Av den grunn er det også trukket inn artikler som kan forsyne analysen med flere forklaringer, og på samme tid legge et bredere grunnlag for mine tolkinger av verbalsystemet. Artikkelen går ofte mer utdypende og spesifikt til verks enn grammatikkene, og forsøker å vise til hva som ligger bak verbalformene. Blant annet er det brukt utgivelser av Andersen (2006), Bjørnflaten (2010 a, b, 2011), Chaburgaev (1978) og Nessel og Makarova (2011).

Nessel og Makarova forsket på *nu-drop* i russisk. Til tross for at mine funn ikke er mange nok, og at den artikkelen (Nessel og Makarova 2011) jeg har brukt ikke viser til tekster før det 18. århundret, er det veldig interessant at deres funn fra etter 1700 kan appliseres på min oppgave. Videre kan det nevnes at Bjørnflatens artikler, som angår aktive partisipper og gerundium, ser ut til å være i overensstemmelse med min kvantitative og kvalitative analyse av denne typen verbalformer i PPL.

Da det er antatt at teksten interesserer et publikum som er kjent med russisk språkhistorie, gir jeg ingen omfattende innføring i verbalformenenes oppbygging, men konsentrerer meg om de delene at språkhistorien og grammatikken som er relevant for nettopp oppgaven. Teorien blir trukket inn lenger nede under analysen, og jeg kommer til å referere til og konsultere meg med denne underveis.

2.2 Metode

Ved å gå kronologisk gjennom hele PPL, har jeg registrert all bruk av verb i et kartotek. Denne formen for analyse er i utgangspunktet kvantitativ, og legger grunnlaget for en empirisk tilnærming. Jeg ser på frekvensen av verbforekomstene, og derav hva slags språkmønster verbene i PPL utviser i forhold til russisk-kirkeslavisk (skriftspråket), og derfor også østslavisk.

Da jeg gikk gjennom PPL, gjorde jeg mange svært interessante funn. Det er en merkbar variasjon blant de verbene og verbalformene som er brukt. Eksemplene jeg bruker, illustrerer registrerte funn i PPL. Det er svært nødvendig å vise til disse eksemplene, da de viser hvordan verbalformene uttrykkes, og at det sammenlignet med ortografien er stor variasjon i det grafiske uttrykk. I oppgaven translitterer jeg kyrillisk i samsvar med translitterasjonstabellen i Scando-Slavica, (46, 2000).

Verbene i PPL er kategorisert i finitte og infinitte verbalkategorier. Ved å gjøre dette, får man et relativt nøyaktig bilde av hva slags verbalsystem PPL har. Kartoteket inneholder også en inndeling der jeg har kategorisert for numerus, genus, person og kasus. Med dette som grunnlag, er det mulig å anvende teori der jeg forklarer distribusjonen av verbalformer. I de deler der jeg forsøker å forklare opphavet til variasjon i teksten, brukes en mer kvalitativ analyse. Den kvalitative analysen søker å interpretere hva som ligger bak denne variasjonen. De grafiske uttrykkene av verbalformene kan, som tidligere nevnt, vise stor variasjon på tross av at det er snakk om det samme verbet.

Forklaringen av årsakene faller, som nevnt, inn under oppgavens bruk av kvalitativ analyse for å forklare de forskjellige verbalformene. Av og til er det registrert forskjellige morfemer i samme verbalform, tross samme opphav. Dette gjelder spesielt ved aktivt presenspartisipp, der bruken av denne verbalformen er svært variert. Her må funnene, med deres variasjon, undersøkes og forklares ut ifra det språket som preget Pskov-området på denne tiden. Det er av den grunn viktig å tillegge PPL, og derfor også oppgaven, et diakront perspektiv. Sammenlagt skal dette gi et bilde av verbalsystemet i PPL og dets karaktertrekk.

Disposisjonen for analysen er basert på at verb er inndelt i finitte og infinitte verb. Med finitte verbalkategorier menes de verbalformer som har deklinasjon i numerus og person. Under denne kategorien finner man disse verbalkategoriene i PPL: presens, futurum, imperativ og de

forskjellige kategoriene for preteritum. De infinitte verbalkategoriene er infinitiv, l-partisipp, passivt og aktivt partisipp i presens og preteritum. De verb, som er brukt innen verbalkategoriene, listes opp i tabeller.

Hva angår enkelte av verbalkategoriene (l-partisipp og aktivt presens- og preteritumspartisipp), har jeg også valgt å trekke inn begrepene reanalyse og grammatikalisering (Bjørnflaten 2010a, b, Andersen 2006, Chaburgaev 1978). Dette vil bli forklart under de gjeldende verbalkategoriene. Det gjelder spesielt under de aktive partisippene, der M.Nom.sg. og Nom.pl. også kan være verbalkategorien gerundium. I disse verbalkategoriene vises det til prosentandeler, slik at tendensene kommer klarere frem.

2.3 Presiseringer

Grunnet plassmangel gis det i oppgaven oversiktstabeller av hvilke verb som finnes i PPL. I tabellen finner man en referanse til antall registrerte tilfeller av verbet. Eksempelvis betyr dette at verbet *byti* 4_x forekommer 4 ganger (x) i den verbalkategorien, der dette er oppgitt.

Det vil likeledes ikke kunne gås spesifikt inn på alle verbene som er benyttet i teksten, men gjennom eksempler fra PPL, vil verbalformene forhåpentligvis bli godt nok illustrert. Hva angår illustrasjonene jeg bruker, uthever jeg de ordene det dreier seg om. Hvor illustrasjonene er hentet fra, er også oppgitt i form av parentes etter hver illustrasjon. Her oppgis det for det første hvilken side i PPL dette er hentet fra, og for det andre på hvilken linje man finner setningen. For eksempel (8.16), som betyr side 8, linje 16, i PPL.

Siden ordboken til Sreznevskij (1955) oppviser en variasjon av både sydslaviske og østslaviske former av infinitiv, har jeg valgt kun å skrive den kirkeslaviske formen av verbene i tabellene. Eksempelvis oppgir jeg sydsl. *zažešti*, fremfor østsl. *zažeči*. Noen av verbalformene man finner i en verbalkategori, inngår også i andre verbalkategorier, slik at disse ofte analyseres under to verbalkategorier. Dette er et valg på grunnlag av at PPL inneholder sammensatte verbalkategorier. Eksempelvis har man verbalkategorien perfektum, som består av imperfektum av verbet *byti* og et l-partisipp. Noe blir delvis belyst under de gjeldende verbalformene, men en gjennomgang senere i oppgaven er nødvendig, da det ofte dreier seg om fellestrekk for flere verbalformer.

Grammatikkene ser ikke ut til å skille mellom termene suffiks og infiks, gjør heller ikke jeg dette. Likevel, er affikset prefiks såpass etablert at jeg bruker termen.

Flere steder i translittereringen av illustrasjonene finner man *i* i stedet for *j*. Det vil likeledes finnes andre grafiske varieteter i oppgaven. Dette er bevisst, siden det er slik det står skrevet i det grafiske uttrykk i PPL. Hvis det er vist til MSR, brukes det tegnet ' fremfor *ɸ*. Dette angår spesielt hard og bløt endelse og vi finner det i for eksempel *byti* rus.krksl. og i *byt'* MSR.

3 Bemerkninger om historie, språk og grammatikk

For å forstå verbalsystemet i *Pervaja Pskovskaja Letopis' – Tichanovskij spisok* (PPL), må man også forstå teksten ut ifra dens tilblivelse. Derfor velger jeg nå å introdusere noen historiske og språkhistoriske momenter for PPL. Dette går over i noen forord til analysen. Her legger jeg frem noen fellestrekk man må ha klart for seg før man leser analysen.

3.1 Makt og språk

Etter lenge å ha vært en de facto uavhengig republikk, ble Pskov anerkjent som selvstendig republikk av Novgorod i år 1348.² I 1510 falt Pskov inn under Storfyrstedømmet Moskva.

På tross av Pskovs tidligere selvstendighet og dialektale trekk i Pskov-området, var det ikke mulig å unngå de sentrale makters språklige innflytelse. I russisk-kirkeslavisk finner man at stavelsene har *-o-*, som også var standarden i gammelkirkeslavisk. Spredningene av *-a-* skyldes i høy grad at sentralstorrussisk, som var det språket som ble talt i området, etter hvert ble standardspråket. Sentralstorrussisk har trekk fra både nord- og sydstorrussisk. Dette kommer jeg nærmere inn på senere i oppgaven. Noen av de trekk som er registrert i PPL, finner man som typiske for dagens Pskov-område.

Grunnet sin beliggenhet, fungerte Pskov lenge som en bro mot Europa. I krøniken berettes det mye om hva slags kontakt Pskov hadde med latvierne, litauerne, finnene, tyskerne og flere. For det meste beskrives denne kontakten som tidvise angrep mot Pskov og dets innbyggere. I teksten leser man blant annet om hvordan pskovittene stadig ble utsatt for pest, hunger og harde vintre. Det berettes om hvordan pskovittene sloss mot dem som forsøkte å invadere dem. Dessverre kom deres allierte nabo Novgorod dem sjelden til unnsetning... *'ni slovomъ ni dѣlomъ;'* (30.33).

'... Псков принужден был постоянно обращаться к Новгороду за помощью, но тот был эгоистичен и своекорыстен,...' (Orlov 1945:195)

---

² Novgorod anerkjente Pskov i 1348.

Kievriket gikk i oppløsning som følge av blant annet mongolinvasjonen 1237-1241, og i det senere Storfyrstedømmet Moskva oppstod det nye økonomiske og kulturelle sentre innen dialektale områder (Moss 2001:71). Politisk dominerende områder hadde også språklig dominans. Ett av disse kommersielle sentrene var Pskov. Pskov ble derfor et naturlig objekt for skrift og beretninger. Siden Pskov ligger i den nordvestlige delen av det østslaviske området, bør det derfor også kunne forventes å finnes trekk fra dette områdets talespråk.

3.2 *Pervaja Pskovskaja Letopis' - Tichanovskij spisok*

Om *Pervaja Pskovskaja Letopis' – Tichanovskij spisok*³ (PPL), eksisterer det kun en mindre mengde informasjon. Svært lite er blitt skrevet om PPL. Det som kan fortelles, er at dette er en krønike som beretter historien til Pskov i perioden 854 til 1469. *Pervaja Pskovskaja Letopis' - Tichanovskij spisok* ble skrevet i 1469. Denne krøniken ble bevart i en kiste i **Pskov**, nærmere bestemt i kirken *Svjataja Troica*.

De første samlingene av krønikene i ble gjort i 1837 av M.H. Pogodin. Siden har det blitt utgitt flere samlinger med alskens skribenter av disse krønikene. Samlingen av *Pskovskie Letopisi* som jeg har valgt for å analysere i min oppgave, ble utgitt av historikeren A.N. Nasonov i 1941. Samlingen inneholder *Tichanovskij spisok* (1469), *Archivskij Spisok* (1481), *Pogodinskij spisok* og *Obolenskij Spisok* (begge fra 1547) (Nasonov 1941:I).⁴

Den første delen av krøniken er en avskrift fra *Novgorodskie Letopisi* (5. bind). Dette viser at PPL har slektsbånd til de øvrige russiske krønikene som er skrevet i denne perioden. Tidligere har jeg nevnt at Pskov ble selvstendig republikk i 1348. Avskriften fra *Novgorodskie Letopisi* beretter kun om perioden 988-1343. Etter dette overtar Pskovs egne krøniker *Pskovskie Letopisi*.

Under analysen blir det tydelig at i det grafiske uttrykk skiller avskriften fra *Novgorodskie Letopisi* seg ut fra resten av PPL. Avskriften gjelder de første ca. 20 sidene i teksten, noe det vil bli referert til senere i oppgaven. Nasonov (1941) forteller at krøniken er skrevet med

---

³ Det russiske ordet *spisok* oversettes til manuskript.

⁴ I utgivelsen jeg besitter er det kun deler av *Archivskij*, *Pogodinskij* og *Oblenskij Spisok*.

forskjellig type blekk, hvilket også kan bety at det har vært flere hender som har bidratt til teksten.

På side 69-71 i PPL er sidene delt inn i to søyler. Den ene søylen er nedtegnet av *Tichanov*, mens den andre er gjort av *Pogodin*. Det er derfor mulig å se på forskjeller mellom disse to skribentenes bruk av verbalformene. Man ser forskjellen i bruken av preteritum, og det er tydelig at den sistnevnte, *Pogodinskij spisok* (1547), er blitt skrevet på et senere tidspunkt enn *Tichanovskij spisok* (1469).⁵ Dette kommer klarere frem senere i oppgaven kapittelet om infinitte verbalformer, under seksjonen *l-partisipp*.

3.3 Språkhistorie

Gammelkirkeslavisk er det språket de eldste slaviske tekster er skrevet på. Man plasserer dette språket i det 10. og tidlige 11. århundre. Etter den tid er det kirkeslavisk som brukes som skriftspråk, og dette deles således inn i flere varianter av kirkeslavisk. Det kan derfor forekomme dialektale trekk ved tekster som er skrevet i denne perioden. Russisk-kirkeslavisk var den skriftkulturen som preget de østslaviske tekster på den tid da PPL ble skrevet. Da dette skriftspråket har østslaviske trekk, skiller dette seg ut fra den sydslaviske formen for kirkeslavisk. PPL er derfor skrevet på russisk-kirkeslavisk, men har en rekke verbalformer som vitner om påvirkning og trekk fra talespråket som er en blanding av nord- og sydstorrussiske former.

Tabell 1 Skriftspråk

<u>Skriftspråk</u>	<u>Århundre</u>
Gammelkirkeslavisk	10. - tidl. 11.
➔ Serbisk-kirkeslavisk	
➔ Bulgarsk-kirkeslavisk	
➔ Russisk-kirkeslavisk	11. - 18.

De østslaviske språkene er en del av den konsolideringen man finner innen de slaviske språkgruppene i perioden 800 - 1300 e.Kr. I dag regner man østslavisk for å omfatte hviterussisk, ukrainsk og russisk.

---

⁵ Nederst på side.69 i Nasonovs samling, står det at søylene med *Pogodinskij spisok* er hentet fra samlingen til Obolenskij..

Tabell 2 Periodiseringen av slaviske språk (Bjørnflaten 2005:19,78)

Periodisering av slaviske språk

Urslavisk som etnologisk enhet ca. 500 f.Kr. - 400 e.Kr.

Sen urslavisk ca. 400. e.Kr. - 800 e.Kr.

En konsolidering av de slaviske språkgruppene ca. 800 e.Kr. - 1300 e.Kr.

Enkeltspråklig utvikling fra ca. 1300 e.Kr.

Når jeg nå beskriver verbalsystemet i PPL, er fokuset rettet mot verbalformenenes forekomster, ortografi, variasjon og bruk. Teksten, PPL, gir en god dokumentasjon på hva slags verbalsystem man hadde i en periode som Bjørnflaten (2009:3) betegner som begynnelsen på den enhetlige språkutviklingen til de østslaviske språkene.

Verbalkategoriene er delt inn i finitte og infinitte hovedgrupper, som har sine undergrupper i de tempora og øvrige grupperinger det er å finne i teksten, kalt verbalformer. Gjennom eksempler fra teksten PPL kan det vises til verbenes kategorier, kongruens og grafiske uttrykk. Verbalformene som er registrert, utviser en god del variasjon. Derfor velger jeg i stor grad å fokusere på dette i analysen, da spesielt innen de finitte verbalkategoriene.

Analysen begynner med de finitte verbalkategoriene og en mer overfladisk gjennomgang av presens, futurum, imperativ og konjunktiv, da disse minner om de samme verbalkategoriene vi kjenner fra MSR. Her ønsker jeg først og fremst å vise til deres eksistens, bruk og grafiske uttrykk i PPL. Dette går over i en analyse av tempus preteritum, der det er registrert imperfektum, aorist, perfektum og pluskvamperfektum. Siden imperfektum og aorist har en særlig dominerende posisjon i PPL, krever disse en del oppmerksomhet. I PPL finner jeg fire verbalkategorier i tempus preteritum, og disse er imperfektum, aorist, perfektum og pluskvamperfektum.

Flere av verbalkategoriene i PPL, har enten endret funksjon eller brukes rett og slett ikke lenger i MSR. Derimot er det mange trekk blant verbalformene i PPL som kan kalles innovative. Dette kommer tydelig frem, siden PPL er skrevet på russisk-kirkeslavisk, med varierende innslag av østslavisk. Da for eksempel preteritumskategoriene imperfektum og aorist har falt bort, er aspektbruken blitt mer avgjørende i verbalsystemet. PPL viser også til utviklingen av en ny verbalform, gerundium. Dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

3.4 Kategorisering av verbene i PPL

«De finitte verbalformer har personendelser, mens de infinitte verbalformer ikke har personendelser og omfatter alle partisipper, infinitiv og supinum.» (Bjørnflaten 2009).

For å kunne analysere verbalsystemet i PPL, finner jeg det både naturlig og hensiktsmessig å dele inn verbalformene i to grupper: de finitte og de infinitte. Videre deles gruppene inn i verbalkategorier. Her følger en oversiktstabell for kategoriseringen av verbalsystemet i PPL og hvilke undergrupper det dreier seg om.

Tabell 3 Verbalsystemet i PPL

Finite verbalkategorier

Presens
Futurum
Imperativ
Konjunktiv
Preteritum
Perfektum
Pluskvamperfektum
Imperfektum
Aorist⁶

Infinitte verbalkategorier

Infinitiv
L-partisipp
Passive partisipper
Presens partisipp passiv
Preteritum partisipp passiv
Aktive partisipper
Presens partisipp aktiv
Preteritum partisipp aktiv
Gerundium

For de infinitte verbalformene er det ikke bare den ortografiske variasjonen som kommer frem, men også en sammenblanding av kirkeslavisk og russisk-kirkeslavisk med talespråklige trekk, som preger PPL. Dette viser til østslaviske trekk i teksten og en mulig reanalyse, blant annet via den tidligere nevnte grammatikaliseringen. Derfor kan det på forhånd nevnes stikkord som *l*-partisipp, aktive partisipper i presens og preteritum, samt gerundium, som jeg også finner i PPL.

For å kunne analysere og kategorisere verbene, samt redegjøre for deres oppbygging, legges det til grunn to ulike verbalstammer: presensstammen og infinitivsstammen (Bjørnflaten

---

⁶ Under analysen for aorist deles denne verbalkategorien inn i sekundær sigmatisk aorist, yngre sekundær sigmatisk aorist og suppletivistisk rotaorist.

2009:24-27).⁷ Presensstammen finner man ved å fjerne personendelsen for eksempel i 3.p.sg. mens infinitivsstammen finnes ved å fjerne endelsen *-ti* i infinitiv. Dette varierer for verbalformene og verbene. En må også merke seg at det kan forekomme lydendringer ved utlydende konsonant i infinitivsstammen.⁸ De konsonanter der det kan forekomme endringer, er plosivene (*t, d, b, p, k, g*). Hvis det forekommer en konsonantsammensetning med to dentaler etter hverandre, hvilket hender der det er *d+ti*, vil del stavelsesgrensene flyttes, og vi får *-dti > -sti* (Bjørnflaten 2005:33-36).

Dette gjelder for eksempel verbet *vesti* < *vedti. Her dannes for eksempel futurum på grunnlag av ved- og ikke *ves-* : *vedu* (fut.)1.p.sg.] I utviklingen fra gammelkirkeslavisk til kirkeslavisk er det vist til en økende tendens til at verbalformene baserer seg på presensstammen og ikke infinitivsstammen.

3.5 Verbet *byti*

Før jeg går inn på de enkelte verbalkategoriene, må det gjøres noen forklaringer hva angår verbalstammen i verbet *byti* (no. *være*). Verbet *byti* har ofte funksjon av å være et hjelpeverb, og derfor forekommer det svært ofte. Videre har dessuten *byti* suppletivistiske paradigmer for verbalstammen. Derfor ble det brukt både *by-* og *bě-* som rot for aorist, mens futurum brukte *bud-*.

- (1) 'Togo že lěta vo Pskově **bystь** [aor.3.p.sg.] dorog [adj.M.Nom.sg.] chmelь, zobiicu kupili po poltuně.' (73.11)
- (2) '**Bystь** [aor.3.p.sg.] pochvalenъ [pret.part.pass.M.Nom.sg.] poganych Totarъ na zemlju Ruskuju:...' (24.04)

I MSR er det i dag Ø-kopula ved *byti* i presens. Det eneste som gjenstår av *byti* presens i MSR, er 3.p.sg. og Pl. *est'* og *sut'*. I MSR brukes *est'* som en type universalform for alle

⁷ Bjørnflaten (2009) baserer seg på Leskiens klassifisering.

⁸ Lydendringene vil det bli vist til underveis ettersom eksemplene krever dette.

numera og persona, mens *sut*⁹ helst tilfaller sakprosa, og da gjerne oppramsing eller ved skjønnlitterær bruk (Mathiassen 2004:325, Borkovskij og Kuznecov 2010:298).

Her viser jeg til de forskjellige verbalstammene for *byti* gjennom registrerte verbalformer fra verbalkategoriene presens, futurum, perfektum, pluskvamperfektum, aorist og l-partisipp.

- (3) '..., da to **estъ** [pres.3.p.sg.] dělo veliko,...' (70.a.07)
- (4) '..., i da **budetъ** [fut.3.p.sg.] otmestnik bogъ otca moego Michaila i brata moego Dimitrija,...' (16.27)
- (5) 'Sei že **bě** [aor.3.p.sg.] pri Kostjantině cari velicěmъ.' (7.04)⁹
- (6) '..., i togda **bjaše** [imperf.3.p.sg.] pritužno velъmi ljudemъ;...' (14.32)
- (7) '**Byst** [aor.3.p.sg.] že sija četyre znamnenija edinogo mesjaca.' (40.32)
- (8) '..., jako že ne **byvalo** [l-part.N.sg.] nikoli že tako:...' (11.10)

Under følger en tabell med paradigmer for finitte former av *byti*.

Tabell 4 Suppletivistiske verbalstammer for *byti*

	Presens	Futurum	Imperfektum	Aorist
1.p.sg.	esмъ	budu	bjachъ	bychъ
2.p.sg.	esi	budeši	bjaše/be	by
3.p.sg.	estъ	budetъ	bjaše/be	by /bystъ
1.p.pl.	esмъ	budemъ	bjachomъ	bychomъ
2.p.pl.	este	budete	bjašete	byste
3.p.pl.	sutъ	budutъ	bjachu	byša

⁹ Her illustreres et eksempel med formen *Sei*. Det er brukt *i* i stedet for *j* i PPL. Siden formen burde ha vært *Sej* (der *j* translittererer den kyrilliske bokstaven *ikratkaja ŭ*), må det presiseres at *i* i PPL både kan vise til lyde /i/ og /j/.

Her ser man verbet *byti* brukt i forskjellige verbalkategorier sammen med *l*-partisippet, slik at disse tilsammen utgjør verbalkategoriene futurum, konjunktiv, perfektum og pluskvamperfektum. I tabell 5 under vises det til *l*-partisippets utbredelse, og dermed også til hvilke kombinasjoner jeg finner med *byti*.

Tabell 5 *L*-partisippets utbredelse

I sammensetning med finitt form av <i>byti</i>	Verbalform	Eksempel	PPL
Pres. + <i>l</i> -part.	Perfektum	este pravili	53.18
Imperf./Aor. + <i>l</i> -part.	Pluskvamperfektum	bjaše otnjali	49.09
Aor. + <i>l</i> -part.	Konjunktiv	povelělъ by	69.a.41
<i>L</i> -part.	<i>L</i> -partisipp	Dalъ	61.16

I perfektum og pluskvamperfektum finner vi finitt form av *byti* og det infinitte *l*-partisippet. Disse verbalkategoriene mister etter hvert *byti*. Dette skjer tidlig i presens, der det er Ø-kopula av *byti*. Til å begynne med faller *byti* først bort i skriftspråket, og da fortrinnsvis i presens. Man regner med at de faller bort i pluskvamperfektum og futurum perfektum i det 17. århundre (Chaburgaev 1978, Andersen 2006, Borkovskij et Kuznecov 2010).

Da *l*-partisippet inngår i mange andre verbalformer sammen med *byti*, har *l*-partisippet en relativt stor utbredelse. Når disse verbalformene mister de finitte formene av *byti* og kun *l*-partisippet står igjen, er bildet blitt drastisk endret. Dette kommer tydeligere frem senere i oppgaven under *l*-partisipp.

4 De finitte verbalkategoriene i PPL

De finitte verbalformene i PPL viser til et verbalsystem som har flere fellestrekk med MSR, men det er også registrert ulike varianter, både i bruken og det grafiske uttrykk. For hver verbalkategori er det mange registrerte varianter av selve verbene, og disse må bemerkes, samt drøftes. Denne drøftingen gjøres samlet for de finitte verbalkategoriene til slutt i analysen, siden det er fellestrekk ved de finitte og infinitte verbalformene som kan ses under ett. Da presens, futurum, imperativ og konjunktiv ikke skiller seg markant fra MSR, gis det kun en oversikt over disse med eksempler. Derimot er de forskjellige preterita svært interessante og de skiller seg fra MSR. Basert på mye teorien burde de forekomme langt sjeldnere i teksten, eller kanskje ikke i det hele tatt (Borkovskij og Kuznecov 2010, Bjørnflaten 2009, Vlasto 1986, Filin 1972). Siden dette er en narrativ tekst, er det å forvente at det finnes flest verbalformer i tempus preteritum, i motsetning til presens, futurum, imperativ og konjunktiv, som er brukt i replikker ved direkte tale.

Kategorisering av de finitte verbalkategorier

Tabell 6 Finitte verbalkategorier¹⁰

Finitte	Antall	Prosentandel
Presens	83	4,14 %
Futurum	52	2,59 %
Imperativ	16	0,80 %
Konjunktiv	1	0,05 %
Imperfektum	137	6,83 %
Aorist	1702	84,85 %
Perfektum	7	0,35 %
Pluskvamperfektum	8	0,40 %
Totalt	2006	100,00 %

I tabell 6, over, viser jeg til hvordan verbalformene er fordelt for PPL. Siden enkelte verbalformer er satt sammen og utgjør verbalkategorier, kan disse tallene tolkes på forskjellige måter. Derfor er det viktig å ha i mente at eksempelvis kondisjonalis, perfektum

¹⁰ I tabell 6 er det tatt hensyn til at noen verbalkategorier består av flere verbalformer. Deriblant konjunktiv, perfektum og pluskvamperfektum, der presens, imperfektum og aorist inngår. Se også tabell 40.

og pluskvamperfektum består av former fra finitte. Likevel er sammensatte verbalkategorier i PPL blitt splittet opp, slik at for eksempel perfektum deles inn i presens av *byti* og *l-partisipp*. Disse vil derfor falle inn under presens og *l-partisipp*.

4.1 Presens og futurum

Presens og futurum er brukt i de 145 registrerte tilfellene med presens og futurum, fordelt på 81 verb. Det er registrert presens i 83 tilfeller og futurum i 52. Jeg behandler presens av *byti* i denne delen, på tross av at dette verbet kan opptre som hjelpeverb sammen med *l-partisipp*. I slike tilfeller dreier det seg om verbalkategoriene konjunktiv, perfektum eller partisipp. Det gjelder et lite antall registrerte tilfeller som jeg kommer nærmere inn på under de respektive kategorier.

- (9) 'jakože drevle i grunografi **glagoljuty** [pres.3.p.pl.], jako znamnenie **něst** [pres.3.p.sg.] na dobro, no na zlo prisno **javljaetsja** [pres.3.p.sg.].' (14.2)

Dette er et godt eksempel på hvordan presens og preteritum er brukt i PPL. Særlig representativt er de harde *t*-endelsene i 3.p. Senere oppgaven vil denne personendelsen være et av de tema som drøftes, da dette marker en isogloss i østslavisk. Finitte verbalformer med 3.p. i sg. og pl. er det mest vanlige i denne teksten.

Under følger en tabell som viser hvilke verb som inngår i presens og futurum.

Tabell 7 Verb i presens og futurum

Presens og futurum ¹¹					
byti 27 _x	knjažiti _x 1	отъchraknuti 1 _x	posylati 1 _x	sušti 1 _x	vyložitisja 1 _x
byvati 2 _x	krъštitisja _x 1	отъrustiti 1 _x	прѣдъležati 1 _x	сѣkopitisja 1 _x	vynizati 1 _x
chotěti 5 _x	ljubiti 2 _x	robiti 1 _x	priběžati 1 _x	сѣpati 1 _x	вълоžiti 1 _x
dati 10 _x	mъstiti 1 _x	počēlovati 1 _x	priimati 1 _x	сѣtvoriti 3 _x	въоружatisja 1 _x
dostoiti 1 _x	načati 1 _x	počinati 1 _x	priimti 1 _x	tštitisja 1 _x	въpasti 1 _x

¹¹ Av hensyn til plass, lister jeg ikke opp verbalformene, men verbene i infinitiv med antallet forekomster. Verbalformene kommer frem ved illustrasjoner.

gadati 1 _x	napisati _x 1	počystiti 1 _x	priiti 2 _x	učiniti 2 _x	vъrekatisja 1 _x
glagoliti 5 _x	nareštisja 1 _x	podobati 1 _x	prizyvati 1 _x	umirati 1 _x	vъskopati 1 _x
gorěti 1 _x	naslěduvati _x 1	počchati 2 _x	proliti 1 _x	umъrěti 1 _x	vъspominati 1 _x
idti 2 _x	navoditi _x 1	poiti 1 _x	propustiti 1 _x	uštediti 1 _x	vъzjati 4 _x
imati 2 _x	obchoditi _x 1	pokazovati 1 _x	razbivatisja 1 _x	věděti 1 _x	vъzvratitisja 2 _x
izmereti 1 _x	obrazovati _x 1	polučiti 1 _x	sěštisja 1 _x	velěti 1 _x	zagoniti 1 _x
javljatisja 1 _x	očistitisja _x 1	poslati 1 _x	slyšati 1 _x	věrovati 1 _x	žalovati 2 _x
klanjatisja 3 _x	opustiti _x 1	posramiti 1 _x	stojati 4 _x	voevati 4 _x	žešti 1 _x
	ostaviti 1 _x	postrašiti 1 _x			žiti 1 _x

I PPL er det registrert presens tilsvarende den formen vi finner i MSR, og futurum av fire typer, der vi har:

- a) Den enkle formen som assosieres med MSR perfektivt (PF) aspekt. Av denne er det registrert 40 funn.

- (10) '...: edinъ da **umru** [fut.3.p.sg.] za vsja christijany.' (16.46)
- (11) 'Se že ostavlъša, o nemъ že poslěd **napišem** [fut.1.p.pl.],...' (21.10)
- (12) '...: az vas, svoju otčinu **choštu** [pres.1.p.sg.] **žalovati** (inf.) i **boroniti** [inf.]...' (58.10)
- (13) '...knjazъ Vitovtъ **načatъ** [pres.3.p.sg.] lestъmi **lъstiti** [inf.]...' (36.20)
- (14) '..., **izъmremъ** [fut.1.p.pl.] i my s toboju vo edinomъ měste' (16.47)

- b) Presens av *byti* sammen med infinitiv.

- (15) 'rad **esmъ** [pres.1.p.sg.] **pečalovatisja** [inf.] vami svoimi dobrovolnymi ljudъmi,...' (70.a.06)

c) Den suppletivistiske futurumstammen *bud-* for verbet *byti* som i budet.

- (16) '...; a vaši posly čestnyja ljudi **budutъ** [fut.3.p.pl.] li podobno tomu *byti* [inf.];...' (70.a.15)

d) Former som består av hjelpeverbene *choteti*, *počiti* og *načati* sammen med infinitiv, men ingen former av denne type er registrert med *imati*.

- (17) '...; da togo radi **imatъ** [pres.3.p.sg.] nedelja 7 dnii **obrazuetъ** [pres.3.p.sg.] žitie čelověče...' (5.25)
- (18) '...; bogъ bo mira ne agellomъ **ljubitъ** [pres.3.p.sg.],...' (4.25)
- (19) '...; **poedu** [pres.1.p.sg.] iz grada vašego,...' (17.05)
- (20) '...; čto vo Izborsku vody **nětъ** [pres.3.p.sg.]' (19.22)
- (21) '...; ože oni **idutъ** [3.p.pl.] na stojanie ko Izboresku;' (18.31)

Et utvalg setninger over fra PPL viser noen registrerte former av presens, og som man ser, er disse forholdsvis like formene man finner i MSR. Som en digresjon gjør jeg oppmerksom på de harde endelsene i eksempelvis *ljubitъ* (18) og *netъ* (20) (negert form av *byti*).

Verbalformen *netъ* kjenner man fra MSR *net* (no. "det er ikke") og som krever Gen. Det må påpekes at alle de registrerte *netъ**3 har hard endelse, i likhet med MSR.

4.1.1 Atematiske verb

I setningene som følger under, er de atematiske verbene *byti**9, *dati**2, *věděti**1, *jasti**1 og *imati**2 brukt i presens og futurum. Det er her deres former kommer best til syne. Kun verbene *byti* og *dati* er bevart som atematiske i MSR. Dette gjelder også i PPL, der verbet *dati* i de 2 registrerte tilfellene, begge 1.p.sg., har hard endelse som resultat av fonetiske regler.

Dette er det nødvendig å komme tilbake til i neste kapittel, der jeg tar for meg herdingen av endelsene.

- (22) '..., i vse slopu čto **ne estъ** [pres.3.p.sg.], i vsemu ispravu vzešče,...' (61.15)
- (23) '..., priobižeei **esmja** (pres.3.p.pl.] ot poganich Němecъ vodoju' (58.05)
- (24) '..., i az vamъ togo **damъ** (fut.3.p.sg.),...' (63.13)
- (25) '..., a litovskija rati I Totarъ mnogo pobiša pskoviči, rad byck, skazaľ, no čisla ich ne **věmъ** [pres.1.p.pl.].' (36.33)
- (26) 'Iže věru **imetъ** [pres.3.p.sg.] spasenъ budet,...' (6.36)
- (27) '... glagolja: slyšu jako **imate** [pres.2.p.dual.] sestru děvju sušti,...' (8.17)

I PPL kommer det tydelig frem at presens og futurum er kommet langt på vei i utviklingen mot det man finner i MSR. Noe som varierer i verbalkategoriene presens og futurum, samt i andre verbalformer, er bruken av harde og bløte former. Dette vil jeg komme tilbake til i neste kapittel, da det er en generell tendens til herding av de finitte verbalformer i PPL.

Under er det illustrert noen flere eksempler på presens og futurum i PPL.

- (28) 'Ašte li krestišisja i se **polučiši** [fut.2.p.sg.], i carstvie nebesnoe **priimeši** [fut.3.p.sg.].' (8.20)
- (29) '..., a vy ego **ne priimete** [fut.2.p.pl.] i **ne počtete** [fut.2.p.pl.] ego, i **narečetesja** [fut.2.p.pl.] vtoroja židova.' (13.23)

Det er også registrert andre tilfeller av modus i PPL. Imperativ og konjunktiv tilsvarer de modi man finner i MSR. Derfor er disse ganske lett gjenkjennelige, og sett i sammenheng med presens og futurum minner også disse om MSR.

4.2 Imperativ

Av de 16 imperativ som er registrert, fordeler disse seg på 10 verb og er registrert brukt i 2. og 3.p.sg. Likeledes er det registrert 2.p.pl., men ikke de øvrige formene 3.p.pl., 2.p. og 3.p.dual.

Tabell 8 Verb i imperativ

Imperativ				
blagosloviti 1 _x	gadati 1 _x	kr̥stiti 1 _x	pomošti 2 _x	sъvjaštati 1 _x
byti 4 _x	kr̥stitisja 2 _x	počhati 2 _x	prichodite 1 _x	zagoniti 1 _x

- (30) '... i vy že napisavъ gramotu da **prišlite [imp.2.p.pl.]** ko mně z bojarinkomъ svoimъ.' (63.14)

Imperativ er brukt der noen befaler andre å utføre en handling, og 2. og 3.p.sg. har identiske endelser. Dette ser vi i eksemplene (31) og (32). I den første har vi Aleksandrъ som sier:

- (31) '...: bratija moja i druži moi, **ne budi [imp.3.p.sg.]** vašego celovanija na mně, ni moego na vasъ.' (17.05)

- (32) '**poědi [imp.2.p.sg.]**, gospodine, Aleksandre, vъ Vordu, **ne pogubi [imp.2.p.sg.]** christijanъ ot poganychъ,...' (16.43)

2. palatalisering og verbklasser i imperativ

For å vise til hvordan imperativ skiller seg fra andre verbalformer, sammenlignes former av verbet *pomoči* < *pomogti. Dette skal jeg nå gå nærmere inn på, siden dette er av betydning for å skille verbalformene fra hverandre.

Imperativ dannes ut ifra presensstammen (3.p.pl.) med temavokal og personendelse. Derfor må en også ta utgangspunkt i de forskjellige verbklassene. I noen tilfeller skjer det en palatalisering, som kalles 2. palatalisering. Det dreier seg da om velarene, hvilket betyr *k*, *g* og *ch*. For når det følger en fremre vokal *ě* og *i* etter en velar, palataliseres disse velarene med det som kalles 2. palatalisering.

Figur 1 2.palatalisering (Bjørnflaten 2005:45-47).

k	>	C	
g	>	(d)z	--- <i>ě</i> ₂ , <i>i</i> ₂ < <i>oi</i> , <i>ai</i>
ch	>	s/š	

Det finnes to mulige opphav for *jat*, altså *ě*. Derfor så skiller vi mellom *ě*₁ < *ē (ide.) og *ě*₂ < urslav. *oi (ide.) og *ai (ide.). *Jat*, *ě*₁ og *ě*₂, faller sammen i *ě* og en må derfor postuleres og sammenlignes med andre indoeuropeiske språk for at en skal kunne skille mellom disse.

Likeledes med *ě*₂, har vi *i*₂ < *oi. Et eksempel på dette er imp.2.sg. *mozi* < *mogoi (ibid). I alle hovedsak dreier det seg om at en velar etterfulgt av *ě*₂ og *i* blir palatalisert. Dette indikerer at det i de to følgende eksemplene er snakk om to forskjellige palataliseringer. I *pomozi* (33) og *pomozite* (35) (inf. *pomošti* < *pomogti*) finner vi 2.pal. *g* > *z* i motsetning til *pomože* (34) som har 1.pal. *g* > *ž*. 1. palatalisering skjer der velaren etterfølges av *ě*₁, *ē*, *e*, *ĩ* eller *i*.

(33) ‘...; I ty, gospodine, knjazь velikii Oľgerde, **pomozi** [imp.3.p.sg.] nam v sie vremja.’
(18.21)

(34) ‘Molitvoju že blažennago knjazja Vsevoloda i knjazja Timofeja bogъ **pomože** [suppl.rotaor.3.p.sg.] mužemъ pskovičemъ;...’ (11.29)

(35) ‘...: gospoda pskoviči, **pomozite** [imp.2.p.pl.] namъ i **gadaite** [imp.2.p.pl.] o nas,...’
(36.13)

Her ser det ut til å være en uenighet, som jeg ikke går dypere inn på, siden det ikke er relevant for den kvantitative analysen. Likevel kan det nevnes at Rusinov (2010:128-9) mener at *i* eller

ě/e før personendelsen avgjøres ettersom verbet er atematiske eller tematiske.¹² Borkovskij og Kuznecov bruker inndelingen av verbklasser for å beskrive temavokalene brukt i imperativ. Klasse I og II, som har 1. deklinasjon, får -ě- som temavokal. Denne skrives noen ganger som -e-. Klasse III og IV, 2. deklinasjon, får -i-. De atematiske verbene, klasse V, får i (Borkovskij et Kuznecov 2010:271-272).¹³

4.3 Konjunktiv

Det er registrert én form med konjunktiv, men som nevnt under verbalkategoriene presens og futurum, er det til gjengjeld en del setninger som har betydningen konjunktiv. Konjunktiv dannes av aorist av *byti* og l-partisipp. Disse setningene dannes med *čtoby* og infinitiv, eller med ønske- og viljesverb i kombinasjon med infinitiv. I eksempel (36) ser vi den registrerte formen.

(36) 'I inoe zlo **pisalъ** [l-part.M.sg.] **bych** [aor.1.p.sg.], no gorě i tako.' (11.16)

4.4 Preteritum

Preteritum er den mest interessante tempus for de finitte verbalkategoriene i PPL. Til å begynne med kan det nevnes at det i PPL brukes fire verbalkategorier. I MSR finnes kun én verbalkategori i preteritum som uttrykker aspekt. I tillegg til dette bygger den på perfektum, og dermed også l-partisipp, som vi kommer tilbake til i neste kapittel. I PPL er denne verbalformen fortsatt et partisipp, og det er en rekke andre verb som utgjør verbalkategoriene i preteritum. Dette kommer vi tilbake til senere i oppgaven. I PPL er det spesielt imperfektum og aorist som uttrykker preteritum. Det er også andre former av preteritum, siden det også er registrert perfektum og pluskvamperfektum. Selv om disse ikke er registrert i noe stort antall, er det likevel viktig å vise til funnene og forbindelsen de har med andre verbalkategorier

---

¹² Grunnen til at jeg skriver både *e* og *ě*, er at det i PPL er brukt begge deler, men i utgangspunktet er det *ě* som brukes. Denne variasjonen kommer mer utdypende frem i kapittel 5.

¹³ For inndeling av verbalklasser i kirkeslavisk, se Bjørnflaten (2009:24-27).

4.4.1 Imperfektum

Imperfektum regnes for å ha vært den beskrivende preteritumsform. Imperfektum har mer eller mindre samme funksjon som IPF (imperfektivt) preteritum fra MSR, men det kan forekomme både IPF og PF (perfektivt) aspekt.

Slik vi så under presens og futurum, utgjør 3.p. majoriteten av de registrerte verbalformene i imperfektum.

De 137 registrerte former av imperfektum fordelt mellom 56 verb, som er listet opp i tabellen under.

Tabell 9 Verb i imperfektum

Imperfektum

bitisja 2 _x	goněti 1 _x	мѣнити 2 _x	počati 2 _x	postričisja 1 _x	učiniti 1 _x
bljusti 1 _x	gotovati 1 _x	мѣрѣти 10 _x	počestovati 1 _x	prědъstavisja 2 _x	umirati *5
bojatisja 1 _x	idti 3 _x	obrětatisja 1 _x	podobati 1 _x	prichožati 1 _x	velěti 1 _x
bolěti 1 _x	ispiti 1 _x	ostatisja 1 _x	pogrebati 2 _x	priležati 1 _x	viděti 1 _x
byti 55 _x	izmolviti 1 _x	otъdavati 1 _x	poimati 1 _x	prodajati 1 _x	vlěšti 1 _x
chraniti 1 _x	jadati 2 _x	otъpěvati 1 _x	polagati 3 _x	provoditi 1 _x	vražъdovati 1 _x
davati 1 _x	kričati 1 _x	otъvraštatisja 1 _x	pomošti 1 _x	spodobljatisja 1 _x	vъlagati 1 _x
dostatisja 1 _x	metatisja 1 _x	plakati 1 _x	pomogati *2	stojati 7 _x	vъzjati 2 _x
dърžati 1 _x	mogoti 1 _x	plakatisja 4 _x	pomysliti 1 _x	tvoriti 1 _x	žiti 1 _x
glagoliti 1 _x	molitisja 2 _x				

Imperfektum - grafisk

I PPL finner jeg at imperfektum har svært varierende ortografi. Det samme verbet kan ha mange ortografiske uttrykk. Siden jeg kommer tilbake til grafiske uttrykk og fellestrekk senere i oppgaven, velger jeg her kun å vise til ukontrahert imperfektum i PPL.

I gammelkirkeslavisk finner man ukontraherte former, mens det er den kontraherte formen som råder i russisk-kirkeslavisk. Selv om dette er en russisk-kirkeslavisk tekst, er det likevel registrert gammelkirkeslaviske ukontraherte former.¹⁴

¹⁴ Vlasto (1986:156) mener dette kan ha skyldtes kontraheringen i adjektivenes LF, men dette kommer jeg ikke inn på i denne oppgaven.

Hva angår de registrerte formene, er det snakk om 2 ukontraherte former i PPL.

Verbalformen *vlagaaše* (37) (inf. *v̋lagati*) er ukontrahert og har infikset *-aaše-* < *-aache-*, som burde ha vært kontrahert til *-aše-* slik at det stod *vlagaše* (< *vlagaaše*). Således er også *umiraaše* (*umiraaše* > *umiraše*) (38) (inf. *umireti*). Grunnen til at disse verbalformene har suffikset *-ach-* og ikke *-ěach-*, som er suffiks etter konsonant, er deres verbalstammer, som ender på vokal (Bjørnflaten 2009:38). Under følger noen eksempler på kontraherte og ukontraherte former.

(37) '..., a bogъ emu dobryja mysli **vlagaaše** (**ukontr.imperf.3.p.sg.**] v serdce, sozdati...' (30.08)

(38) '..., toi na drugii denъ ili na tretii **umiraaše** (**ukontr.imperf.3.p.sg.**],...' (27.26)

En kontrahert form ville sett ut slik vi finner den i (39) og (40):

(39) '..., to vskorě **umirachu** [**imperf. 3.p.pl.**]...' (22.45)

(40) '..., i **prodajachu** [**imperf. 3.p.pl.**] suzdalca po dvě nogatě.' (10.25)

På tross av at det er registrert få tilfeller med ukontraherte former av imperfektum, støtter disse, sammen med andre trekk fra flere verbalformer, opp om at PPL er en russisk-kirkeslavisk tekst med kirkeslaviske former. For imperfektum er det også flere slike trekk.

Som en digresjon må det nevnes at *-a-* i *plakach-a-usja* (41) må ha en ortografisk feil, da det er skrevet *plakachausja* i stedet for *plakachusja*.

(41) 'i pročii bo vsi **plakachausja** [**imperf.3.p.pl.**] o dumach svoich..' (22.06)

Slik det er blitt vist til tidligere i presens og futurum er det funnet harde og bløte endelser *-t* for 3.p. også i denne verbalkategorien. Dette er et østslavisk trekk, som kan forekomme i presens og futurum, så vel som i imperfektum og aorist. Under ser vi et eksempel på dette. Verbalformen *plakachutъsja* kan segmenteres til *plaka-achu-tъ-sja*, der *-a-achu-* > *-achu-*, men endelsen *-tъ* er analog fra presens. Personendelser i 3.p. på *-t* utdypes senere i kapittelet.

(42) '..., i **plakachutъsja** [imperf.3.p.pl.] ego nevěrnii ljudie,...' (8.34)

(43) ' **mrjachutъ** [imperf.3.p.pl.] bo ljudie po ulicamъ, i někomu bjaše chraniti ich, no **jadjachutъ** [imperf.3.p.pl.] i psi, jako skotъ mertvyi.' (11.12)

Innledningsvis har jeg fortalt det frem at også imperfektum av *byti* kan inngå i en annen verbalkategori. Dette gjelder pluskvamperfektum. Her kan både imperfektum og aorist settes sammen med et *l*-partisipp for å danne denne formen. Dette har man i eksemplet under og under de gjeldende verbalformer.

(44) '..., eže bo **bjachu** [imperf.3.p.pl.] ne **prijali** [l-part.pl.]svjatogo kreštenija;...' (8.35)

Imperfektum - godt belagt i PPL

Imperfektum i skrift ser ut til å gå tapt i løpet av det 15. århundre, men det antas å ha forsvunnet i det talespråklige relativt tidlig. Allerede i det 11. eller 12. århundre, i de langt eldre slaviske tekstene, er denne verbalformen langt sjeldnere brukt i østslavisk (Bjørnflaten 2009:40). Likeledes skriver Borkovskij og Kuznecov (2010) om denne verbalkategoriens tidlige bortfall. Teoretisk sett er bruken av imperfektum enten regnet som feil eller en bevisst bruk av arkaiske former. Den skal først ha gått tapt i syd, før den også i nord falt bort som et siste holdepunkt. Denne analysen av PPL viser at imperfektum så sent som i det 15. århundre fremdeles ble flittig brukt i østslavisk skriftspråk, på tross av hva grammatikkene beskriver.

Jeg har funnet denne typen verbalformer i 137 tilfeller. Med tanke på at dette er en beskrivende verbalform, og at PPL er en narrativ tekst, oppfatter jeg derfor dette som en hyppig bruk av imperfektum. Med dette tatt i betraktning er det grunn til å sitere Vlasto (1986).

'However, its use seems natural in the more colloquial parts of Novg. chronicles of the 13th c.... It is also affirmed that the imperfect declined earlier than the aorist. It can only be said that the aorist was better maintained, and to a later date, in literary usage.' (Vlasto 1986:157)

4.4.2 Aorist

Den mest utbredte verbalformen i PPL er aorist, som det er registrert 1702 former av.

De dominerende persona og numera er 3.p.sg. og 3.p.pl., og derfor viser jeg i hovedsak til dette. Likevel er det klart at disse verbalformene utgjør en god representasjon for analysen, siden disse illustrerer bruken av denne verbalkategorien og dens grafiske uttrykk i PPL. Det er registrert noen tilfeller med 1.p.pl.x1, 1.p.sg.x4 og 3.p.Dual.x7. Ved 1.p.sg. og pl. dreier det seg om replikker brukt i direkte tale.

(45) '..., čto **chotěchomъ** [aor.1.p.pl.] slati k tobě svojemu gospodarju' (69.a.26)

(46) ',...sotvorju gradu vašemu, jako že i semu **sotvorichъ** [aor.1.p.sg.]' (8.18)

(47) 'Slyšavši Carja **umolista** [aor.3.p.Dual.] sestru svoju Annu, i **poslasta** [aor.3.p.Dual.] ju vo grad.' (8.23)

Aorist behandles i denne delen, men det vil bli vist til aorist av verbet *byti* som inngår i andre deler av oppgaven, da disse også forekommer i de sammensatte verbalformer. Dette gjøres ytterligere rede for under de respektive verbalkategorier.

Ved analysen av verbet *byti*, refererer jeg til tidligere nevnte suppletivistiske verbalstammer i kapittel 3. Det viser seg at i aorist ville både verbalstammen *by-* og *bě-* kunne brukes, grunnet suppletivistiske former av verbalroten til *byti*. Likevel, siden formene i 2. og 3.p.sg. av suppletivistisk rotaorist *bě* leder til sammenfall med verbalformene i imperfektum, er det avgjørende å bruke kontekst for å kunne skille mellom verbalkategoriene aorist og imperfektum. Her skilles det mellom den beskrivende og narrative formen, som er verbalkategoriene imperfektum og aorist. Hva angår PPL, ser det ut til at formen *bě* og *bystь* er forbeholdt aorist, mens imperfektum får *bjaše*. Derfor oppstår det ikke noen videre problematisk tolkning av denne verbalformen. Under følger noen eksempler på 3.p.sg. i imperfektum og aorist, og man kan skimte noe av forskjellen mellom bruken av imperfektum versus aorist. Aoristens narrative karakter står i kontrast til det beskrivende imperfektum, og dette gjør at jeg kategoriserer den som aorist.

- (48) '..., vnesapnu **bystь [aor.3.p.sg.]** burja velika zělo po tri dni, i mnogo pokosti učinilosja po gradu i po vsej oblasti, jaže **bě [imperf.3.p.sg.]** okrestь grada Pskova.' (38.36)
- (49) '..., uže bo **bjaše [imperf.3.p.sg.]** večerь i preklonilьsja denь,...' (32.13)
- (50) 'V lěto 6724. **Bystь [aor.3.p.sg.]** v Nověgorodě golod zolь velmi.' (11.01)

Verbalformen *bystь* i setningene (48) og (50) er brukt på to forskjellige måter. I eksempel (48) er betydningen "å inntreffe", mens eksempel (50) danner bakgrunnsinformasjon.

Sigmatisk aorist

I følgende tabell er 305 verb listet opp for bruken av sigmatisk aorist. Tallene bak verbene viser til hvor mange ganger disse forekommer i PPL. Til sammen er det funnet bruk av sigmatisk aorist 1534 ganger, og disse må derfor sies å være veldig godt representert i teksten.

Tabell 10 Sigmatiske aorister

Sigmatisk aorist

běžati 2 _x	nasaditi 1 _x	poimati 14 _x	proklinati 1 _x	ukrěpiti 1 _x
biti 28 _x	neraditi 2 _x	<u>poiti</u> 16 _x	prokljati 2 _x	umalitisja 1 _x
bitisja 7 _x	nizložiti 1 _x	pojati 1 _x	prolijati 3 _x	umoliti 1 _x
blagosloviti 1 _x	oběštati 1 _x	pokazati 1 _x	proslavitisja 1 _x	umysliti 1 _x
blagověstiti 1 _x	<u>oblešti</u> 1 _x	pokazatisja 1 _x	<u>protešti</u> 1 _x	umъnožiti 2 _x
byti 14 _x	<u>obrětati</u> 2 _x	pokositi 1 _x	provaditi 1 _x	urjaditi 1 _x
cělovati 25 _x	<u>obratitisja</u> 1 _x	pokryti 3 _x	provoditi 12 _x	uslyšati 4 _x
choditi 9 _x	<u>obrěsti</u> 2 _x	položiti 12 _x	prozъrěti 1 _x	uspěti 1 _x
chotěti 4 _x	obъěchati 1 _x	pometati 1 _x	pustiti 1 _x	<u>usrěsti</u> 6 _x
čъsti 4 _x	odolěti 3 _x	<u>pomošti</u> 7 _x	raniti 4 _x	ustaviti 2 _x
čъtiti 4 _x	okovati 1 _x	pomostiti 1 _x	<u>razběgnutisja</u> 2 _x	<u>ustrešti</u> 1 _x
dariti 3 _x	okrestiti 1 _x	pomysliti 1 _x	razbiti 2 _x	ustroitisja 1 _x
dati 27 _x	<u>oslěpiti</u> 2 _x ?	poručiti 1 _x	razbolėtisja 1 _x	ustrъmitisja 5 _x
dělati 3 _x	ostaviti 2 _x	posaditi 19 _x	razdělitisja 1 _x	ustupiti 3 _x
deržati 1 _x	ostavljati 1 _x	<u>posěšti</u> 1 _x	razgněvatisja 1 _x	uzъrěti 1 _x
dobiti 1 _x	ostupiti 3 _x	poslati 52 _x	razoriti 1 _x	<u>vesti</u> 1 _x
dobyti 2 _x	ostupitisja 1 _x	poslušati 1 _x	rozuměti 1 _x	<u>vezti</u> 1 _x
dokонъčati 7 _x	osvětiti 1 _x	posobiti 3 _x	<u>rešti</u> *8	viděti 1 _x
dosmotrěti 1 _x	otraviti 1 _x	postaviti 35 _x	roditisja 2 _x	voevati 4 _x
dъržati 2 _x	<u>otrešti</u> 5 _x	posuliti 1 _x	rozkinuti 1 _x	vyěchati 15 _x
ěchati 2 _x	<u>otrečisja</u> 1 _x	poszvati 1 _x	saditi 1 _x	vygnati 3 _x
ězditi 5 _x	otslati 2 _x	<u>potešti</u> 1 _x	<u>sěsti</u> 1 _x	vygorěti 1 _x
<u>idti</u> 7 _x	otvoriti 1 _x	potraviti 1 _x	soveršiti 8 _x	<u>vyiti</u> 6 _x
<u>isěšti</u> 2 _x	otyniti 1 _x	<u>potrěti</u> 2 _x	stati 10 _x	<u>vynesti</u> 1 _x
iskopati 1 _x	<u>otъběšti</u> 1 _x	potvъrditi 1 _x	stjažati 1 _x	vynjati 2 _x
ispolniti 1 _x	otъdavati 2 _x	potъmněti 1 _x	stojati 9 _x	vynosit 2 _x
isprositi 3 _x	otъěchati 3 _x	povědati 4 _x	stupitisja 1 _x	vypustiti 1 _x
istopiti 4 _x	otъgnati 1 _x	povelěti 15 _x	sugъnati 2 _x	<u>vyžešti</u> *4
izbaviti 1 _x	<u>otyiti</u> 4 _x	<u>poveršti</u> 1 _x	<u>sъběštisja</u> 1 _x	vъěchati 4 _x
izbiti 22 _x	otъjati 5 _x	pověsiti 4 _x	sъbrati 1 _x	<u>vъlešti</u> 1 _x
<u>izěšti</u> 1 _x	otъkazati 1 _x	<u>povesti</u> 4 _x	sъdělati 3 _x	vъložiti *5
izgoniti 2 _x	otъložiti 2 _x	pověstvovati 1 _x	sъdumati 1 _x	vъmetati 1 _x
izgъnati 1 _x	otъložitisja 1 _x	<u>povezti</u> 1 _x	sъkopiti 4 _x	vъrinuti 1 _x
izimati 2 _x	otъlučitisja 1 _x	povoevati 15 _x	sъložiti 1 _x	vъsaditi 1 _x
iziti 3 _x	otъnjati 4 _x	požalovati 1 _x	<u>sъnisti</u> 1 _x	vъschotěti 3 _x
<u>izmrěti</u> 2 _x	otъpustiti 9 _x	<u>požešti</u> 7 _x	sъpasati 1 _x	vъskresiti 1 _x
izryti 1 _x	otъrjaditi 1 _x	praviti 4 _x	sъpisati 2 _x	vъzjati 37 _x
<u>izsešti</u> 2 _x	otъslati 1 _x	prědati *1	sъrětati 5 _x	vъzljubiti 1 _x
izvolitisja 1 _x	otъstatisja 1 _x	predvariti 3 _x	sъstupitisja 4 _x	vъzložiti 4 _x
izymati 2 _x	otъvalitisja 1 _x	prěstati 3 _x	sъsъdati 1 _x	<u>vъzvesti</u> 2 _x
jati 6 _x	<u>pasti</u> 1 _x	prestavitisja 30 _x	sъtomitisja 1 _x	vъzvratiti 2 _x

javitisja 3 _x	perebroditisja 2 _x	pribaviti 1 _x	<u>sъtrěti</u> 5 _x	vъzvratitisja 24 _x
kazati 1 _x	peremetati 2 _x	priběgati 1 _x	<u>sъtrětisja</u> 1 _x	zadělati 3 _x
kositi 1 _x	perenjati 1 _x	pričiniti 1 _x	sъtvoriti 4 _x	zagorěti 4 _x
krestiti 1 _x	pěti 7 _x	pridati 1 _x	sъveršiti *1	zagorětisja 8 _x
krъstitisja 5 _x	pleniti 8 _x	pridělati 1 _x	sъvjasatisja 1 _x	žalovati 2 _x
loviti 1 _x	poběditi 7 _x	priěchati 64 _x	sъvъkupitisja 1 _x	založiti 30 _x
molitisja 1 _x	<u>poběgti</u> 6 _x	prigoniti 1 _x	sъžalitisja 1 _x	zamučiti 2 _x
<u>mъrěti</u> 4 _x	pobiti 18 _x	prigъnati 4 _x	<u>sъžgati</u> 3 _x	zamysliti 2 _x
mъstiti 2 _x	počati 3 _x	<u>priiti</u> 17 _x	sъgorěti 2 _x	zapečatati 4 _x
načati 28 _x	pocělovati 2 _x	prijati 39 _x	sъzъvati 1 _x	zapovědati 4 _x
načevati 1 _x	počiniti 1 _x	<u>prinesti</u> 2 _x	sъzъdati 1 _x	zaratitisja 2 _x
nađdělati 2 _x	počiti 2 _x	prislati 17 _x	tvariti 2 _x	zastrěliti 4 _x
najati 1 _x	pođchotisja 1 _x	prispěti 1 _x	<u>uběšti</u> 1 _x	zatraviti 2 _x
	pođimati/			
nametati *1	pođnjati 4 _x	pristaviti 2 _x	uběžati 2 _x	<u>zažešti</u> 4 _x
namostiti 5 _x	<u>pođiti</u> 1 _x	pristupiti 2 _x	ubiti 23 _x	zdělati *2
namълviti 1 _x	pođpisati 1 _x	pritjažati 1 _x	učiniti 25 _x	znamenatisja 2 _x
napisati 2 _x	<u>poěchati</u> 49 _x	privelěti 1 _x	udariti 3 _x	znjati 4 _x
napolnitisja 5 _x	<u>pogibnuti</u> 1 _x	<u>privesti</u> 8 _x	udaritisja 13 _x	zъžalitisja 1 _x
<u>narešti</u> 3 _x	pogorěti 12 _x	prizъriti 1 _x	udati 1 _x	
	pogubiti 1 _x	progъnati 1 _x	udivitisja 1 _x	
	progъnati 2 _x		ugasisjsja 1 _x	

I PPL er det registrert to typer aorist, som kalles sekundær sigmatisk aorist og yngre sekundær sigmatisk aorist. For enkelthet skyld velger jeg å kalle sekundær sigmatisk aorist for sigmatisk aorist og yngre sekundær sigmatisk aorist for *och*-aorist, men jeg forkorter dem med aor. Jeg viser også til en type aorist som jeg velger å kalle suppletivistisk rotaorist, forkortet suppl.rotaor. Denne supplerer sigmatisk aorist i 2. og 3.p.sg. Dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven. Forskjellen mellom dem skyldes deres morfologiske segmenter i verbalstammen, men begge er sigmatiske aorister. Dette vil nå bli forklart.

Sigmatisk aorist (sekundære sigmatisk aorist) består av disse segmentene:

[verbalstammen]+[aoristformanten s]+[sekundær personendelse]

(51) '..., čto **chotěchomъ** [aor. 1.p.pl.] slati [inf.] k tobě svojemu gospodarju biti čelomъ...' (69.a.26)

- (52) ‘..., jaku že i semu **sotvorichъ** [aor.1.p.sg.]’ (8.18)
- (53) ‘..., gospodina vladyku mnogo **čtiša** [aor.3.p.pl.] i **dariša** [aor.3.p.pl.]’ (50.06)
- (54) ‘Feodorъ posadnikъ Patrekěvičъ Prokoa sudija **ězdiša** [aor.3.p.sg.] v Rigu ko knjazju mesteru miru kačati,’ (46.30)

Fordi sigmatisk aorist har aoristformanten *s*, påvirkes noen av verbalformene av ruki-regelen, der *s* > *ch* etter *r*, *u*, *k*, *i* hvis dette ikke etterfølges av plosiv. Denne *-chъ* kan igjen palataliseres ved fremre vokal.

1.p.sg. *rek-s-o-m > rek-s-ъ > rech-ъ

Ruki-regelen gjelder spesielt for 3.p.pl. i PPL, men ikke ved 1.p.sg. og Pl., slik vi ser i eksemplene under.

- (55) ‘Togo že lěta Němcy na pskovъskoi zemli sěno **kosiša** [aor.3.p.pl.],...’ (38.10)
- (56) ‘Ovi ot bogatestva sela davachu svjatym cerkvam ili monastyrem, družii že vo ozerě **loviša** [aor.3.p.pl.],...’ (21.35)
- (57) ‘Онъ же podymъ pskovičъ i izborjanъ ockočich ljudei, i **poěchaša** [aor.3.p.pl.] na sumežie jazyka dobyvati.’ (18.29)
- (59) ‘..., a gordych vysokija mysli **niloži** [imp.3.p.sg.] ds ne opustěť pitъ ovesъ tvoichъ.’ (3.25)

Och-aorist

I yngre sigmatisk aorist finner man vokalen *-o-* etter verbalstamme som ender på konsonant (Zeps 1964). Grunnet denne vokalen, kalles de verbalformer som har denne vokalen *-o-* også for *och*-aorist, og segmentene ser slik ut:

verbalstamme + o + aoristformanten *s* + sekundær personendelse

Denne finner man i yngre tekster, slik som i PPL. For i PPL er det belagt 49 forskjellige verb for *och*-aorist. I tabell 10 over er disse markert med understreking. Grunnlaget for dannelsen av *och*-aoristen er konsonantendelse i verbalstammen. I de verbalformer som tilhører *och*-aorist er det kun registrert persona og numera i 3.p.sg. og pl.

- (60) 'A mesterъ v to vremja chodilъ po Demjaniči i po Zalėsiju, i mnogo pakosti **učiniša** [aor.3.p.pl.], i Novgorodskoj volosti mnogo **povoevaša** [aor.3.p.pl.], i do Košьkina gorodka gonjačisja, **izsěkoša** [aor.3.p.pl.] mužei i ženъ mnogo' (31.33)

Den registrerte formen *rekoša* i *och*-aor 3.p.pl. er dannet av verbet *rešti* < *rekti Denne infinitivsformen kan også oppføres som *rešti* i ordbøkene, da *-*kti* > *tj > sydsl. -*št* og øst.sl. -*či*. Denne segmenteres til *rek-o-ša*, og jeg finner da, som forventet, vokalen *o* etter konsonant i 3.p.pl. For å gi et bilde av hvordan man kjenner igjen disse formene, kan en tabell se ut som følgende.¹⁵

Tabell 11 Avgjørende konsonanter for *och*-aorist

Infinitiv		3.p.pl.	Konsonant	Merknad
čьsti	čь-s-ti	č-t-o-ša	t	
idti	i-d-ti	i-d-o-ša	d	
isěči	isě-šti	issě-k-o-ša	k	kti > št / či
otъběšti	otъbě-š-ti	otbě-g-o-ša	g	gti > št / či
vezti	ve-z-ti	ve-z-o-ša	z	

- (61) 'i senadiktъ **čtoša** [aor.3.p.pl.]:...' (50.28)

- (62) 'Na zimu **priěchaša** [aor.3.p.pl.] novgorodcy pskovičam v posobie, i **poidoša** [aor.3.p.pl.] k Novomu gorodku,...' (23.23)

¹⁵ Da situasjonen kan variere for verb med suffikset *-nu-*, drøftes denne lenger nede i oppgaven.

(63) 'Togo že lěta vo Pskove opjatъ mereti toju že znad ||-boju železiju, i **mroša** [aor.3.p.pl.] ot Semenja din do Rožestva christova.' (73.10)

(64) '..., i cerkovъ Kolpinъskuju **sožgoša** [aor.3.p.pl.],...' (64.19)

Och-aorist kan også forekomme i verbalformer der verbalstammen ender på vokal, der det er å forvente vanlig endelse for sigmatisk aorist.¹⁶ At det brukes *och*-aorist ved disse verbene, skyldes trolig en analogi fra den nyere *och*-aorist. Under følger noen eksempler med disse aoristene. For verbene *obrětati* : *obrětoša* *2 (65), *mъrěti* : *mroša**4 (66), *potrěti* : *potroša**2 (67), *sbžgati* : *sožgoša**3 (68) brukes det *och*-aorist.¹⁷ Eksempelvis er det registrert at endelsen -i i verbalstamme ikke er konsekvent i dannelsen av *och*-aorist, slik vi ser i *oslepiti* : *oslepoša**1 (69) og *istopiti* : *istopoša**4 (70), men *pobiti* : *pobiša**16 (71) og *položiti* : *položiša**12 (72).

(65) '..., i **obretoša** [aor.3.p.pl.] v noštъ na lesě pri puti...' (37.01)

(66) '...; i ottoľ **mroša** [aor.3.p.pl.] i so velikogo zagoveina.' (72.52)

(67) '..., tolko **potroša** [aor.3.p.pl.] knjaženija, i ne učiniša ničto že.' (41.23)

(68) '... devjatъ čelovekъ **sožgoša** [aor.3.p.pl.] I cerkovъ archistratiga...' (56.10)

(69) 'A bynesoša novgorodcy... i suzdalcy **oslepoša** [aor.3.p.pl.];' (10.23)

(70) '..., a inii **istopoša** [aor.3.p.pl.] v vodě,...' (3.12)

(71) 'Chodilъ knjazъ Dovmontъ s muži pskoviči i pleni zemlju Litovskuju, i pogonu **pobiša** [aor.3.p.pl.].' (13.30)

(72) '...: **položiša** [aor.3.p.pl.] znamenienie posredi prezdnika tvoego,...' (6.28)

¹⁶ For *nu*-verb se *nu-drop* i aorist.

¹⁷ Oppslag i Sreznevskij (1955) vil vise til de samme formene.

Suppletivistiske rotaorister

Rotaoristen bygger på verbalstamme med konsonantendelse. Det dreier seg om et fåtall av verb i gksl., trolig kun 27 verb (Bjørnflaten 2009:33). I PPL er det registrert 44 verb i verbalkategorien suppletivistisk rotaorist, slik det følger i tabell 12 lenger ned. Mange av disse verbene har samme verbalstamme med forskjellig bruk av prefikser, slik at dette tilsynelatende neppe rokker ved tallet 27.¹⁸ For eksempel finner jeg verbet *idti* i 6 verb som er prefigerte (*id-ti*, *iz-id-ti*, *na-i-ti*, *po-i-ti*, *pri-i-ti* og *vi-i-ti*).¹⁹ Det samme gjelder for verbene *vesti* 3x (*pri-ves-ti*, *po-ves-ti*, *v̥-ves-ti*), og *pas-ti* 3x (*pro-pas-ti*, *pas-ti*).²⁰

Om dannelsen av rotaorister kan det fortelles at rotaoristen tar utgangspunkt i verbalstammen som er felles for konjugasjonsformer eller infinitivsstammen. Dersom verbalstammen ender på følgende konsonanter: *t, d, b, p, k, g, s, z*; forsvinner disse i aorist 2. og 3.p.sg. Ved disse verbene foreligger det derfor et suppletivistisk paradigme for 2. og 3.p.sg. som dannes av rotaoristen.

(73) 'a samъ Oлгердъ..., i **privede** [suppl.rotaor.3.p.sg.] s soboju syna svoego Andreā'
(18.26)

[verbalstammen]+[temavokal e]+[personendelse]

3.p.sg. *rek-e-t > reč-e (4.23)

Infinitiven er *rešti* (sydsl.) og *reči* (østsl.) < *rekti, ergo har denne konsonantstamme. Og som man ser, er det den regressive 1.pal. som gjør at *-ke > -če.

Temavokalen e gjelder for 2. og 3.p.sg. Her finner man -e- før personendelse. Personendelsen -s i 2.p.sg. og -t i 3.p.sg. faller bort i utlyd som resultat av tendensen til åpne stavelser

---

¹⁸ For en oversikt, se Appendiks.

¹⁹ Verbalformer dannet med verbalroten *idti* er skrevet med og uten -d-. Ved prefigerte former finner man -iti og ikke -idti (Mathiassen 2004:309).

²⁰ Se tabell 12.

(Bjørnflaten 2009). Under følger noen eksempler på verbene *ubljusti* < **ubljudti* (74) og *postrisťisja* < **postrigtisja* (75).

(74) '... , a dětinca **ubljudě** [suppl.rotaor.3.p.sg.] bogъ svjataja troica svoego města.'
(50.13)

(75) '... , knjazъ Grigorii **postrisťesja** [suppl.rotaor.3.p.sg.] vo mnišeskii činъ.' (27.33)

Under følger en tabell 12 med alle de suppletivistiske rotaoristene som er brukt i PPL. Det vises også til viktige lydendringer i infinitiv som preger suppletivistisk rotaorist. Formene med asterisk (*) viser til de postulerte formene av verbene, og at disse fører til nyere former. I Sreznevskij (1955) er de nyere formene av verbene ikke alltid oppført, men her er det fremfor alt mest aktuelt å se sammenhengen mellom infinitiv og suppletivistisk rotaorist.

Tabell 12 Suppletivistiske rotaorister

Suppletivistiske rotaorister		Infinitiv				
ide 7 _x	idti	<	*iti	priveze 1 _x	privezti	< *privezti
izyde 5 _x	izidti	<	*iziti	propade 2 _x	propasti	< *propasti
izsěče 2 _x	izsešti	<	*izsekti	prozjabe 1 _x	prozjabnuti	< *prozjabnuti
naide 1 _x	naiti	<	*naiti	razverže 5 _x	razvrešti	< *razvregti
narečesja 1 _x	narešťisja	<	*narektisja	reče 2 1 _x	rešti	< *rekti
ožže 1 _x	ožešti	<	*ožegti	sěde 9 _x	sěsti	< *sěsti
pade 3 _x	pasti	<	*padti	sobljude 1 _x	sъbljusti	< *sъbljusti
poběže 6 _x	poběšti	<	*poběgti	snese 1 _x	sъnesti	< *sъnesti
poede 6 _x	poěchati	<	*poěchati	sverže 1 _x	sъveršiti	< *sъveršiti
pogibe 1 _x	pogibnuti	<	*pogibnuti	svede 1 _x	sъvesti	< *sъvedti
poide 20 _x	poiti	<	*poiti	ubljudě 15 _x	ubljusti	< *ubljudti
pomože 1 _x	pomošti	<	*pomogti	verže 1 _x	veršti	< *vergti
posěče 2 _x	posěšti	<	*posěkti	viide 4 _x	viiti	< *viiti
postrisťesja 2 _x	postrisťisja	<	*postrigtisja	vъrklesja	vъrešťisja	< *vъrektisja
povede 2 _x	povesti	<	*povesti	vrečesja 2 _x	vъrešťisja	< *vъrektisja
požže 4 _x	požešti	<	*požegti	voskrese 2 _x	vъskresiti	< *vъskresiti
priběže 6 _x	priběšti	<	*priběžati	vvede 1 _x	vъvesti	< *vъvedti
priěde 2 _x	priěchati	<	*priěchati	vozneseja 1 _x	vъznestisja	< *vъznestisja

priide 21 _x	priiti	<	*priiti	zasjade 1 _x	zasěsti	<	*zasjadtī
prinese 1 _x	prinesti	<	*prinesti	zažže 3 _x	zažešti	<	*zažegti
privede 4 _x	privesti	<	*privedti				

Siden enkelte infinitivsstammer ender på *-e*, kan det lett skje at en misoppfatter den sigmatiske aoristen i 2. og 3.p.sg. Dette ser man i eksempelet under, der infinitiv er *umrěti* (76) som har vokalendelse *ě* i infinitivsstammen.²¹

(76) '...Togo že lěta knjazъ Volodimerъ **umre** [aor.3p.sg.] Kievskii Rjurikovičъ'. (12.24)

(77) 'Togo že lěta Jurii Dmitreevičъ **sjadě** [suppl.rotaor.3.p.sg.] na velikomъ knjaženii na Ruskoī zemli,...' (40.33)

(78) '..., i samъ **sěde** [suppl.rotaor.3.p.sg.] na knjaženii.' (42.21)

Det forekommer også at de suppletivistiske rotaoristene har forskjellig ortografi, slik vi ser i tabellen under.

Tabell 13 Suppletivistisk rotaorist - ortografisk variasjon

**Variasjon i ortografisk uttrykk
ved suppletivistisk rotaorist**

ide 4 _x	idě 3 _x	
poede 1 _x	poěde 5 _x	
sěde 4 _x	sjade 4 _x	sjadě 1 _x
ubljude 14 _x	ubljudě 1 _x	
zažže 2 _x	zažbže 1 _x	

Variasjonene påvirker ikke betydningen av de suppletivistiske aoristene. Likevel kan det kort bemerkes at det grafiske uttrykk for /e/ varierer mellom *e* og *ě*, samtidig som det er registrert *e*

²¹ Som vi ser er både *e* og *ě* representert her. Dette forklares lenger ned under kapittel 6.

og *ja* i *sěde* (78) og *sjade* (77). I østslavisk finner man *ě* i stedet for nasal. Dette betyr at *jě* og *ja* i gammelkirkeslavisk gir *ě* og *je* i russisk-kirkeslavisk (Bjørnflaten 2009:57).

Videre er det kanskje en mer interessant observasjon at *zažže* også kan ha en *ь* jer, hvilket tyder på at denne etter hvert faller bort. Infinitiv, ifølge Sreznevskij (1955), er *zažešti/zažeči*. Her må det kunne antas at *e* kommer av *ь* og at denne har falt bort i *zažže*, men bevart i *zažbže*. Kanskje skribenten var usikker på stavelsen av denne verbalformen? Denne variasjonen vil bli ytterligere gjort rede for senere i kapittelet.

3.p.sg. *bě* - et tolkningsproblem

I PPL, og i kirkeslavisk generelt sett, kan formen *bě* framstå som vanskelig å tolke. Er dette 3.p.sg. aorist eller imperfektum? Hittil har jeg, for enkelhets skyld, kalt denne aorist. Dette kan være feil, siden denne forekommer i to verbalformer. Teksten viser til tre former av 3.p.sg. som henholdsvis inneholder: 1) imperfektum (79), 2) imperfektum/aorist (80) og 3) aorist (81).

(79) '...; a znadba **bjaše** [imperf.3.p.Sg] siceva:...' (27.25)

(80) 'Sii bo **bě** [aor.3.p.sg.] knjazъ ne točiju chrabstvomъ pokazanъ [pret.part.pass.M.Nom.sg.] ot boga,...' (4.20)

(81) 'Pjatyi že soborъ **bystъ** [3.p.Sg.] v Konstjantiněgradě' (7.18)

Det dreier seg om 8 registrerte tilfeller, og deres tolkning er avhengig av om man oppfatter dem som narrative (aorist) eller beskrivende former (imperfektum). Selv om en tolking vil kunne oppklare denne sammenblandingen, virker det heller mer hensiktsmessig å kalle denne formen for aorist, da det helst er i denne betydningen *bě* forekommer. På denne måten vil denne ikke kategoriseres fullt ut til den ene eller andre gruppen. Til betraktning kan både imperfektum og aorist brukes i pluskvamperfektum, og en må spørre seg om det også her dreier seg om *bě* i semantisk betydning.

Aorist i PPL

I denne delen har jeg presentert verbalkategorien aorist. Den overveldende hyppige bruken av aorist er noe motstridende med teorien. Riktignok sies det at man ikke kan fastslå når man slutter å bruke aorist i talespråket, og at den ser ut til å ha holdt seg lengre i åndelige tekster enn profane (Obnorskij 1953:152). Vlasto foreslår at aorist er å finnes i tekster frem til det 17. århundre (Vlasto 1986:158). I denne uttalelsen skiller ikke Vlasto eksplisitt mellom åndelige og profane tekster, slik Obnorskij gjør. Dette mener jeg at er viktig å definere, da kirkeslaviske tekster må antas å bruke eldre former i lengre tid enn i profane.

Comrie og Corbett (1993:849) er for så vidt enige med Vlasto (1986), men tilføyer at *l-*partisipp skulle vært langt hyppigere. Dette er ikke tilfellet i PPL. Borkovskij og Kuznecov (2010:277-282) forteller at aorist i russisk-kirkeslavisk holder seg lengre i nordstorrussisk enn i sydstorrussisk. Derfor kan Pskov-områdets beliggenhet være årsaken til at aorist er brukt i PPL, selv om bruken av denne verbalkategorien skulle ha vært sterkt redusert i det 14. og 15. århundre.

Alle de registrerte funn av aorist må derfor anses som et regionalt fenomen og muligens en påvirkning fra nordstorrussisk. Antakeligvis kan dette likeledes gjelde funnene for verbalkategorien imperfektum.

4.4.3 Perfektum

Perfektum regnes som den resultative verbalkategorien for tempus preteritum. Ifølge grammatikkene er det denne formen som overtar for imperfektum og aorist. Perfektum ble brukt i retrospektiv betydning. I tempus preteritum er perfektum derfor nærmere presens enn imperfektum, aorist og pluskvamperfektum (ibid.:260).

Det er kun 7 registrerte tilfeller med perfektum i PPL, og under følger de registrerte funnene jeg har av perfektum PPL. Alle er en del av direkte tale, hvilket vil si at de viser til replikker mellom personer i PPL. Disse bekrefter deres eksistens i PPL og at de oppfører seg etter den lovmessighet grammatikkene viser til.

- (82) '... i krestnoe celovanie **by este [2.p.pl.pres.] pravili [l-part.pl.]**.' (53.18)
- (83) '...čtoby **este [2.p.pl.pres.] namъ pomogli [l-part.pl.]** protivu velikago knjazja,...' (53.17)
- (84) '... živate že i tovara mnogo **pogorělo [l-part.N.sg.]** čisla [Gen.sg.] **něstъ [aor.3.p.Sg.]**' (47.23)
- (85) '... da za tēmъ **esmja [1.p.pl.pres.] ne poslali [l-part.pl.]**:...' (69.a.30)
- (86) 'čtoby **esi [pres.2.p.sg.]**, gospodinъ, **požalovaъ [l-part.M.sg.] dalъ [l-part.M.sg.] by esi [pres.2.p.sg.]** namъ ot knjazja velikago otca svoego i...' (59.11)
- (87) 'kakъ to **este [pres.2.p.pl.]** togo **popaslisja [l-part.pl.]** ot našei otčiny Velikogo Novagoroda;' (69.a.34)

Perfektum skal ha bestått av to verbalformer (*byti* i presens og *l-partisipp*), men oppviser ofte kun *l-partisipp* så tidlig som i det 11. og 12. århundre (ibid.:280-1). At det brukes mange *l-partisipp* i teksten, gjør det derfor usikkert om hva som er kun *l-partisipp* eller perfektum. Noe som ser ut til å tale for at disse ikke er de samme, er den samtidige brukt i PPL.

Perfektum holder seg ifølge Borkovskij og Kuznecov (2010) frem til omtrent det 14. århundre. De mister verbalkategorien leddet med finitt form av *byti*. Noe senere enn perfektum, i løpet av det 17. århundre, mister også pluskvamperfektum leddet finitt form av *byti*. Noe av årsaken til dette kan ifølge Vlasto (1986:161) ha vært at leddet *byti* i pluskvamperfektum vaklet mellom imperfektum og aorist av verbet *byti*. Samtidig var det en stor likhet mellom konjunktiv og pluskvamperfektum. Imidlertid det virker hensiktsmessig å relatere dette til at når *byti* faller bort i enkelte former, forsvinner også de øvrige i presens, aorist og imperfektum med og uten andre former (Andersen 2006, Chaburgaev 1978).

Kan den hyppige bruken av imperfektum og aorist være årsaken til at denne verbalkategorien sjeldent forekommer i PPL? Er dette like karakteristisk som at aorist ble brukt lengre i det nordlige språkområdet?

(88) '..., a oni poganii **bjachutъ** [imperf.3.p.pl.] **opolъčilisja** [l-part.pl.];...' (31.08)

(89) '...da **byša** [aor.3.p.pl.] **dali** [l-part.pl.] naměstnika i pomoštъ.' (18.12)

4.4.4 Pluskvamperfektum

Pluskvamperfektum holder seg lenge i østslavisk. Denne verbalformen er satt sammen av *byti* i imperfektum og et verb i *l*-partisipp, men det er også mulig å danne dette med aorist av *byti*. Det finitte verballedet er derfor den mest presise indikatoren for hva slags predikat *l*-partisippet kongruerer med. Sammensetningen aorist av *byti* sammen med *l*-partisipp også er måten man danner konjunktiv på (Franks 2000, Chaburgaev 1978). Det er registrert 8 tilfeller av pluskvamperfektum i PPL.

(90) 'čto **bjaše** [imperf.3.p.sg.] **sotvorilъ** [l-part.M.sg.] vsemu rodu ego:...' (10.09)

(91) '..., ešte bo **bjachu** [imperf.3.p.pl.] **ne prijali** [l-part.pl.] svjatogo kreštenija;...' (8.35)

(92) '..., a glavy **by** [aor.3.p.sg.] **ne gibli** [l-part.pl.] so oboju storonъ, čtoby mirъ zderžati vъ staryi mirъ,...' (67.15)

4.4.5 *L*-partisipp i finitte verbalkategorier

At det finnes verbalkategorier i PPL som kombinerer finitte verbalformer av *byti* sammen med *l*-partisipp, må kommenteres før den videre analysen. Perfektum tar etter hvert over for imperfektum, og senere også for aoristen. Med tiden får aspekt en veldig viktig rolle i preteritum, ettersom *l*-partisippet blir til *l*-preteritum (Chaburgaev 1978). Alle de sammensatte verbalformene er dannet ved hjelp av *byti* i presens sammen med *l*-partisippet. Verbet *byti*, som står i presens, men også i sammensatte verbalformer slik som denne formen av futurum, forsvinner i løpet av det 16. århundre. Tidligere i oppgaven er det nevnt at kun 3.p. av *byti* er å finne i MSR. Dette skyldes at perfektum blir stående uten presens av *byti*, og dermed fortsetter å eksistere kun i form av *l*-partisipp.

Dette *l*-partisippet bruker predikat i form av et nomen i setningen for å vise til hvilket agens det kongruerer med. Ifølge Chaburgaev (1978) blir presens av *byti* ikke nødvendig, når det allerede er et predikat i setningen. *L*-partisipp kan alene uttrykke akkurat den samme betydningen som perfektum, så lenge det er et predikat tilstede. *L*-partisipp kongruerer derfor med nomen og ikke at annet verb. Dette indikerer hvordan utviklingen kan ha utartet seg for de preteriske verbalformene. I PPL ser det likevel ut til at preteritum og *l*-partisipp fortsatt er forskjellige, siden det ikke utelukkende er registrert en av disse to verbalkategoriene. Dette utdypes senere i oppgaven, under *l*-partisipp.

4.4.6 Herding av endelsene

Personendelser i 3.p. med analog overføring fra presens i 3.p. til imperfektum og aorist, regnes som et østslavisk trekk. I tillegg til dette finner man at det varieres mellom bløt og hard endelse, *-t(ь)* og *-tb*, i det grafiske uttrykk. Disse kan samles og drøftes under noen felles overskrifter.

I PPL er det funnet både harde og bløte endelser *-t* i 3.p. Det er en overvekt av harde endelser i 3.p. I nordstorrussisk hadde man kun harde personendelser på *-t* i 3.p. av tematiske verb. Denne harde *t*-endelsen spredte seg sørover fra nordstorrussisk og snart fikk hele det østslaviske området denne endelsen. I russisk-kirkeslavisk kunne personendelser også forekomme etter imperfektum og aorist (Bjørnflaten 2009:58). Dette gjelder både i singularis og pluralis.

(93) '..., a litovskija rati I Totarъ mnogo pobiša pskoviči, rad bych, skazaľ, no čisla ich ne věmъ [pres.1.p.pl.]' (36.33)

(94) 'Iže věru imetъ [pres.3.p.sg.] spasenъ budet,...' (6.36)

Vaklingen mellom hard *-t/-tь* og bløt *-tb* krever en nærmere undersøkelse, og jeg vil nå forklare den i korte trekk. Isoglossen for harde og bløte *t*-endelser går gjennom Pskov-området. Derfor finner man fellestrekk med både sydstorrussisk, som hadde bløte endelser og

nordrussisk, som har hard *-t* (Vlasto 1986:311).²² Vi kan anta at endelsen *-tъ* og *-t* får samme harde uttale /t/. Variasjonen mellom hard og bløt *t*-endelse anser jeg som et svært viktig trekk for teksten. Det er et generelt trekk at personendelsene i finitte verbene i PPL oppviser harde endelser og dette kommer best frem ved 3.p. Likeledes med endelsene i 3.p.sg. og pl, er det også ved andre persona og numera. Dette gjelder både for tematiske og atematiske verb. Jeg vil nå først vise til den kvantitative analysen som er gjort, for så å vise til noe av den tidligere forskning gjort på temaet. Under følger noen eksempler for 3.p. i sg. og pl. i presens og futurum.

(95) '...; koli ne **učnutъ** [pres. 3.p.pl.] pskoviči sokolom vorony imatъ,...' (58.20)

(96) '... v ponedělnikъ reče bogъ da **budetъ** [fut.3.p.sg.] voda,...' (5.10)

(97) '...: aže knjazъ Aleksandrъ **stoit** [pres.3.p.sg.] u gorodka Vopoki...' (17.11)

I presens og futurum, fordeles personendelsene hard *-t/ъ* vs. bløt *-tъ* slik vi ser i tabell 14.

Tabell 14 Fordeling av hard og bløt endelse i 3.p. presens og futurum

Presens	Antall	Prosentandel	Futurum	Antall	Prosentandel
3.p.sg.			3.p.sg.		
-t/-tъ	27	79,41 %	-t/-tъ	22	100,00 %
-tъ	7	20,59 %	-tъ	0	0,00 %
Totalt	34	100,00 %	Totalt	22	100,00 %
3.p.pl.			3.p.pl.		
-t/-tъ	18	85,71 %	-t/-tъ	10	100,00 %
-tъ	3	14,29 %	-tъ	0	0,00 %
Totalt	21	100,00 %	Totalt	10	100,00 %

²² I hv.rus., som Pskov grenser opp mot, har man endelsen. *-c* i 3.p.

Denne variasjonen mellom harde og bløte *t*-endelser gjelder ikke bare for presens og futurum, men også imperfektum og aorist. Imperfektum i PPL har i noen tilfeller personendelsen *-tb/-t/-tb* i 3.p.sg. og pl., som et resultat av analoge overføringer fra personendelsene i presens. I sg. hender dette kun en gang i *bjašetb a* (inf. *byti*). Selv om dette neppe kan kalles en hyppig forekomst, er denne verdt å merke seg.

- (98) 'Togda **bjašetb** [imperf.3.p.sg.] bogoljubiviyi Aleksandrъ ešte unъ verstuju,...' (16.33)

Tabell 15 Fordeling av hard og bløt endelse i 3.p. imperfektum

Personendelse i imperfektum	Prosentandel	
<i>-t/-tb</i>	12	92,31 %
<i>-tb</i>	1	7,69 %
	13	100,00 %

Antall registrerte funn i 3.p.pl. er hyppigere, og det gjøres oppmerksom på at her veksles det mellom endelsen *-chu/-chut(ъ)* (se eksempel (99-101)).

- (99) '..., i **plakachutъsja** [imperf.3.p.pl.] ego nevěrnii ljudie,...' (8.34)

- (100) 'no ašte i kto komu **otdavachu** [imperf.3.p.pl.] statky života svoego...' (22.17)

- (101) '..., **mjachut** [imperf.3.p.pl.] posadě *byti* u nich;...' (64.05)

For å se hvordan fordelingen er mellom 3.p.pl. med eller uten personendelse i imperfektum kan vi se på tabellen under.

Tabell 16 Personendelse i imperfektum

Har personendelse ?	Nei	Ja	Totalt
3.p.pl.			
Antall	51	12	63
Prosentfordeling	81 %	19 %	100 %

I ca. 19 % av tilfellene av imperf.3.p.pl. Det er i hovedsak funnet det som jeg tidligere, i analysen av presens og futurum, har kalt for hard endelse. Det vil si at bløt endelse, som forekommer i kun 1 av de 13 av tilfellene, i motsetning til den harde endelsen, som finnes i 12 av 13 tilfeller. Den sjeldne forekomsten av den bløte varianten kan bety at analogien med bløt *t*-endelse allerede var sterkt redusert i Pskov-området da den gjorde sitt inntog i imperfektum i PPL. En plausibel antagelse er derfor at grunnlaget for bløt og hard personendelse er den samme som i presens og futurum.

Aorister med analog personendelse fra presens

I PPL finnes det 15 tilfeller der aorist i 3.p.sg. får personendelse, antakelig i analogi med presens. Dette forekommer ved prefigerte verb, der verbalstammen har kort stavelse, og gjelder hjelpeverb (Borkovskij og Kuznecov 2010:256). De analoge overføringen av personendelser kan derfor ha hatt en assimilerende tendens for imperfektum og aorist. På denne måten utviskes forskjellene mellom disse to verbalformene og bidrar til at de forsvinner, som et videre resultat av sammenblanding (Chaburgaeu 1978).

I PPL gjelder personendelse fra presens i aorist *vzja-ti*, *proli-ti*, *pobiti*, *pri-ja-ti* (105), *ot-nja-ti* (102) og *ima-ti* (103-104). 16 av tilfellene har hard *t*-endelse i 16 tilfeller, mens det er 2 tilfeller av bløt endelse. Tidligere i oppgaven er blitt vist til at den nordrussiske harde endelsen dominerer PPL.

(102) 'Jurii knjazъ smoleńskii..., a koni i tovarъ u nich **otnjatъ** [aor.3.p.sg.]' (27.16)

(103) '..., iže ne **imatъ** [aor.3.p.sg.] svēt konca.' (5.31)

(104) ‘..., do sich gradovъ **imatъ** [aor.3.p.sg.] lět 600 bez dvudesjatъ lět.’ (41.29)

Ved å sammenligne de aorister i 3.p.sg., som har denne analoge overføringen av personendelse fra presens, med pres.part.akt.M.Nom.sg. som følger lenger ned i oppgaven, er kan man hevde at personendelsen forhindrer sammenblanding av disse formene. I PPL er det kun ett verb, *prijati*, som berøres av dette. I et registrert tilfelle av pres.part.akt. finner man en eventuell sammenblanding.

(105) ‘...Jurii knjazъ smolenъskii **prijatъ** [aor.3.p.] gostъ pskovskii,...’ (27.14)

(106) ‘Knjazъ Aleksandrъ Vasilivič [M.Nom.sg.]...; on že čelobitija psovъskago ne **prija** [pres.part.akt.M.Nom.sg.]...’ (48.07)

(107) ‘..., i mostъ Volchovo snese i mnogo svjatych cerkvi i monastyri **podnja** [aor.3.p.sg.]’ (34.26)

I eksempel (105) refererer verbet til agens *Jurii knjazъ smolenъskii*, som står i M.Nom.sg., Derfor forveksles ikke verbalformen *prijatъ* (105) med 3.p.pl. I tillegg til at bruken av *t*-endelse i aorist og imperfektum 3.p. forekommer østslavisk, er det kanskje også brukt personendelse i eksempel (105) for skille mellom sigm.aorist og presens partisipp aktiv, men det er kun en mulig hypotese.

Supinum?

Det er gjort to funn i analysen av PPL, der verbalformen kan tolkes som enten aorist med personendelse eller supinum. I teksten viser fotnotene 11 (*vzja*) og 14 (*proli*) at dette antakelig er aorist med analog personendelse fra presens i 3.p.sg. Dette gjelder eksempel (108) og (109). Setningen (108) har også en annen indikator på at de markerte verbalformene er verbalkategorien aorist. Dette ser vi i verbalformen *povoeva*, som har samme person og numerus. Et eksempel på dette er også (109), der fotnote 47 viser både *pobi* (aor.) og *pobil* (l-part.).

- (108) 'i šed povoeva zemlju Galicьskuju i grad Galičь **vzjatь** [aor.3.p.sg.], i cerkvy cvjatyja požže i manastyri, i mnogo ljudii posěče i mnogo krovi **prolitь** [aor.3.p.sg.],...' (42.06)
- (109) 'Togo že lěta mraz mnogo **pobitь** [aor.3.p.sg.].' (51.24)

At det ikke verbalkategorien supinum er registrert i PPL må kunne sies å være enestående. Spesielt i nordstorrussisk skal denne verbalkategorien ha blitt brukt lenge og er observert frem til det 15. århundret. Man burde derfor kunne finne spor av denne, særlig når PPL har såpass mange andre trekk fra nord via blant annet *Novgorodskie Letopisi*. Dette kan være spesielt for denne teksten, og kanskje likeledes Pskov-området. Ifølge teorien, skal infinitiv ha overtatt for supinum (Borkovskij og Kuznecov 2010:302, Vlasto 1986:168).

Kan analog overføring av personendelsen i 3.p. presens ha noe med dette å gjøre? Fremmer dette en fusjonering av supinum og infinitiv, vil dette kanskje være en slags dissimilasjon for å unngå sammenblanding mellom aorist i 3.p. med personendelse og supinum.

Atematiske verb og infinitiv

Der *t*-endelsen i 3.p. er bløt, kan presens og futurum forveksles med infinitiv, slik vi tidligere har sett i andre verbalformer. Siden det sjelden forekommer presens med bløt endelse på *-t* etter finitte verbalformer med personendelse på *-t*, og grunnet kontekst, kommer det frem at det likevel er infinitiv.

Slik vi ser i setningene som følger under, er de atematiske verbene *byti* 8x (110-111), *dati* 2x (113-114), *věděti* 1x, *jasti* 1x og *imati* 2x (112) brukt i presens og futurum. Det er her deres former kommer best til syne.

- (110) '..., i vse slopu čto **ne estь** [pres.3.p.sg.], i vsemu ispravu vzemše,...' (61.15)
- (111) '..., **priobižei esmja** [pres.3.p.pl.] ot poganich Němecь vodoju' (58.05)
- (112) '... glagolja: slyšu jako **imate** [pres.2.p.Dual.] sestru děvuju sušti,...' (8.17)

(113) '..., i az vamъ togo **damъ** [fut.3.p.sg.],...' (63.13)

(114) 'i piskupъ jurъevъskii potomu že **dastъ** [fut.3.p.sg.] ruku našemu poslu,...' (68.03)

Ifølge Borkovskij og Kuznecov finnes det forklaringer på hvorfor det eksisterer både bløt og hard endelse for 3.p.sg. og pl. Østslavisk har den historisk korrekte endringen for presens 3.p.sg.pl., der *-ti > -tb*, mens nordrussisk har den uventede *-tŭ > -tb* (Borkovskij og Kuznecov 2010:297-302).²³ Allerede fra slutten av det 13. århundre kan den harde varianten *-tb/-t* forekomme i østslavisk, men da kun i skriftlig.

Hvorfor hard *t*-endelse i 3.p.?

Endelsen *-t* 3.p. i MSR, er antakeligvis resultatet av utviklingen av denne endelsen. Derfor må det være den samme man finner i 3.p. i MSR. Det fortelles at det allerede i det 13. århundre fantes *-t/tb* i tekster skrevet i Moskva (Vlasto 1986:155, Borkovskij og Kuznecov 2010:297). Denne endringen fra bløt til hard *-t* ser, ifølge blant andre Borkovskij og Kuznecov (2010), ut til å begynne allerede i det 8. århundre.²⁴ Tilsvarende er det registrert bløte endelser i gammelbulgarsk. Dette er sjeldent og sporadisk, men det forekommer i det 9. og 10. århundre (Filin 1972:452). Dette støtter opp om at endelsen *-tb* eksisterte i tidlige slaviske språk. Det stilles også et spørsmål om hvorvidt herdingen av *-t* kan skyldes en generell tendens til herding av konsonantendelser, grunnet blant annet konsonantreduksjon. En kontrast til dette vil være utviklingen av infinitiv. Hvorfor har ikke denne blitt herdet?

Filin går i dybden av dette, og legger frem noen av de hypoteser som forsøker å forklare denne herdingen, uten at det egentlig gis noe endelig svar på dette (ibid.:438-454). Jeg presenterer noen av Filins samlede hypoteser. Det nevnes at herdingen i 3.p. skyldes flere historiske prosesser. Filin forteller at Barchatova studerte flere skrifter fra det 12. til det 15. århundre, blant annet fra områdene Novgorod og Pskov. Det Barchatova fant, var en økende tendens til den herdete endelsen. Samtidig kunne det påtreffes både harde og bløte endelser i én og samme tekst. Nå kan det sies at Filin ikke nevner hvilken protograf Nazarova bruker, men hun har rett i at majoriteten av endelsene er harde (ibid.).

²³ I hv.rus. finner vi *tb > c'* mens ukr. får *-t'*.

²⁴ Det nevnes også at det finnes 3.p. som ikke har endelsen *-t* i det hele tatt. Eksempelvis så finner man i stedet for *neset*, *nese*.

Ifølge Filin mener derimot Toporov at indoeuropeisk opphav tillegges for mye vekt, og at det heller ikke dreier seg om en kontaminasjon. Toporov mener spørsmålet om herding av endelsene er svært komplekst, og velger derfor heller å beskrive situasjonen og dermed kun konstatere observasjonene. Det eneste som kan virke som noe mindre diffust, er Fortunatovs påstand om at atematiske verbendelser kan ha latt seg påvirke av tematiske verb. Verbene deles inn i tematiske og atematiske verb.²⁵ De atematiske endelsene har, som det tidligere er blitt nevnt, bløte endelser. Antallet atematiske verb er få, og reduseres ytterligere, med unntak av i noen få dialekter som har bevart bløte endelser der man i MSR finner harde. Dette forklarer likevel ikke herdingen av *-t*. Noe må ha skjedd før atematiske verb fikk harde endelser, slik som ved tematiske verb i presens og futurum.

Morfologisk dissimilasjon

Filin forteller at Černych legger frem en hypotese der han foreslår en ”morfologisk dissimilasjon”. Den ”morfologiske dissimilasjonen” mellom presens og futurum i 3.p. og infinitiv oppstår for å unngå homonymi mellom verbalkategoriene (ibid.:453). Dette er, ifølge Filin, ingen god faktabasert hypotese. I PPL ser det ut til at spredningen av hard endelse i 3.p. er kommet lengre enn den endringen man finner i infinitiv, der *-ti* > *-tb*. I PPL er det, slik det kommer frem i neste kapittel, registrert 5 tilfeller av infinitiv med endelse *-tb* i stedet for *-ti*. To av de registrerte tilfellene er funnet i første del av teksten, det vil si *Novgorodskie Letopisi*. Dette er et svært lite antall. Derfor er dette heller ikke plausibelt nok i forbindelse med min analyse.

Det man da står igjen med, er at det eksisterte bløte og harde *t*-endelser i østslavisk. Den harde endelsen *-t* ser ut til å spre seg på bekostning av den bløte endelsen som kan antas å komme fra indoeur. Disse preges av området Pskovs egen taleform. Selv om denne formen er østslavisk, så er det ikke tilstrekkelig å trekke på dette alene. For hele det østslaviske området fikk snart hard endelse, noe som tydeligvis gir svar på hvorfor hard */t/* dominerer PPL.

---

²⁵ Disse verbene er *byti*, *dati*, *věděti*, *jasti* og *imati*.

5 De infinitte verbalkategoriene i PPL

I forrige kapittel er det blitt vist til de finitte verbalkategoriene i PPL, og vi kan nå gå videre til de infinitte verbalkategorier. De infinitte verbalkategoriene, deler det fellestrekket at de ikke har personendelser. Infinitiv og passive partisipp i PPL viser større variasjoner, mens de aktive, inkludert *l*-partisippet, skaper grobunn for mer diskusjon, da bruken av disse kan tolkes på flere måter.

Tabell 17 Infinitte verbalkategorier

Infinitte	Antall	Prosentandel
Infinitiv	189	23,25 %
<i>L</i> -partisipp	186	22,88 %
Presens partisipp passiv	7	0,86 %
Preteritum partisipp passiv	99	12,18 %
Presens partisipp aktiv	153	19 %
Preteritum partisipp aktiv	182	22 %
Totalt	813	100,00 %

I tabell 17 over ser vi hvordan de de infinitte verbalformene er fordelt på verbalkategoriene. Det er tatt hensyn til at noen kategorier består av flere verbalformer. Derfor er *l*-partisipp, som også finnes i konjunktiv, perfektum og pluskvamperfektum, trukket vekk fra det gjeldende antallet. I analysen vil jeg likevel analysere *l*-partisipp som en egen verbalkategori, uavhengig av dens bruk i andre verbalkategorier.

5.1 Infinitiv

Infinitiv i PPL har generelt sett endelsen *-ti*, men også *-tb*. Denne kjenner man igjen i MSR, der man har *-t'*, foruten i betonte infinitivsendelser som har *-ti*. Infinitiv brukes så hyppig som i 189 tilfeller i PPL, fordelt på 102 ulike verb. Noen av disse har en varierende ortografi, og infinitiv kan forekomme sammen med finitte verb, slik at de utgjør for eksempel futurum, eller med *čtoby*, som er ekvivalent med no. *for å*.

Det finnes mange eksempler på kombinasjoner der infinitiv inngår i sammensatte verbalformer, men i denne delen er det ønskelig å fokusere på selve infinitiven. Infinitiv sammen med et annet verb er registrert i 73 av 186 tilfeller. Under følger noen slike eksempler.

- (115) '..., čtoby emu **byti [inf.]** ot tebe naměstnikomъ,...' (58.08)
- (116) '... ili priběžit kto v pečali ili tako **priidet [fut.3.p.sg.] žiti [inf.]** vo grad Pskov,...' (13.22)
- (117) '..., **chotjašte [pres.part.akt.Nom.pl.] pleniti [inf.]** domъ archangela Michaila...' (31.26)
- (118) '..., a inaja sila nemъсьkaja **načša [aor.3.p.pl.] vovati [inf.]** i žešti pskovъskija isady.' (63.22)
- (119) '..., **krestiti [inf.]** ego chotjašte...' (19.24)
- (120) '..., a na četvertyi denъ knjazъ velikii Dmitrei Jurevičъ Šemjaka **povelě [aor.3.p.sg.]** ego **slěpiti [inf.]**,...' (47.34)
- (121) '..., **sdanu [pret.part.pass.F.Akk.sg.] byti [inf.]** duchu svjatomu i pochulivšu' (7.10)

Under følger de 102 verbene som brukes ved infinitiv.

Tabell 18 Infinitiv

Infinitiv				
biti 11 _x	iměti 2 _x	nanjati 1 _x	poslati 1 _x	razgněviti 1 _x
bitisja 2 _x	ispravlivati 1 _x	njati 1 _x	poslužiti 1 _x	rozbivati 1 _x
bolěti *1	isprovrešti 1 _x	otdavati 1 _x	posobiti 1 _x	sěditi 1 _x
boroniti 2 _x	issěšti 1 _x	otъechati 1 _x	postaviti 2 _x	šibati 1 _x
broditisja 2 _x	itъti 1 _x ²⁶	pažiti 1 _x	postaviti 1 _x	slati 1 _x

²⁶ Denne varianten av verbet *idti* er registrert i PPL. I fotnote 58 står det *itti* og *iti*, slik det er funnet i *Pogodinskij og Obnorskij spisok* (se PPL 66.17).

byti 13 _x	izbivati 1 _x	pazuměti 1 _x	potěti 1 _x	slěpiti 1 _x
celovati 1 _x	izbyti 1 _x	pečalovatisja 3 _x	pověstovati 1 _x	sobirati 1 _x
chraniti 1 _x	izderžati 2 _x	pleniti 6 _x	požitě 1 _x	sovrěšati 1 _x
dati 2 _x	izvesti 1 _x	pobiti 3 _x	predati 1 _x	sozdati 1 _x
davati 1 _x	jati 1 _x	poděimati 1 _x	predati 1 _x	sožešti 1 _x
dějati 1 _x	javiti 1 _x	poechati 2 _x	priechati 1 _x	sožidatisja 1 _x
dělati 3 _x	javitsja 3 _x	pogrebati 2 _x	priimati 1 _x	staviti 1 _x
deržati 7 _x	klanitisja 1 _x	poiti 2 _x	prijati 1 _x	stavitisja 1 _x
dobivati 1 _x	knjažiti 2 _x	položiti 1 _x	privesti 1 _x	stojati 1 _x
dobyvati 2 _x	končati 1 _x	pomereti 1 _x	privjazati 1 _x	strěljati 1 _x
doždati 1 _x	krestiti 1 _x	pominati 2 _x	promyšljati 1 _x	suditi 1 _x
echati 1 _x	loviti 2 _x	pomostiti 1 _x	propustiti 1 _x	torgovati 3 _x
ězditi 1 _x	lěstiti 1 _x	porubati 1 _x	prošati 2 _x	vleči 2 _x
goněznuti 1 _x	mereti 4 _x	posaditi 1 _x	prositi *5	voevati *7
imati 4 _x	mysliti 2 _x	posażati 1 _x	provaditi 2 _x	zderžati 2 _x
				žiti 1 _x

5.1.1 Ortografisk variasjon i infinitiv

Av de verb som er registrert for infinitiv, er det også registrert variasjon i det grafiske uttrykk, slik vi finner i tabellen under.

Tabell 19 Ortografiske varianter av infinitiv

Infinitiv	Ortografiske varianter
byti 13 _x	byť 1 _x
deržati 7 _x	drěžati 1 _x drěžati 1 _x
imati 3 _x	imatě 2 _x
mereti 4 _x	mreti 1 _x
poechati 2 _x	poěchati 1 _x
provaditi 2 _x	provoditi 1 _x
prositi 4 _x	prositě 1 _x
voevati 7 _x	voevatě 2 _x

I de registrerte infinitiv vi finner i tabell 22 over, ser vi at ett og samme verb kan ha flere varianter i infinitiv. Tabellen oppsummerer de trekkene som preger infinitiven. Det kommer ikke bare frem russisk-kirkeslaviske trekk, men også rene østslaviske trekk, som også må antas å gjenspeile den talespråklige formen.

Eksempelvis har verbet *mereti* også et tilfelle der vokalen *e* ikke er tilstede i *mreti*, som kun har én stavelse i infinitivsstammen. Dette kan tyde på at *e* er en forhenværende jer.

Infinitivene *byti*, *imati* og *voevati* finnes både med *-ti* og *-tb*. Der infinitivsendelsen har *-tb*, kan denne og 3.p. av presens forveksles. Dette har jeg vist til tidligere i oppgaven, da dette er et fellestrekk for flere av de finitte verbalkategorier som har personendelse i PPL.

Både *ě* og *e* kan forekomme i infinitiv. Disse brukes om hverandre, og sammenfaller til fonemet *e*. Dette gjelder flere verbalkategorier, og jeg kommer tilbake til dette senere i oppgaven.

I *provaditi* og *provoditi* finner jeg i roten både *-va-* og *-vo-*. Roten *-vo-* antas derfor derfor å være en eldre variant, som viser til vokalen *-o-*, mens den nyere varianten har *-a-*. Jeg finner også halv vokaler og vokal i følgende eksempler av verbet *deržati*:

(122) 'A preže bo uže togo nača Olgerdъ neljubie **drъžati** [inf.] na pskoviči, kako ny voeval.' (21.01)

(123) '..., a naměstnikovъ tobě vo Pskově ne **drъžati** [inf.];' (20.32)

(124) '..., čto to pereirie **deržati** [inf.] krěpko.' (60.25)

I PPL finnes det tre forskjellige grafiske uttrykk for verbet *deržati* i eksemplene (120-122). Det er også slik at disse representerer gamle og nyere former ifra gammelkirkeslavisk og russisk-kirkeslavisk med østslavisk form. I slavisk språkhistorie skjer det en endring som kalles oppløsningen av likviddiftongene, og denne gir ulike resultater i øst- og syd- og vestslavisk. Utviklingen av de stavelsesbærende likviddiftongene, i dette tilfellet CrC, kombinert med bortfall av jer. Likviddiftongene CorC, CerC, ColC og CelC i syds- og vestslavisk får methatase, mens de i østslavisk får pleofoni. I methatase omstilles likviden og vokalen slik **zolto > zlato* (Bjørnflaten 2005:65-7, Vlasto 1986:320). Derimot får pleofoni skyter inn en vokal etter likviden **zolto > zoloto*. I PPL er det som tidligere nevnt både syd- og østslaviske varianter av verbalformene. Segmentet *drъža-* (120) er en østslavisk form, mens *drъža-* (121) er sydslavisk. Under fotnote 86 i PPL, ser man at *ъ* gir *o* i eksempel (120), mens man i *deržati* (122) har *e < ъ < ĭ*. Det er også en annen merkbar østslavisk form i

setning (120). Østslavisk har *preže* (120), men *prežde* brukes MSR. Varianten *prežde* er en kirkeslavisk form, trolig gjeninnført via den 2. sydslaviske innflytelse. Ofte vil man også finne andre østslaviske trekk i de setningene der PPL oppviser østslaviske former av verbene.

Den registrerte formen *drъžati* i eksempel (120) er skrevet med bakre jer *ъ*, og kan derfor anses som en eldre form enn *deržati* (122), der jeg finner fullvokalen *e*. Denne har også methatase, som er en gammel form fra gksl. Mens *drъžati* (120) har en bakre jer, kan man merke seg at *drъžati* (121) har fremre jer. Her ser det derfor ut til at skribenten har vært usikker på hva som var rett ortografi. Hvis det derimot er snakk om en nedtegnelse gjort av flere hender, kan de ha hatt ulike formeninger om hva som var rett form.

Dette er et gjennomgående trekk for PPL. Den variasjonen jeg finner i teksten, viser både former som minner om sydslaviske og østslaviske former, likeledes med former som gir uttrykk for et antatt talespråk. Videre finner jeg derfor både sydslavisk *št* og østslavisk *č*, men i infinitivsendelsen er det kun funnet den sydslaviske varianten (gammelkirkeslavisk). Her finner vi med andre ord ikke det samme talespråklige trekket fra østslavisk andre verbalkategorier har. Dette gjelder 5 funn, slik vi ser i eksemplene under.

(125) 'I povelě komiry **isprovrešti** [inf.],...' (8.33)

(126) '..., s muži pskovič meči **issěšti** [inf.],...' (3.20)

(127) '..., i povelě ego ognem **sožešti** [inf.],...' (43.26)

(128) '..., i povelě **vlešti** [inf.] Peruna v Volchovъ.' (9.08)²⁷

(129) '...i načaša boevati i **žešti** [inf] pskovъskija isady.' (63.22)

---

²⁷ I PPL 8.34. er det likeledes funnet *vlešti*.

5.2 *L*-partisipp

(130) ‘...vsěchъ **blagoslovilъ** [*l*-part.M.sg.], i soborovalъ [*l*-part.M.sg.] u svjatei Troicy,...’ (72.24)

(131) ‘... ikona napisana svjataja troica i voploštenie svjatyja bogorodica **izošla** [*l*-part.F.sg.] iz svoego města,...’ (25.30)

L-partisipp er en preterisk partisippform med kun en kasus, nominativ. Av de 186 registrerte *l*-partisippene i teksten, representerer disse 87 verb. *L*-partisippet brukes også sammen med finitt form av *byti* for å danne verbalkategoriene kondisjonalis, imperfektum og aorist. Dette er det tidligere blitt vist til i oppgaven, men her behandles alle som *l*-partisipp, uavhengig av hvilken verbalkategori de måtte inngå i. Det kan nevnes at av de 187 registrerte *l*-partisippene, er det snakk om 20 tilfeller der *l*-partisipp sammen med finitt *byti* utgjør en annen verbalform.

Da det ikke er funnet *l*-partisipper i LF, blir det kun redegjort for KF. Under følger en tabell over de verb som er brukt ved *l*-partisippet i PPL.

Tabell 20 *L*-partisipp

<i>L</i>-partisipp			
bitisja 1 _x	ostati 2 _x	poslati 3 _x	soborovati 1 _x
blagosloviti 3 _x	otъnjati 1 _x	pochoditi 3 _x	sъgorěti 1 _x
byti 27 _x	otъrustiti 1 _x	poslužiti 1 _x	sъsъdati 1 _x
byvati 5 _x	otъstatisja 1 _x	posobiti 1 _x	sъtvoriti 2 _x
cělovati 2 _x	otъjati 1 _x	postaviti 1 _x	stati 3 _x
choditi *3	pasti 1 _x	postišti 1 _x	stojati 6 _x
dati 7 _x	pečalovatisja 1 _x	požalovati 1 _x	sъvjaštati 1 _x
gibtī 1 _x	pisati 2 _x	povelěti 1 _x	učinitisja 1 _x
gorěti 2 _x	pobiti 3 _x	povergati 1 _x	ukazati 1 _x
imati 1 _x	pobrati 1 _x	požalovati	uslyšatisja 1 _x
istopiti *1	počinitisja *1	praviti 2 _x	voevati 1 _x
izdърžati 1 _x	podavati 1 _x	prěklonitisja 1 _x	vъpastisja 1 _x
izgybati 1 _x	podivitisja 1 _x	prestavitisja 1 _x	vъchoditi 1 _x

izoiti 1 _x	poďymati/poďynjati 2 _x	priěchati 4 _x	vyběžati 1 _x
izchoditi *1	poěchati 1 _x	prigladatai 1 _x	vydrati 1 _x
izbezčestvovati 1 _x	pogrěti 13 _x	prijati 2 _x	vyěchati 1 _x
jati 1 _x	pogybnuti 1 _x	prijati 2 _x	vygorěti 2 _x
knjažiti 3 _x	poloniti 1 _x	prichoditi 2 _x	vъzjati 2 _x
kupiti 1 _x	pomogati 2 _x	prislati 2 _x	zagorětisja 11 _x
molviti 1 _x	pomošti 2 _x	pustiti 1 _x	žalovati 3 _x
nesti 1 _x	popaliti 1 _x	rostrěsnutisja 1 _x	zaraziti 1 _x
opoločitisja 1 _x	popastisja 1 _x	cъkazati 1 _x	

Tabell 21 Genera i *l*-partisipp

Genera	Antall	%
F.Nom.sg.	9	4,84 %
M.Nom.sg.	102	54,84 %
N.Nom.sg.	35	18,82 %
Nom.sl. ²⁸	40	21,51 %
Totalt	186	100 %

I tabell 21 over viser jeg til hvordan genera er fordelt for *l*-partisipp i PPL. *L*-partisipp har som nevnt kun én kasus, men tre genera og to numera. Det er tydelig at M.Nom.sg. er den aller hyppigste formen, siden denne er representert med 54,84 %. Samtidig ser man at F.Nom.sg. brukes langt sjeldnere, da dette kun utgjør 4,84 % av *l*-partisippene.

(132) ‘...; ne **byvala** [*l*-part.F.sg.] takova pakostъ jako že i Рѣсковъ **stalъ** [*l*-part.M.sg.],...’ (28.15)

(133) ‘...: toi morъ **pošol** [*l*-part.M.sg.] is Indiskiiskyja zemlja ot Solnečna grada.’ (22.28)

(134) ‘... ikona napisana svjataja troica i voploštenie svjatyja bogorodica **izošla** [*l*-part.F.sg.] iz svoego města,...’ (25.30)

(135) ‘..., čtoby imъ **posobili** [*l*-part.pl.] protivu pskovičъ;’ (71.a.38)

²⁸ Det er for øvrig ikke funnet Nom.pl. med endelsen *-la*, hvilket ville ha ført til homonymi med F.Nom.sg.

N.Nom.sg. er helst brukt ved tall og mengdeord, mens M.Nom.sg. kan referere til forskjellige typer substantiv.

(136) '...ulicy mnogo dvorovъ **pogorělo** [*l*-part.N.sg.],...' (35.35)

I PPL kongruerer F.Nom.sg. alltid med inanimatum. Dette kommer av at det er svært få substantiver i F.Nom.sg., og i de tilfeller da dette forekommer, er agens et inanimatum. Det vil si, det nevnes sjelden kvinnelige karakterer i teksten. (137) og (138) er eksempler på registrerte funn i F.sg.

(137) '...; i na tu noštъ Moskva [F.Nom.sg.] **zagorělasja** [*l*-part.F.sg.],...' (47.21)

(138) 'i bystъ seča zla [F.Nom.sg.], jako nikoli že **byvala** [*l*-part.F.sg.] u Pskova;' (4.16)

5.2.1 Grafiske anmerkninger av *l*-partisipp

I eksempelet (140) under, observeres det *l*-partisipp med endelsen *-l* ved M.Nom.sg. Endelsene i *l*-partisipp har både endelsen *-l* og *-lʹ*, men disse to endelsene regnes som den samme harde endelsen (se eksempel (142) lenger ned). Dette ligner tendensen man finner for harde *t*-endelser i 3.p., der det grafiske uttrykk utviser både endelsen *-l* med og uten *-ʹ*. Jeg presenterer fire eksempler, som skal drøftes senere i oppgaven, men som også viser til hvordan *l*-partisipp ser ut i PPLs grafiske uttrykk.

(139) '..., a cerkovъ vsja **zgorěla** [*l*-part.F.sg.).' (55.15)

(140) '..., i **zъgorělъ** [*l*-part.F.sg.] vesъ.' (40.27)

(141) '..., a **za orělosja** [*l*-part.N.sg.] ot mjasinka,...' (55.27)

(142) '...; i na tu noštъ Moskva **zagorělasja** [*l-part.F.sg.*],...' (47.21)

Under følger det to registrerte former av *l*-partisipp, dannet av det samme verbet *prijati*. Her har vi to varianter av verbet *prijati* i *l*-partisipp. Den ene, *prinjalъ* (143), har *-n-*, mens *prijali* (144) er uten. Begge disse har prefikset *pri-* og antakeligvis har *-n-* i (143) samme opprinnelse som i *u nego* (M.gen.sg.), der det personlige pronomenet *ego* får innskutt *n* før vokal etter preposisjonen *u*.

(143) '...: knjazъ velikii čelobitie rьskovskoe **prinjalъ** [*l-part.M.sg.*] i dalъ [*l-part.M.sg.*] otvěť namъ takovъ:...' (70.a.41)

(144) '...; a čto kotoroe Němcy **prijali** [*l-part.pl.*] posla pskovъskago Kondrata sudiju,...' (68.06)

Vi ser at *l*-partisippet oppviser en rekke fellestrekk med det jeg allerede har vist til i de finitte verbene i forrige kapittel. Det dreier seg om variasjon i det grafiske uttrykk. Det som er mer iøynefallende, er *l*-partisippets utbredelse blant de finitte formene. At *l*-partisipp får en dominerende rolle blant de finitte verbalformene, må man se på som en del av en reanalyse.

5.2.2 Reanalyse av *l*-partisippet

I tabell 22 under ser vi at *l*-partisippet i PPL er hyppig brukt, men det finnes også andre verbalformer i kombinasjon med *l*-partisippet. Jeg gjentar derfor den tidligere nevnte tabellen for *l*-partisippets utbredelse.

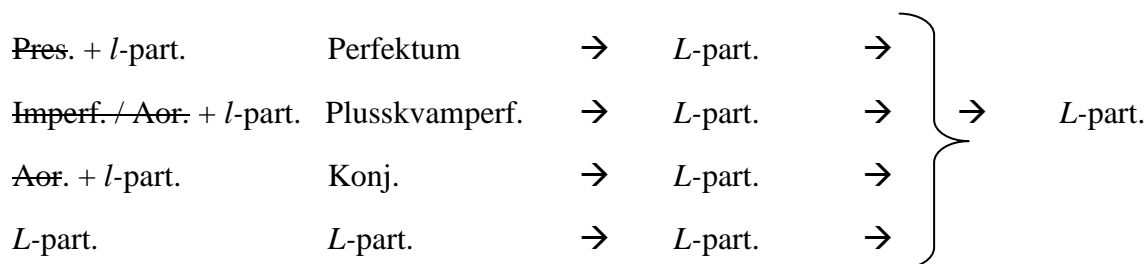
Tabell 22 *l*-partisippets utbredelse i sammensetning med finitt form av *byti*

Verbalkategorier	Verbalform	Eksempel	PPL
Pres. + <i>l</i> -part.	Perfektum	este pravili	53.18
Imperf./Aor. + <i>l</i> -part.	Pluskvamperfektum	bjaše otnjali	49.09
Aor. + <i>l</i> -part.	Konjunktiv	povelěľ by	69.a.41
<i>L</i> -part.	<i>L</i> -partisipp	dalъ	61.16

Når *byti* i presens, aorist og imperfektum etter hvert ikke lenger anvendes, står *l*-partisippet igjen alene. Dette kommer enkelt frem i boksen under.

5.2.3 Fra sammensatte verbalformer til kun *l*-partisipp

Figur 2 Fra sammensatte verbalformer til kun *l*-partisipp²⁹

Siden *l*-partisippet inngår i mange andre verbalformer sammen med *byti*, har det en relativt stor utbredelse. Når disse sammensetningene mister de finitte formene av *byti* og kun *l*-partisippet står igjen, har man ikke lenger noe presens som indikerer agens. Verbet *byti*, slik jeg finner det i PPL, spiller en rolle for *l*-partisippets kongruens med agens. Dette er likevel ikke nødvendig, da det faktisk er et agens i form av nomen i setningen (Franks 2000, Chaburgaev 1978).

L-partisippet er imidlertid ikke finitt. Formen man finner i preteritum i MSR, kommer av det tidligere nevnte perfektum. Perfektum, slik det er blitt beskrevet lenger oppe, utkonkurrerer

²⁹ Gjennomstrekning eks. ~~Aor.~~ betyr at denne forsvinner i gjeldende verbalkategori.

imperfektum og aorist i tempus preteritum. Når denne verbalkategorien ikke lenger har finitt form av *byti* i presens sammen med *l*-partisipp, går den fra å være en sammensatt verbalform til kun å bestå av kun *l*-partisipp. Det utelukkes ikke at det dreier seg om kun *l*-partisipp, som ikke er sammensatt med finitt verbalform av *byti*, slik at det tilsvarer verbalkategorien perfektum. Er *l*-partisipp i PPL brukt som et partisipp, eller er dette perfektum uten finitt verbalkategori *byti*? En sammenlikning av illustrasjonene (140-143) over indikerer at *l*-partisipp heller er perfektum uten *byti*. De registrerte *l*-partisippene i PPL ser ut til å høre inn under infinitte verbalkategorier der de står alene uten sammensetningen *byti* i presens. Dette blir et resultat av en reanalyse når perfektum overtar funksjonene til imperfektum og aorist, samt at presensleddet av *byti* i perfektum forsvinner. Da gjenstår kun *l*-partisipp. Det samme skjer i pluskvamperfektum, men denne verbalkategorien ble, som tidligere nevnt, brukt i skrift frem til det 17. århundre. At *l*-preteritum oppstår, er en overgang som blir forklart i lys av grammatikalisering (Andersen 2006).

Sammenligner man *Tichanov* og *Pogodins* søyler på side 69 til 72 i Nasonovs utgivelse av PPL, ser man straks at *Pogodin* har brukt *l*-partisipp på de samme stedene som *Tichanov* bruker aorist. For eksempel har man side 69, der disse fire setningene er tatt fra kolonne a og b.

- (145) 'V lěto 6972. **Priecha** [aor.3.p.sg.] posolъ iz Jurieva vo Pъskovъ ot vsěch jurevcov,...' Tich.Sp. 69.a.01
- (146) 'V lěto 6972. **Priechal** [l-part.M.sg.] posol izъ Jurъeva vo Pskov ot piskupa jurevckago i ot vsěch jurъevcovъ,...' Pog.Sp. 69.b.01
- (147) '..., i **celova** [aor.3.p.sg.] krestъ Maksimъ Larionovičъ,...' Tich.Sp. 69.a.09
- (148) '..., i **celoval** [l-part.M.sg.] krestъ posadnikъ Maksimъ Larionovičъ...' Pog.Sp. 69.b.09

Selv om det er mindre enn et århundre mellom dateringene av disse to skribentene, kan det det likevel tolkes dithen at *Pogodinskij spisok* inneholder en nyere bruk av tempus preteritum

enn *Tichanovskij spisok*. *L*-partisipp kan derfor regnes for å være innovativ. Selv om *Pogodin* har brukt *l*-partisipp langt hyppigere enn *Tichanov*, finner man også her bruken av aorist.

5.3 Presens partisipp passiv

I PPL er pres.part.pass. registrert så sjeldent som 7 ganger. Denne verbalkategorien brukes kun i de første 22 sidene i PPL, som hovedsakelig er avskrifter av 5. del i *Novgorodskie Letopisi*. Denne verbalformen er ikke russisk-kirkeslavisk, men heller en gammelkirkeslavisk variant, som er brakt inn i språket. Vlasto (1986) skriver at dette partisippet, som nevnt, ikke er et østslavisk innslag i teksten, men et arkaisk trekk som enten skyldes et bevisst valg om å bruke arkaiske former, eller at den andre sydslaviske innflytelse har påvirket teksten, (Vlasto 1986:105).³⁰

(149) '..., ili siroti ili uboga **nebregomy** [pres.part.pass.Nom.pl.],...' (22.23)

(150) '..., ot sebe vъskorě **otlučemy** [pres.part.pass.Nom.pl.],...' (22.08)

(151) '..., a ne **pobědimy** [pres.part.pass.Nom.pl.];...' (4.30)

(152) 'Bogoljubivyi že knjazъ Dovmantъ, ne terpja **obidimъ** [pres.part.pass.M.Nom.sg.] byti,...' (3.07)

(153) 'Bogoljubivyi že knjazъ Timofei, ne terpja **obidimъ** [pres.part.pass.M.Nom.sg.] byti,...' (4.03)

(154) 'Онъ же **podъimъ** [pres.part.pass.M.Nom.sg.] pskovičъ i izborjanъ ochočich ljudei,...' (18.28)³¹

Eksemplene (149-154) oppfyller den lovmessighet som foreligger ved dannelsen av pres.part.pass. Ved konsonantendelse som har 1. konjugasjon av verbalstammen, suffigeres partisippet med *-o-* før *-m-* og adjektivsendelse. Verbet *nebreg-ova-ti* gir *nebreg-o-m-y* (145),

³⁰ Denne influensen ledet til en arkaisering av ordformene og sydslavisk ortografi ble ført inn i russisk-kirkeslavisk. Hvorvidt dette kan være årsaken til pres.part.pass. i PPL, er usikkert.

³¹ I fotnote 45 s.18 står det *podimi*.

og er et eksempel på dette. Verbet *pobědi-ti* (151) og *obidě-ti* (152-153) har 2. konjugasjon og beholder i mellom verbalstamme og får suffikset *-m-*, slik jeg finner det i *pobědi-m-y* (151). Verbet *otluča-ti* gir *otluča-em-y* (150) fordi det foreligger **en > nasal ɛ > ja*. Grunnet *č* får denne en hard vokal *a*.

5.4 Preteritum partisipp passiv

Verbalformen pret.part.pass. er registrert i 99 tilfeller fordelt på 45 verb, slik det er listet opp i tabellen under.

Tabell 23 Verb i pret.part.pass.

Pret.part.pass.					
imetъ 1 _x	osvjaštati 4 _x	poslati 2 _x	raniti 1 _x	съсѣдати 1 _x	възјати 2 _x
izbiti 1 _x	pisati 1 _x	postaviti 5 _x	raspjati 1 _x	съвершити 12 _x	zabyti 1 _x
izmožditi 1 _x	pobiti 1 _x	potřebiti 1 _x	razdrěšiti 1 _x	съвјаštati 5 _x	založiti 6 _x
jati 1 _x	pobyti 1 _x	požeči 1 _x	razmetnuti 1 _x	съвърšati 1 _x	zažešti 1 _x
napisati 3 _x	podъpisati 2 _x	pozlatiti 1 _x	soveršiti 17 _x	ubiti 4 _x	зѣдати 1 _x
narešti 1 _x	položiti 1 _x	prepojasati 1 _x	съхранiti 3 _x	ukazati 1 _x	
odariti 1 _x	položiti 2 _x	preslaviti 1 _x	съmiriti 1 _x	umoliti 1 _x	
osuždati 1 _x	pomilovati 1 _x	provoditi 1 _x	съpasti 1 _x	vesti 1 _x	

(155) '... krotokъ **smirenъ** [pret.part.pass.M.Nom.sg.],...' 4.25

(156) '... na drugoe lěto Pereslaviъ Ruskii **vzjatiъ** [pret.part.pass.M.Nom.sg.] bystъ [aor.3.p.sg.] v sredokrestnyja nedeli,...' (11.18)

Under følger tabell 24 med en inndeling av de passive preteritumspartisipper i PPL.

Tabell 24 Fordeling av genera i *l*-partisipp

Fordeling genus, kasus og genus		
	Antall	Prosentandel
F.Nom.sg.	42	42,86 %
M.Nom.sg.	24	24,49 %
N.Nom.sg.	8	8,16 %
Nom.pl.	14	14,29 %
Nom.Dual.	2	2,04 %
M.Instr.sg.	1	1,02 %
Gen.pl.	2	2,04 %
M.Dat.sg.	1	1,02 %
M.Gen.sg.	1	1,02 %
Dat.pl.	1	1,02 %
F.Akk.sg.	2	2,04 %
Totalt	98	100,00 %

Tabellen viser at også andre kasus enn Nom. er representert i denne verbalformen, eksempelvis Gen.pl. vist under.³²

(157) '..., na pamjaty svjatyx otecъ **izbienych** [pret.part.pass.Gen.pl.] na Sinaistei gorě,...' (48.22)

(158) '..., no glagoslovennju **preosvjaštennago** [pret.part.pass.M.Gen.sg.] archipeskopa Velikago Novagoroda...' (48.26)

Setningen (158) viser M.Gen.sg. med *-ago-* i stedet for *-ogo-*. Hvor vidt dette er et resultat av at skribenten har tatt utgangspunkt i gammelkirkeslavisk eller slik denne endelsen trolig ble uttalt, bør undersøkes. Sett i forhold til resten av de registrerte verbalformene, ser dette ut til å kunne være et resultat av begge deler. I eksempel (160) har endelsen gksl. *-ii* og ikke østsl. *-oj*, hvilket sammen med den opprinnelige endelsen for F.Nom.pl. (gksl.) i (159), viser til at det må være gammelkirkeslaviske endelser som brukes i de registrerte preteritum partisipp

³² Bruken av dualis diskuteres senere i kapittelet.

passiv i PPL (Bjørnflaten 2009:20). Setningene har dessuten LF av demonstrativt pronomener i adjektivsundersetningen, hvilket også gjelder i 5 andre registrerte tilfeller. Dette finner vi i eksemplene under.

(159) '..., i cerkvi **svjaštennyja** [pret.part.pass.Nom.pl.],...' (24.23)

(160) '..., i pročaja vsi **sochranenii** [pret.part.pass.Nom.pl.] byša pomoštiju svjatyja troica,...' (29.28)

I (160) ser man at LF kan forekomme selv om pret.part.pass. kun har *-n-* og ikke *-nn-*.

5.4.1 Den frekvente verbalformen pret.part.pass.F.Nom.sg.

I pret.part.pass. er det, bemerkelsesverdig nok, F.Nom.sg. som dominerer verbalformen med en prosentandel på 42,86 %. Dette står i kontrast til de øvrige verbalformene, der F.Nom.sg. ser ut til å være nærmest fraværende. Her ser man at F.Nom.sg. sjelden kongruerer med animatum, men svært ofte med inanimata. For i hele 40 tilfeller viser dette til subjektet *cerkovь*, som er F.Nom.sg. Akkurat denne kongruensen står i alle disse tilfellene i kombinasjon med sigm.aorist.3.p.sg. Det er spesielt disse kombinasjonene som forekommer: *založena bystь* 5x (161), *soveršena bystь* 24 x (161), *postavlena bystь* 3x (162) og *svjaštena bystь* 5x (163).

(161) 'V lěto 6818. **Založena** [pret.part.pass.F.Nom.sg.] **bystь** [aor.3.p.sg.] cerkovь svjatyja Bogorodica na Snětnyja gory, Kamenaja, pri igumeně Iově; i **soveršena** [pret.part.pass.F.Nom.sg.] **bystь** [aor.3.p.sg.] v lěto 6819.' (14.23)

(162) ' V to že lěto **postavlena** [pret.part.pass.F.Nom.sg.] **bystь** [aor.3.p.sg.] cerkovь kamena svjatogo Timofěja, Dovmota knjazja.' (23.39)

(163) '..., i **svjaštena** [pret.part.pass.F.Nom.sg.] **bystь** [aor.3.p.sg.] cerkovь.' (20.15)

Et annet eksempel på en setning fra PPL i pret.part.pass.F.Nom.sg. følger under. Denne gangen er subjektet *ikona*. Setninger der inanimatum *ikona* er agens, forekommer sjelden, mens *cerkovъ* er subjektet i mer enn 40 tilfeller. Animatum forekommer sjelden.

- (164) '... sice: въ cerkvi svjatogo Borisa i Glěba ikona **napisana**
[pret.part.pass.F.Nom.sg.] svjataja troica...' (25.29)

5.4.2 Kopula av *byti* i passive partisipper

Kopulaverbet *byti* står ofte sammen med de passive partisippene, enten det er snakk om infinitiv, futurum, imperfektum, aorist eller Ø-kopula for presens. Ø-kopula virker underforstått for presens for disse partisippene. Det er også brukt aorist av *byti*.

I hele 62 tilfeller finner man sekundær sigmatisk aorist sammensatt med pret.part.pass., på samme måte som *byti* i *l*-preteritum i MSR. 29 av de registrerte formene står alene, 62 sammensatt med sekundær sigmatisk aorist, 4 med futurum og 1 med infinitiv av verbet *byti*. 2 øvrige står sammen med presens av verbet *byvati* og *gorěti*.

- (165) '...i cerkvi božii **požženi** [pret.part.pass.Nom.pl.] **byša** [aor.3.p.pl.] na miru i na krestnom celovanii.' (58.06)

- (166) ', a ešte **bě** [aor. 3.p.sg.] **ne kreštenъ** [pret.part.pass.M.Nom.sg.].' (18.27)

I 4 tilfeller er pret.part.pass. sammensatt med futurum og 1 gang med infinitiv

- (167) 'Iže věru imetъ **spasenъ** [pret.part.pass.M.Nom.sg.] **budet** (fut.3.p.sg.), a iže ne věruetъ **osuždenъ** [pret.part.pass.M.Nom.sg.] **budetъ** (fut.3.p.sg.).' (6.36)

- (168) 'Votoryi že soborъ bystъ v Konstjantiněgradě pri carstvii velicěmъ Feodosii svjatyč otecъ 100 i 50 na Makedonija duchoborca , **zdanu [pret.part.pass.M.Dat.sg.] byti [inf.]** duchu svjatomu u pochulivšu.' (7.10)

De registrerte passive partisippene i PPL viser det samme som i MSR. Riktignok er bruken av Ø-kopula i stedet for presens av *byti* sjelden. Det ville vært interessant å sammenligne dette med eldre tekster for å kunne fastslå om partisippet er brukt som nomen eller tilnærmet betydningen adjektiv.

5.4.3 Variasjon i det grafiske uttrykk ved pret.part.pass.

Som de fleste verbalformene i PPL, har også pret.part.pass. varierende grafisk uttrykk. Blant former som begge kommer av verbet *sъveršiti*, har PPL eksempler på flere varianter som resultat av sammenblandingene i grafiske uttrykk.

- (169) 'Togo že lěta **sveršena [pret.part.pass.F.Nom.sg.]** bystъ cerkovъ kamena...' (25.21)
- (170) 'Togo že lěta **soveršena [pret.part.pass.F.Nom.sg.]** bystъ cerkovъ svjatogo Voskresenъja...' (73.17)

I (169) har jer falt bort og *sъv-* > *sv-*, mens (170) får en vokal o *sъv-* > *sov-*. I ordbøkene finnes både *soveršiti* og *sъvъršiti*, som oversettes til MSR *soveršitъ* (eventuelt samme betydning som verbene *okončitъ* eller *ispolnitъ*) (Sreznevskij 1955). Dette tyder på at (169) faktisk har med endringen *sve-* < *svb-* å gjøre, men formen er antakeligvis en falsk kirkeslavisme. Dette viser til endringer som utdypes senere i kapittelet.

5.5 Presens partisipp aktiv

De aktive partisippene behøver, som tidligere nevnt, vesentlig mye mer oppmerksomhet, og må derfor få langt mer plass i denne oppgaven. Dette skyldes at det må trekkes inn en god del teori og drøfting av hvorvidt disse kan regnes som partisipper alene, eller også som gerundium. Derfor gir jeg nå kun en kort introduksjon av de aktive partisippene i denne delen, av kapittelet. Likevel er det nødvendig å vise til at det forekommer 153 registrerte tilfeller av pres.part.akt. Disse er igjen fordelt på 63 verb, slik vi ser i tabellen under.

Tabell 25 Verb i pres.part.akt.

Pres.part.akt.					
biti 1 _x	idti 4 _x	ostaviti 1 _x	poimati 2 _x	rjaditi 1 _x	umirati 1 _x
bitisja 1 _x	iznositi 1 _x	osvĕtiti 1 _x	pominati 1 _x	rešti 14 _x	vĕdati 2 _x
bljusti 2 _x	kormiti 2 _x	отѣдати 1 _x	požidati 1 _x	rjaditi 1 _x	vĕdĕti 1 _x
bojatisja 1 _x	ležati 4 _x	отѣmetatisja 1 _x	praviti 1 _x	sušti 5 _x	vĕrovati 2 _x
byti 1 _x	lĕzti 2 _x	отѣnjati 1 _x	prichoditi 1 _x	svitati 1 _x	vidĕti 5 _x
choditi 3 _x	mercati 1 _x	отѣrustiti 1 _x	pridvigivati 1 _x	sĕlaziti 1 _x	voevati 3 _x
chotĕti 12 _x	molitisja 1 _x	отѣvesti 1 _x	prijati 3 _x	sĕprjatati 1 _x	vychoditi 2 _x
chvaliti 1 _x	nadĕjatisja 1 _x	peĉalovatisja 1 _x	promyšljati 1 _x	terpĕti 3 _x	vĕchoditi 1 _x
dati 1 _x	naležati 4 _x	plakati 1 _x	provoditi 1 _x	trĕbiti 1 _x	vĕzirati 1 _x
dĕlati 2 _x	obrazovati 2 _x	plaviti 1 _x	puštati 1 _x	tvoriti 3 _x	vĕzjati 2 _x
ĕchati 1 _x	ocĕštati 1 _x	pobĕgati 1 _x	pĕchati 1 _x	ubivatisja 1 _x	žiti 3 _x
glagoliti 3 _x	opolĉatisja 1 _x	pobĕždati 1 _x	razgnĕvatisja 2 _x	uĉrežati 1 _x	životvoriti 2 _x
gonĕtisja 2 _x	opolĉatisja 1 _x	podĕimati/ podĕnjati 7 _x	rešti 14 _x	ukrašati 1 _x	zvenĕti 1 _x

Det mest frekvente verbet i denne verbalkategorien er *chotĕti* 12_x hvilket også finnes i MSR, men der er dette brukt i samme betydning som konjunktiv.

- (171) ' ..., krestiti [inf.] ego **chotjašte** [pres.part.akt.Nom.pl.] i na knjaženii posaditi vo Pskovĕ;...' (19.24)

- (172) '..., tѣm **chotjašte** [pres.part.akt.Nom.pl.] sobě **iměti** [inf.] v pamjaty věčnuju,...' (21.35)
- (173) 'Slyšavъ [pret.part.akt.M.Nom.sg.] že mestěrbъ [M.Nom.sg.] ..., priide kъ gradu Pskovu v korabljach i v lodjach i na konjach, s poroki , **chotja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.] pleniti domъ svjatyja troica,...' (3.19)
- (174) 'aže Aleksandrъ stoit [pres.3.p.sg.] u gorodka Vopoki, a choženie ego ot Novagoroda do Opoki tri nēdeli, **ne chotja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.] pskovič razgněviti' (17.12)
- (175) 'Knjazъ že Olъgerdъ poslušavъ [pret.part.akt.M.Nom.sg.] pъskovъskich poslovъ, **ne ostavja** [pres.part.pass.M.Nom.sg.] slova pskovъskago, posla [aor.3.p.sg.] voevodu svoego knjazja Georъgija Vitovtobiča;...' [pres.part.akt.M.Nom.sg.]' (18.22)
- (176) 'Postavi [aor.3.p.sg.] že bogъ..., eže estъ 8 denъ **ne mercaja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.] beskonečnyi, v edinъ denъ estъ.' (5.28)

5.6 Preteritum partisipp aktiv

Det er registrert 182 tilfeller med pret.part.pass., fordelt på 105 forskjellige verb.

Tabell 26 Verb i pret.part.akt.

Pret.part.akt.				
razbolētisja 1 _x	naklasti 1 _x	poloniti 1 _x	priimti 1 _x	učiniti 9 _x
umirati 1 _x	napisati 3 _x	pometati 1 _x	privlekšti 1 _x	umъrěti 3 _x
blagosloviti 1 _x	oglasiti 1 _x	pomoči 1 _x	razgněvatisja 2 _x	upasti 1 _x
byti 2 _x	omračitisja 1 _x	pomolitisja 3 _x	razgoъrdětisja 1 _x	upolučitisja 1 _x
choditi 2 _x	omъrkti 1 _x	pomysliti 1 _x	razskajatisja 1 _x	uslyšati 6 _x
choditi 3 _x	opoločitisja 1 _x	popečisja 1 _x	rešti 1 _x	uznati 1 _x
čъtiti 1 _x	ostati 1 _x	poproštatisja 1 _x	slyšati *7	uzъrěti 1 _x
dati 1 _x	otrinuti 1 _x	poslušati 1 _x	soveršiti 2 _x	viděti 1 _x
dočhati 1 _x	otъkazati 1 _x	posuliti 1 _x	stati 2 _x	voevati 1 _x
dožъdati 1 _x	otъrustiti 1 _x	povergti 1 _x	stojati 1 _x	vyčhati 4 _x
ěchati 17 _x	otъslati 1 _x	povjazati 1 _x	sъbrati 1 _x	vъchoditi 1 _x
ězditi 2 _x	perebroditisja 1 _x	požešti 1 _x	sъbratisja 4 _x	vъorъlčitisja 3 _x

isčiniti 1 _x	pěti 1 _x	poznati 1 _x	sъdumati 2 _x	въскопovati 1 _x
izbiti 1 _x	robolěti 1 _x	prěbroditi 1 _x	sъgorěti 1 _x	въstaviti 1 _x
izbyti 1 _x	rochuliti 1 _x	prěbyti 1 _x	sъkopiti 1 _x	въzložiti 1 _x
izgoniti 1 _x	roděčhati 2 _x	prepojasati 1 _x	sъložiti 1 _x	въzvratitsja 2 _x
izymati 2 _x	rodymati/roděnjati 4 _x	prīcastitsja 1 _x	sъprosititsja 1 _x	zabyti 1 _x
koiti 1 _x	ročhati 1 _x	prichoditi 6 _x	sъrěchnuti 1 _x	zagъrdětisja 1 _x
krъstiti 1 _x	poimati 1 _x	prīčhati 9 _x	sъvjasati 1 _x	zapečatatisja 1 _x
načhati 1 _x	poimti 1 _x	prigъnati 1 _x	sъvъkupititsja 4 _x	žъdati 1 _x
nagadatisja 1 _x	pokinuti 1 _x	prīimati 1 _x	ubojati 1 _x	

(177) ' **byvъ** [pret.part.akt.M.Nom.sg.] ' (17.20)

(178) ' ..., poroki **učinivъše** [pret.part.akt.Nom.pl.] i puštaja i posadnikъ na grad.' (36.10)

(179) 'Togo že lěta knjaz, Danilei Oleksandrovič i posadnikъ Larionъ Dainikovičъ i vesъ **roděmъše** [pret.part.akt.Nom.pl.] svoju oblastъ vsju,...' (28.35)

(180) 'Se že **slyšavъše** [pret.part.akt.Nom.pl.] cari i rekosta:... ' (8.18)

(181) 'Po tomъ po něskolicech dnech ostanokъ **sobravšecja** [pret.part.akt.Nom.pl.] poganoi Latyně, i **prīšedъše** [pret.part.akt.Nom.pl.] taino i vzjaša s ukranny něskolъko pskovskich selъ,...' (3.05)

(182) 'Togo že lěta poslaša pskoviči... **ěchavъše** [pret.part.akt.Nom.pl.] biša [aor.3.p.pl.]' (43.03)

Formene vi finner i eksemplene (177-182) over, er blant de mer frekvente og representative i teksten. På grunn av det som videre følger, er ikke M.Nom.sg. representert her.

5.7 Kongruenstap i PPL

Blant de aktive partisippene i PPL er det en hyppig veksling mellom to endelser for Nom.pl. Både endelsen *-e* og *-i* er å finne, og begge indikerer de Nom.pl. Det er den samme endelsen som brukes for Nom.pl. og F.Nom.sg., hvilket uten kontekst vil gjøre det vanskelig å skille mellom disse.

(183) 'voevavši' (12.21)

(184) 'vojujuči' (12.22 / 12.23)

(185) 'poděchavši' (12.22)

Sett alene kan disse oppfattes som enten F.Nom.Sg. eller Nom.pl. Likevel når man ser dem i kontekst, endres bildet, og man ser at de står til agens Nom.pl.

(186) ' Po tomъ, togo že lěta, **voevavši [pret.part.akt.Nom.pl.]** sela okolo Ostrova, i poidoša ko Pskovu podle Velikuju rěku, **vojujuči [pres.part.akt.Nom.pl.]** sela i pogosti i pod grad Pskovъ **poděchavši [pret.part.akt.Nom.pl.]** požgoša dvory na Zaveliči, i poidoša ko Izborsku, **vojujuči [pres.part.akt.Nom.pl.]** sela...' (12.23)

(187) 'A navogorodcy **prišedše [pret.part.akt.Nom.pl.],...**' (28.24)

(188) 'I po tomъ **priěchavši [pret.part.akt.Nom.pl.]** silnii posly iz vseja zemlja Nemeцьkija vo Pskovъ' (16.16)

I eksemplene over med Nom.pl. ser vi at PPL inneholder flere signifikante eksempler på at partisipper ikke lenger har entydig kongruens i henhold til agens. Der man forventer å finne *-e* i Nom.Pl., kan det forekomme *-i*, som opprinnelig regnes som endelsen for F.Nom.sg. Siden det eksisterer en slik vakling i teksten, må en ofte lete seg frem til partisippets agens. En kan i enkelte tilfeller gå mer enn tre linjer tilbake for å finne denne. Partisippet må derfor ofte forstås ut ifra konteksten.³³

Da jeg finner både *-i* og *-e* ved Nom.pl. i PPL, kan endelsen *-i* referere til at agens er både F.Nom.sg. og Nom.pl. For å kunne konstatere at dette er F.Nom.sg. eller Nom.pl., er man nødt til å finne agens for partisippet. Under viser tabellen til situasjonen opprinnelig *-e* versus ny *-i*.

---

³³ Det er flere årsaker til dette, men disse bør gjennomgås etappevis i oppgaven.

Tabell 27 Eksempler fra PPL på opprinnelig *e*, men finner ny *i*

PPL	Verbal	Agens	Verbalform	Opprinnelig	Ny
11.2	voopolči-vš-i-sja	Pskoviči	pret.part.akt.	-e	-i
15.16	pridvigiva-ju-št-i	Němcy	pres.part.akt.	-e	-i

Under gir jeg en tabell som kan vise til fordelingen av endelsene *-i* og *-e* i PPL av aktive presens- og preteritumspartisipper.

Tabell 28 Fordeling av *e* og *i* i Nom.pl. blant de aktive partisippene

	-e	-i	Totalt
Antall	41	30	71
Prosentandel	57,75 %	42,25 %	100 %

I foregående tabell er det tydelig at *-e* fortsatt er mest frekvent, men *-i* har allerede fått innpass i Nom.pl. Ut ifra denne tabellen kan det gjøres en rekke observasjoner. Blant annet forekommer ikke kombinasjonen østslavisk *-č* sammen med den opprinnelige *-e* jeg finner i PPL.

Tabell 29 Fordeling av de aktive partisippers suffiks og endelse Nom.pl. i PPL

Pres.part.akt.	Antall	Prosentandel
št-e	41	71,93 %
št-i	9	15,79 %
č-e	0	0,00 %
č-i	7	12,00 %
Totalt	57	100,00 %

Pret.part.akt.		
(v)š-e	104	88,14 %
(v)š-i	14	11,86 %
Sum	118	100,00 %

I PPL veksler de aktive partisippene mellom endelsene *-Vvše, -Vvši, -Cše, -Cši, -šte, -šti* og *-či*, men aldri *-če*.³⁴ I tabell 29 ser vi at *-e* fortsatt dominerer endelsene for Nom.pl. i PPL. Likevel observeres det at endelsen *-i* ved pret.part.akt. forekommer mye sjeldnere enn i pres.part.akt. Her finner vi at kun 11,86 % har endelsen *-i*, mot nesten dobbelt så mange forekomster blant de aktive presenspartisippene. Hvorfor det er slik, kan henge sammen med at det ikke skjer noen endringer i preteritumspartsippets suffiks, *-(v)š-*, før kasusmorfemet, på samme måte som i presenspartisippet. Preteritumspartsippet er tilsynelatende en mer statisk partisippform enn presenspartisippet. Årsaken til dette kan derfor være at suffikset *-(v)š-* har hard konsonant, i motsetning til *-št-* og *-č-*, som er bløte.³⁵ De bløte suffiksene, i motsetning til det harde, fremmer *-i* (Haraldsson 2006:7). I det som nå følger, vil jeg forsøke å gi et svar på hvorfor nettopp endelsen med morfemet *i* stadig forekommer i teksten. For å gjøre rede for dette, må det tas utgangspunkt i substantivene.

Samlet sett vil de aktive partisippene i Nom.pl. i PPL fordele seg slik vi ser i tabell 34.

Tabell 30 Fordeling av alle de aktive partisippene i Nom.Pl i PPL

	Nom.pl.	Antall	Prosentandel
Presens	št-e	41	23,43 %
	št-i	9	5,14 %
	č-e	0	0,00 %
	č-i	7	4,00 %
Preteritum	(v)š-e	104	59,43 %
	(v)š-i	14	8,00 %
Sum		175	100,00 %

5.7.1 Sammenfall av endelser

Kongruenstap var en prosess som kan ha begynt allerede i det 11. århundre, noe som i all hovedsak rammet de predikative partisippene. En antagelse som er blitt gjort av forskere, deriblant Bjørnflaten (2010b), er at vi må gå tilbake til sammenslåingen av dualis- og pluralisformene, samt sammenfallet til et pluralisparadigme for alle tre genera. Dette gjelder ikke bare for partisippene, men må heller regnes med å være et resultat av de endringer

³⁴ Her har jeg brukt C (Cši) og V for konsonant og vokal. Se forkortelser.

³⁵ I pres.part.akt. finner man både en sydsl. og østsl. variant av suffikset *-št-* og *-č-*.

substantivene gjennomgikk. Bjørnflaten (2010b) hevder at Nom. og Akk. i Pl. fusjonerer grunnet en reanalyse av de kumulative morfemer i gammelrussisk, samt en allokering av den grammatiske betydningen hos et morfologisk segment. Dette grammatikaliserte segmentet utløser således en formering av et nytt pluralisparadigme: Den tidligere fusjonerte bøyningen erstattes av en agglutinerende bøyning.³⁶ Siden hvert morfem uttrykker én og bare én av de morfosyntaktiske kategorier som er relevant i pluralis hos de rus. substantivene, erstatter dette den tidligere fusjonerte bøyningen, eksempelvis i numerus og kasus. I noen rus. varieteter, spesielt i sydrus. dialekter, finner vi nå et gryende agglutinert paradigme i form av en a-ekspansjon av samme karakter som den vi får i Dat.Instr.Lok.pl. En videre redegjørelse av dette faller utenfor tema, da jeg her konsentrerer meg om Nom.pl. og Akk.pl.³⁷ Når endelsene for partisippene og adjektivene er de samme som for substantivene i KF, får vi en del analoge overføringer fra substantivendelsene til adjektiv og partisippendelsene. Vlasto (1986:86-88) begrunner sammenfallet mellom Nom. og Akk. i pl. slik:

- a) Forut for M.pl. eksisterer det allerede en fusjonering av Nom. og Akk. for F. og N. i pl.
- b) Muligens var erstatningen av 2. pal. *volcy* medvirkende til at den upal. *volki* var å foretrekke,³⁸ og at dualis er falt bort fremmet fusjoneringen mellom Nom. og Akk., der Akk.-formen overtok for Nom.³⁹

Vlasto nevner også noen mulige morfologiske katalysatorer som kan ha resultert i dette sammenfallet av Nom. og Akk.pl. (ibid). Jeg velger imidlertid her å konsentrere meg om endringen fremfor en utdypning av eventuelle utløsende faktorer. Samlet kan de ulike faktorene ha ført til at man har fått denne fusjonen, som gir uniforme resultater for det russiske språk, i alle genera og alle nomena.

Uniformeringen av genera i Nom.Akk.pl. førte til flere forandringer, antakeligvis i løpet av det samme århundre. Da Nom.pl. og Akk.pl. var blitt til én form, fikk man også en felles

³⁶ Se om kasusendelser i bl.a. tyrkisk språk. Eks. *Mehmet adam-a elma-lar-i ver-di* (Blake 2001:1).

³⁷ Dette er en meget interessant studium med tanke på pluralisparadigmet og en nåværende a-ekspansjon i sydrussiske dialekter. Se Bjørnflaten (2010).

³⁸ Etter det 13. århundre begynner man, etter *k*, *g* og *ch*, å uttale hard *y* som bløt *i*. De blir skrevet *ki*, *gi* og *chi*.

³⁹ Nom.pl. overlever i et fåtall substantiver, *sosed* : *sosed-i*. Noen eksempler på at Nom.pl. er også å finne i enkelte formelle tekster fram til det 16. og 17. århundre.

bøyning for Dat., Instr. og Lok. i pl., basert på -a før kasusendelsene. Dette kalles a-ekspansjonen, og er beskrevet i Bjørnflaten (2010b). Når substantivets genus ikke lenger ble reflektert av sine kongruerende ord, kan man si at et uniformt pluralisparadigme for alle genera var blitt til. Alle kasusformene, med unntak av Gen.pl., er nå homofone, og fusjoneres til et felles pluralisparadigme for alle genera. De unntak som fantes, ble snart også innlemmet. Med dette er det utvilsomt at man i de østslaviske språkene, fikk et betydelig mindre komplisert bøyningsparadigme. Således ble endelsesmorfemer for de fleste kasus og numera, foruten genera, homofone. Dette kunne dermed like ens overføres til adjektiv og partisipp, da deres endelser bygger på substantivsendelsene. Denne prosessen begynner med adjektivene i det 13. århundre, og er allerede relativt frekvent ved slutten av det 14. århundre. PPL har, slik det kommer frem, mange registrerte funn som tyder på dette.

5.7.2 Hvorfor endelsene i Nom.pl. har både -e og -i.

I KF (kortform) har partisippene og adjektivene fått sine endelser i kasus, genus og numerus fra substantivene. LF har kombinasjonen KF med en utvidelse bestående av demonstrativt pronomen. Det er derfor jeg må vise til et tidligere stadium av substantivenes morfologiske utvikling, slik at man videre kan forstå hva slags grammatikalisering de aktive partisippene partisippene i PPL bærer preg av. Når former grammatikaliseres, vil det si at de flyttes nedover i hierarkiet når de mister sine morfologiske og syntaktiske trekk. Denne prosessen kalles 'dekategorisering' (Heine og Kuteva 2005:15). For partisippene gjelder dette der de går fra å være en del av nominalklassen til en del av klassen adverb.

Tidlig i østslavisk ser man at det kun er M.pl. som har forskjellig endelse i Nom. og Akk. De andre genus, F. og N.pl. har homonyme endelser for Nom. og Akk. Substantivets endelse i M.Nom.pl. ved hard o-stamme var opprinnelig bløt *ĩ*, mens M.Akk.pl. hadde hard *y*.

Utover i det 13. og 14. århundre kan det fortsatt forekomme både -*ĩ* og -*y* i M.Nom.pl. På dette tidspunkt ser man imidlertid en generell tendens til en generalisering av et felles paradigme for Nom.Akk.pl. I Borkovskij og Kuznecov (2010) står det:

'Параллельные этому формы установились и существительных женского рода, ср. воды - земли.' (Borkovskij og Kuznecov 2010:201)

Er det i M.Nom.pl. at endringen skjer først, eller er det i F. og N.Nom.pl., slik Vlasto (1986) skriver? Som en digresjon kan det nevnes at Skupskij (ibid.:202-3) mener at sammenfallet mellom Nom. og Akk. i M.pl. skyldtes hard og bløt endelse. I ord med hard endelse, som i *grad-v*, skulle det derfor kunne finnes hard endelse -y i Nom.pl. Sammenfallet mellom Nom. og Akk. i pl. er trolig et resultat av flere forskjellige prosesser der flere fusjoner og sammenslåinger har funnet sted i deklinasjonen.⁴⁰ At dualis er falt bort, fremmer fusjoneringen mellom Nom. og Akk., der Akk.-formen overtar for Nom.⁴¹

Tidligere i oppgaven har jeg nevnt at bløte konsonanter fremmer /i/. Harde fremmer noe som minner mer om /e/ (Haraldsson 2006:7). I gammelkirkeslavisk ble endelse på -e brukt i M.Nom.Pl. Sentralstorrussisk hadde *ikan´e*, som i vid forstand hører inn under *akan´e* (Stang 1969:92). Endelsen -i blir etter hvert stadig mer utbredt. Hva hvis spredningen av endelsen -i i Nom.Pl. kan relateres til *ikan´e*? Likens med at man finner en spredning av *akan´e*, kan spredningen av *ikan´e* muligens også ha påvirket endelsene. Dette ville da kunne regnes for å være en i-ekspansjon i Nom.Pl., hvilket sammen med andre faktorer kan gi en mulig forklaring på endelsen -i.

At genera i Pl. mistet sine distinktive trekk, var morfologisk sett essensielt for erstatningen av M.Nom.pl. med M.Akk.pl. Gjennom generaliseringen av pl. fikk disse kasusendelsene en mer definert betydning. Dette skjedde trolig innen det 14. århundre, da det ikke lenger var mulig å skille mellom M. og F. i pl.

Hva gjelder de aktive presens- og preteritumspartisippene i PPL, må man altså bruke disse hypotesene for å forstå hvorfor både fonemene *e* og *i* forekommer om hverandre. Når M.Nom.sg. av de aktive partisippene ikke bare brukes for agens i M.Nom.sg., men også Nom.pl., må også dette undersøkes. Hvorfor skjer dette? Det må derfor gjøres rede for en ytterligere morfologisk endring i kirkeslavisk. Denne endringen skiller østslavisk fra syd- og vestslavisk, og gir forskjellige resultater i pres.part.akt. For de aktive partisippene oppstår det her ikke bare en type problematikk ved forventet kongruens, men også en ytterligere endring. Hva slags konsekvenser dette medfører, vil jeg også komme nærmere inn på lengre nede.

---

⁴⁰ I hvilken rekkefølge sammenfallet av et Pl. skjer ser ut til å være et veldig omdiskutert tema. Men både Šachmatov, Bjørnflaten og Vlasto ser ut til å enes i at F. og N. i Nom.pl. sammenfaller i Nom. og Akk. før M.pl.

⁴¹ Nom.pl. overlever i et fåtall, *sosed* : *sosedī*. Noen eksempler på at Nom.pl. er også å finne i enkelte formelle tekster fram til det 16. og 17. århundre.

5.7.3 Andre kuriosa ved kongruens

Riktig kongruens finner jeg også i (189). Dette er et av de sjeldne ekte F.Nom.sg. i PPL. Med ekte mener jeg et pres.part.akt. med *-i* som faktisk viser til et F.Nom.sg. substantiv (matrix-nomen) (Bjørnflaten 2011).

(189) '... , aki truba [F.Nom.sg.] **zvenjašti** [pres.part.akt.F.Nom.sg.] ...' (4.29)

(190) 'Načatokъ chronografъ, **rekše** [pret.part.akt.Nom.pl.] lětopisecъ; o božě počinaemъ.' (5.32)

For funnet *rekše* i (190) er kongruens derimot ikke det eneste temaet. Denne verbalformen gir verbet betydningen '*det vil si*'. Dette var en vanlig måte å innlede setninger i eldre slaviske tekster. Denne setningen er hentet fra den første delen av PPL. Dette er, i motsetning til resten av PPL, en avskrift av deler av *Novgorodskie Letopisi*,

I PPL er det også funnet andre kuriosa som behøver oppmerksomhet. Spesielt eksempelet under, (191), med agens i Dat.pl., er interessant. Dette gir grunnlag for at en bør tolke pres.part.akt. *buduči* (inf. *byti*) , som indikerer en agens i Nom.pl., for å være gerundium.

(191) '...kako im [Dat.pl.] ne propustiti vašich poslovъ ko mně, a **buduči** [pres.part.akt.Nom.pl.] u mene vъ krestnomъ celovanii.' (69.a.37)

'... the operating rule seems to be that if the agent of the predicative participle is in the dative, the agreement is implemented by a NomPl/MNomPl form.' (Bjørnflaten 2011)

I predikativ posisjon av aktive partisipper er det flere tilfeller der disse formene ikke kongruerer med subjektet. I 16 av 100 i PPL tilfeller later det til at dette er gerundium. Her står substantiv enten i pl. av typen *pskoviči* (7 registrerte tilfeller), med konjunksjonen *i* hvis

flere substantiver, eller med preposisjonen *s* (8). 84 former kongruerer med substantiv i sg. er. For de 10 registrerte tilfellene der M.Nom.sg., er det kun 1 tilfelle der M.Nom.sg. kongruerer med pl. Mye tyder derfor på at PPL inneholder aktive partisipper i utvikling mot gerundium. Gerundium finnes der de aktive partisippene har presens- eller preteritumsendelse for M.Nom.sg. eller F.Nom.sg. og Nom.pl. Det er imidlertid tvilsomt hvilken rolle den sydslaviske endelsen *-šti* har, og om dette i det hele tatt bør vurderes som gerundium.

5.8 Gerundium

I gjennomgangen og analysen av PPL er det registrert en rekke tilfeller av aktive partisipper som kan regnes som enten aktivt partisipp eller gerundium. Hvor langt denne utviklingen er kommet i denne teksten, er noe vanskelig å fastslå, men det vil likevel bli gitt et bilde av det som tilsynelatende er gerundium, og drøftes hvorvidt dette svarer til de gjeldende lovmessigheter.

5.8.1 Predikative aktive partisipper

De partisipper som har utviklet seg til gerundier, er de aktive nominale partisippene i KF. Disse predikative partisippene ser ut til å ha mistet sin kongruens med agens (matrix) (ibid.). I sine artikler om aktive partisipper og gerundium skiller ikke Bjørnflaten mellom appositive og predikative posisjon (Bjørnflaten 2010a,b og 2011). Derfor finner jeg det hensiktsmessig å forholde meg til to typer posisjon, attributiv og predikativ, og kaller begge disse for predikativ. Det er et stort antall aktive partisipper med M.Nom.sg. i PPL som regnes for å være gerundier i MSR. I eksemplene under er det viktig å merke seg at de aktive partisipper står i predikativ posisjon. Dette fremmer at de tolkes som gerundium (Bjørnflaten 2011).

Selv om de øvrige finitte verbalformene i setningen er sg. og pl., forekommer det ofte M.Nom.sg. i predikativ posisjon av pres. og pret.part.akt. både i sg. og pl. Bruken av aktive partisipper i M.Nom.sg. har ofte en påfallende likhet med den vi finner for gerundium i MSR. Det er derfor grunnlag for å hevde at denne tendensen til kongruensbortfall i de aktive partisipper, som er blitt behandlet ovenfor, strekker seg ytterligere, og noe som støtter opp om Bjørnflatens artikkel, "Grammaticalization Theory and the Formation of Gerunds in Russian" (2010b).

Ifølge grammatikken skulle man forvente å finne setninger der partisippene stemmer like godt overens med subjektet som i setningen (192) under.

- (192) '...knjazъ [M.Nom.Sg]..., i cerkvy **ukrašaja** [M.Nom.sg.], popy i ništaja **ljubja** [M.Nom.sg.], i vsja prazdniki čestno **provodja** [M.Nom.sg.], popy i ništaja i černьcy **kormja** [M.Nom.sg.] i milostynju **daja** [M.Nom.sg.] sirotamъ i vdovicamъ.' (4.22)

Setningen over er full av eksempler på pres.part.akt. i M.Nom.sg. som svarer til agens *knjazъ* både i rett kasus, genus og numerus. Andre ganger vil derimot et partisipp i M.Nom.sg. være brukt på tross av feil kongruens. Selv i tilfeller der agens og øvrige verbalformer tilsier bruk av aktivt partisipp i Nom.pl., finner vi ofte M.Nom.sg.

- (193) 'Mesjaca maija vъ 26 denъ pskoviči [Nom.pl.] so isborjany [Instr.pl.] podъemše [pret.part.Nom.pl.] vsju svoju oblastъ i počchaša [aor.3.p.pl.] voevati [inf.] zemli Nemeцьkija o knjazi Ivaně i o knjazi Ostafii i posadnicě Volodcy, i voevaša [aor.3.p.pl.] okolo Medvěžii golově pjatъ dnei i pjatъ noštei, **ne slazja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.=pres.ger.] s konъ,...' (20.06)

I (193) kongruerer ikke *slazja* pres.part.akt.M.Nom.sg. med agens *pskoviči* i Nom.pl. I denne setningen er det også brukt 3.p.pl.aor. Dette tapet av kongruens kommer veldig tydelig frem, da de andre verbalformene i setningen viser til Nom.pl. eller 3.p.pl. *počchaša* og *voevaša*, samt *podъemše* i Nom.pl. Det er heller ingen annen agens *slazja* kan kongruere med uten at setningen mister mening. Dette indikerer hvilken utvikling M.Nom.sg. av de aktive partisipper senere får, siden de tydelig minner om et gerundium i MSR.

5.8.2 Logisk kongruens

Logisk kongruens forekommer i hele 9 av 35 tilfeller. I eksempel (193) er det tydelig at dette helst gjelder partisipp i predikativ posisjon. I eksempel (194), der *priěchavъ* står i predikativ posisjon, later det til at dette fremmer tolkningen logisk kongruens.⁴²

- (194) 'Togo že lěta knjazъ šveiskii [**Nom.sg.**] iz Vyboru **priěchavъ**
[**pret.part.akt.M.Nom.sg.**] c Němcy šveiskimi [**Instr.pl.**] ratijo, na miru i na
krestnomъ celovanĭ, na Norove Maksima posadnika Larionoviča poimaša [**aor.3.p.pl.**],
i snimъ 30 muž bez terei, a iněch izsěkoša [**aor.3.p.pl.**] i byša [**aor.3.p.pl.**] tamo bole
goda.' (47.04)

Logisk kongruens gjør at man finner M.Nom.sg. av pret.part.akt. i (194). Det virker rart at det er brukt M.Nom.sg. av *priěchavъ* når det brukes *poimaša*, *izsěkoša* og *byša* i 3.p.pl. Dette taler for at partisippet er et gerundium, siden det ikke kongruerer med pl. slik det finitte verbet gjør. Jeg går ikke nærmere inn på hvilken posisjon partisippet står i, men for eksemplene som vises videre i oppgaven, kan man ha dette i mente.

- (195) 'Feodorъ posadnikъ Patrekěvičъ [**M.Nom.sg.**] i Prokopija [**Nom.pl.**] **sudija**
[**pres.part.akt.M.Nom.sg.**] ězdiša [**aor.3.p.pl.**] v Rigu ko knjaziju mesteru miru
končati;' (46.30)

I (195) har man konjunksjonen *i* som et bindeord i setningen. Dette kunne gitt Nom.Pl av pres.part.akt., da dette indikerer to ledd av agens, men i stedet finner jeg M.Nom.sg. Det virker lite plausibelt å snakke om logisk kongruens et slikt tilfelle, når man finner aorist *ězdiša* som står i 3.p.pl. Igjen er det tydelige tendenser til at partisippet kan tolkes som et gerundium.

---

⁴² Partisippets posisjon kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

5.8.3 Aktive partisipper av M.Nom.sg. eller gerundium?

- (196) 'Knjazъ же Олѣгеръ, **poslušavъ** [pret.part.akt.M.Nom.sg.] рѣсковѣскихъ poslovъ, **ne ostavja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.] slova pskovѣskago, posla voevodu svoego knjazja Georѣgija Vitovtoviča;' (18.22)
- (197) 'Postavi že bogъ..., eže estъ 8 denъ **ne mercaja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.] beskonečnyj, v edinъ denъ estъ.' (5.28)
- (198) 'Rodisja gospodъ... i potomъ chodilъ [l-part.M.sg.] tri lѣta čjudesa **tvorja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.]' (6.23)
- (199) 'Dovmotъ же knjazъ **vyechav** [pret.part.akt.M.Nom.sg.] so Ivanomъ Doragomilovičemъ i s muži pskoviči, i pomotiju svjatyja troica voopolčivšesja [pret.part.akt.Nom.pl.] i udarišasja...' (14.09)
- (200) 'Vasilko Polockii knjaъ..., zapovědi radi božnja **zabyvъ** [pret.part.akt.M.Nom.sg.] zlobu otca ich,...' (10.08)
- (201) '..., i az vamъ togo damъ, i vy že **napisavъ** [pret.part.akt.M.Nom.sg.] gramotu da prošlite ko mně z bojarinomъ svoimъ.' (63.14)⁴³

Setningen i eksempel (202) under er ikke relevant, siden dette verbet ikke brukes for verbet å tale i MSR.

- (202) 'Vzja Vladimigrъ Korsunъ gradъ grečeskii, i posla vo Carъgradъ ko caremъ Vailiju i Kostjantinu, **glagolja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.]...' (8.16)

---

⁴³ Ofte skrives konjunksjonen *s* som *z*.

5.8.4 Hva da med endelsen *-či* i *pres.part.akt.*?

Det er blitt vist til at *pres.part.akt.M.Nom.sg.* med endelsen *-ja* ofte tilsvarer *pres.ger.* med endelsen *-ja*, og at både *pret.part.akt.M.Nom.sg.* og *pret.ger.* får endelsen *-vъ*. Hva med endelsen *-či/-šti* fra *pres.part.akt.Nom.pl.* og *F.Nom.sg.*? Hvordan passer dette inn i forhold til gerundium? Blant annet tilsier det man vet om gerundium fra Mathiassen (2004:432-446) og skjønnlitterære tekster at gerundium også kan ha endelsen *-či*. Ikke minst viser forskningen til Bjørnflaten (2010a, b, 2011) at *-či* ikke bare er en østslavisk form av *pres.part.akt.Nom.pl.* av sydslavisk *-šti*. Endelsen *-i* skyldes en assimilering av *Nom.pl.* med *Akk.pl.* Dette kan også være en østslavisk form av gerundium. Angående opprinnelsen av gerundiumsformen med *-či*, er det ikke fullt ut klart om denne kommer fra *Nom.pl.* eller *F.Nom.sg.* (ibid.).⁴⁴

Endelsen *-či* faller sammen med de øvrige østslaviske trekk i teksten, og det er derfor grunn til å hevde at det foreligger to påstander om gerundium i PPL.

- 1) I PPL har man indikasjoner på utviklingen av gerundium fra *pres.part.akt.M.Nom.sg.* der endelsen er *-ja* og *pret.part.akt.M.Nom.sg.* *-vъ*.

(203) '... knjazъ Vitovtъ..., **vojuja** [*pres.part.akt.M.Nom.sg.* = *pres.ger.*] blastъ Novogorodskuju,...' (38.19)

(204) '**Iuslyšavъ** [*pret.part.akt.M.Nom.sg.* = *pret.ger.*] knjazъ Aleksandrъ otvѣtъ knjazja velikago...' (58.16)

- 2) PPL har også indikasjoner på *pres.part.akt.* med *-či/-šti* fra *Nom.pl.* og *F.Nom.sg.* er gerundium

(205) '..., **rekušti** [*pres.part.akt.M.Nom.sg.* = *pres.ger.*] tako:...' (18.19)

(206) '...; kako im ne propustiti vašich poslovъ ko mně, a **buduči** [*pres.part.akt.M.Nom.sg.* = *pres.ger.*] u mene vъ krestnomъ celovanii.' (69.a.37)

---

⁴⁴ Det gis ikke noe forsøk på å gjøre rede på hvor vidt denne har sitt opphav i *F.Nom.sg.* eller *Nom.Akk.pl.* siden ikke dette er ønskelig eller relevant.

5.8.5 Kvalitative forskjeller blant endelsene *-šte*, *-šti* og *-či* i pres.part.akt. og *-(v)še* og *-(v)ši*

Tabell 31 Posisjon av partisippet der det forventes Nom.pl., men står M.Nom.sg.

I 9 av 35 tilfeller er M.Nom.sg. brukt ved Nom.pl.		
Attributiv	1	11 %
Predikative	6	89 %
	9	100 %

Hvilken posisjon et aktivt partisipp står i, kan ha en avgjørende rolle for hvorvidt dette kan oppfattes som et gerundium eller ikke. På tross av teorien om at partisipper i Nom.pl. også indikerer gerundium, er det likevel mulig å hevde at enten:

- a) Disse simpelthen kun er aktive partisipper og ikke gerundium.
- b) Eller at hvis disse er partisipper, er den gjeldende grammatikaliseringen av språket, samt de kategoriseringen, kommet meget langt i PPL.⁴⁵

Tabell 32 De aktive partisippers posisjon

	-šte	-šti	-či	-(v)še	-(v)ši	Sum	Prosentandel
Attributive	3	1	2	11	4	21	12,00 %
Predikative	38	8	5	93	10	154	88,00 %
Totalt	41	9	7	104	14	175	100,00 %

Tabell 32 viser fordelingen av de aktive partisippenes posisjon i PPL. Kun 12 % av de aktive partisippene står i attributiv posisjon, mens 88 % står i predikativ posisjon. Det er nødvendig å presisere at aktive partisipper, som står i predikativ posisjon, i flere tilfeller ikke kongruerer med nomen. Det er nødvendig å gå tilbake i teksten for å finne agens. Hva kan være årsaken til dette? Dette kan skyldes at partisippet fortsatt tilhører kategorien nomen, eller at partisippet er like godt brukt som selvstendig nomen, de kategorisert partisipp og gerundium. Tidligere

⁴⁵ Se Kapittel 5.7 *Kongruenstap i PPL*.

tilhørte partisippene den grammatikalske kategorien *nomen*, men grunnet grammatikalisering, som er nevnt tidligere i oppgaven, ble partisippene dekategoriisert til samme gruppe som adverb. Denne grammatikaliseringen skyldes at partisippet mister sin kongruens. Dette skjer når man ikke lenger kan skille F.Nom.sg. og Nom.pl. grunnet kasusendelsen. Den tvetydige kongruensen medfører en nødvendighet for et agens (Bjørnflaten 2010).

Videre er det interessant at endelsen for Nom.pl. *-e* fortsatt forekommer hyppig i teksten, på tross av eventuell overgang til gerundium. Dessuten forekommer endelsen *-či* så sjelden som 7 ganger og er bare brukt 5 ganger i appositiv posisjon, men også attributivt, det jeg har registrert 2 tilfeller). På samme tid ser også pret.part.akt. ut til å ha en jevn spredning av endelsen *-i*.

5.9 Grafisk variasjon

I de to foregående kapitlene, der jeg har analysert finitte og infinitte verbalkategorier i PPL, har jeg valgt ikke å gå inn på detaljene til den variasjon stavelsene har. Likevel finner jeg noen trekk, som viser til en mye variasjon i det grafiske uttrykk. Variasjonen består i at det finnes både *a*, *o*, *e* og *ě*, og *nu-drop*. Dette vil jeg nå gå nærmere inn på. Dette er noe som går igjen i alle verbalkategoriene i PPL.

5.9.1 PPL varierer mellom vokalene *o* og *a*

I PPL, skrevet i det 15. århundret, varierer det mellom *o* og *a*. I gammelkirkeslavisk finner man kun *o*, men i russisk-kirkeslavisk og i PPL varierer det grafiske uttrykk mellom *o* og *a*. I verbalsystemet til PPL, er dette mest synlig i de finitte verbalkategoriene, men generelt sett er det prefikser og infikser som oftest viser til denne variasjonen.

(207) 'Togo že lěta pskoviči **zǝdělaša** [aor.3.p.pl.] prjaslo stěny ot Velikija reki Kreomu;' (62.15)⁴⁶

(208) 'Togo že lěta pskoviči **sodělaša** [aor.3.p.pl.] prjaslo steny u Lužbkich vorot.' (51.21)

---

⁴⁶ Fotnote 45 i PPL s.62 viser at både *Pogodinskij spisok* og *Obolenskij spisok* bruker varianten *zadelaša*.

- (209) '...; **soveršēnъ** [pret.part.pass.M.Nom.sg.] bystъ [sigm.aor.3.p.sg.] mesjaca sentjabrja vъ 1 denъ,...' (34.17)
- (210) 'Sveršēna [pret.part.pass.F.Nom.sg.] bystъ [sigm.aor.3.p.sg.] cerkovъ iže co svjatyh otca našego Vasilija Kesariiskago na Vasilivě gorъkě.' (33.28)

Der *zbd-* i (207) og *ъ* kun er en halvvokal ser vi at *z* påvirkes av *d* og blir stemt fra *s* > *z*. Varianten med *sod-* (208) bekrefter dette, da *s* er ustemt og separeres fra *d* via *o*. Konsonanten *v* er ikke stemt og derfor får man ikke *z* i *sv-* (210), og den bevarer *s* slik som i *sov-* (209). En digresjon som synes nyttig i denne sammenheng er den uthevede konsonanten *z* i det tidligere eksempelet (30). Her er *z* en preposisjon (no. *med*), og slik vi ser er denne stemt grunnet *b-* i neste ord *bojarinkomъ*.

- (30) '... i vy že napisavъ gramotu da prišlite [imp.2.p.pl.] ko mně **z** bojarinkomъ svoimъ.' (63.14)

I (206) er det en halvvokal *ъ*.⁴⁷ Denne finner man også i (213), der stavelsen er *zbg-*. Likeledes med (212), har (214) stemte konsonanter. De to formene *zbgorlělъ* (213), *zgorěla* (212) er begge dannet av verbet *sъgorěti* (inf.).

- (212) '...; a cerkovъ vsja **zgorěla** [l-part.F.sg.].' (55.15)
- (213) '...; i **zъgorělъ** [l-part.F.sg.] vesъ.' (40.27)
- (214) '...; i Ševkalъ съ družinuju svoeju **zgorěvъ** [pret.part.akt.M.Nom.pl.] propade.' (16.33)

⁴⁷ Sreznevskij (1955) viser til at *sъ*=*so-* og *zbd*=*zd-*.

Videre, er det registrert *raz-* i *razbivaetsja* (213) og *roz-* i *rozbivati* (214), hvilket også viser til varierende bruk ved vokalene *a* og *o*.

(215) '..., ašte nyně o stěny **razbivaetsja** [pres.3.p.sg.] i vъ jamy vpadaet.' (21.33)

(216) '...; i tako ottolě načaša [sigm.aor.3.p.sg.] **rozbivati** [inf.] vsju stenu staruju k Velikoi rekě.' (41.13)

Dette ser man i eksemplene jeg presenterer under, og. Hvis man tar verbalformen imperfektum i betraktning, finner man eksemplene *pomogoše* (imperf. 3.p.sg.) (217) og *pomogaše* (imperf.3.p.sg.) (218).

(217) '..., a bogъ imъ **pomogoše** [imperf.3.p.sg.] svjatyi spasъ,...' (36.04)

(218) '..., a pskovičemъ ne **pomogaše** [imperf.3.p.sg.] ni slovomъ ni dělomъ;'. (30.35)

(219) 'A novogorodcy togda ne **pomogoša** [aor.3.p.pl.] pskovičemъ ni slovomъ ni dělomъ protivu Němecъ;...' (68.21)

Tilfellet *pomogoše* (217) er iøynefallende, ettersom det heller er forventet formen *pomogaše*, slik som i (218). Ifølge oppslag gjort i Sreznevskij (1955), finnes infinitiv med både *pomogati* og *pomogoti*, hvilket støtter opp om dette. I tabell 19 viste jeg til ortografiske varianter av infinitive. Der så vi at det forekom både *provoditi* og *provaditi*. Er dette det samme som i (217) og (218)? Likevel er det mulighet for at (217) har en kontaminering fra *och*-aorist. En av årsakene til at imperfektum og aorist forsvant, var sammenblanding av disse verbalformene (Chaburgaev 1978, Andersen 2006). Likheten med formen *pomogoša* (219) er påfallende lik.

5.9.2 Variert bruk av *ě* og *e*.

I PPL er det mange verb som veksler mellom bruken av *ě* og *e*. Dette gir variasjon i det grafiske uttrykk, men valget av den ene fremfor den andre har ingen påvirkning på verbets semantiske betydning, da de begge faller sammen i lyden /e/. Det er interessant at dette varierer såpass mye som det gjør, og man kan merke seg noen verb som varierer mer eller mindre enn andre.

Det ser ut til at de verb som har *ě* og *e* i verbalstammen, for det meste korresponderer med det en finner i Sreznevskij (1955). Det forekommer likevel unntak. Et eksempel på verb som forekommer relativt ofte i PPL, er *gorěti* (inf.), med hele 48 registrerte former av verbet, med og uten prefiks (*po-*, *vy-* og *za-*). Dette verbet har konsekvent *ě* og ikke *e* i verbalstammen *gorě-*. Således er det ikke med det enda mer frekvente verbet *ěchati*, der det er registrert 182 former med og uten prefiks (*na-*, *obi-*, *otb-*, *podb-*, *po-*, *pri-*, *vy-* og *vb-*). 137 har verbalstammen *ěcha-*, mens 45 har *echa-*. Verbet *cělovati*, som er registrert 31 ganger, har kun to registrerte tilfeller med *cěl-*, og de resterende 29 har *cel-*.

(220) '..., i tu že nošť do oběda **vygorě** [aor.3.p.sg.] vesť grad,...' (72.29)

(221) '..., i pьskoviči **vyěchaša** [aor.3.p.pl.] protivu Němacь,...' (32.29)

(222) ' **Ubeža** [aor.3.p.sg.] meteropolitъ Sidorъ s Moskvу na Tverъ;...' (46.04)

Også i *l*-partisippet varieres det mellom *ě* og *e*. Man kan tydelig se at der infinitiven oppviser *ě*, er det noen ganger *e* i *l*-part. Det forekommer også to varianter i ett og samme verb, slik jeg finner i *priechalъ* (223) og *priěchalъ* (224).

(223) '...; a **priechalъ** [l-part.M.Nom.] v Novъgorod' (27.37)

(224) ' **Priěchalъ** [l-part.M.Nom.] posol s Nizu Nikita...' (23.15)

Bruken av tegnet *ě* var ustabil i hele det slaviske området, og i østslavisk oppstod det ganske tidlig et sammenfall mellom *ě* og *e*. Den aller tidligste variasjonen var å finne i nord. Innen det 18. århundre var *ě* nærmest for etymologisk å regne, og etter 1917 ble den ikke lenger brukt (Vlasto 1986:49).

Mye av årsaken til variasjonen i prefiksene ser ut til å komme av mangel på standardisert ortografi. Derfor er mange av formene i antakeligvis preget av skribentens oppfatninger og antagelser av vokaler. Kanskje visste ikke skribentene hva som var korrekt ortografisk form og skrev det slik han oppfattet ordene. Et eksempel på dette er bruken av stemt og ustemt konsonant.

Mange av de trekkene jeg nå nevner er karakteristiske for området Pskov. Det ser ut til at en del talespråklige trekk får plass i PPL. Denne teksten er profan og dette kan nok være årsaken til at man finner talespråklige trekk i teksten. Et eksempel på dette er at PPL veksler mellom *o*, *ɔ* og *a*. Her må en ta i betraktning at Pskov har *akan'e*. Dette er et trekk for det sentralstorrussiske området. Nordlig innflytelse finner man idet PPL har harde endelser på *-t* i 3.p., slik første del av krøniken viser.

Likevel, i PPL er det funnet mange tilfeller med *o*, hvilket er viktig å påpeke at kan uttrykkes med *ɔ*. I sterkt reduserte stavelser, er det karakteristisk at *o* uttales som *ɔ* i Pskov-området (Zacharov og Orlov 1970:149). Hvis tilfellet er en sammenblanding av den korrekte ortografiske formen med *o* og *a*, er det likeledes med *o* og *ɔ*. Dette går jeg ikke videre inn på, men det bør tas i betraktning at dialektale former kan være årsaken til mye av variasjonen i PPL.

5.9.3 Nettet og Makarovas tolkning av *nu-drop*

I PPL er det registrert tilfeller av verb som inneholder suffikset *-nu-* i infinitiv. Noen av disse verbene får man noe som kalles *nu-drop* i øvrige verbalkategorier. Ettersom *nu-drop* er utbredt i verbalkategorien aorist og aktive partisipper, er det nødvendig å gi en introduksjon av *nu-drop* i denne delen av oppgaven. Slik vi ser i tabellen under, kan det virke vilkårlig hvorvidt aorist får *nu-drop* eller ikke. Ved hjelp av Nettet og Makarova (1997) kan det gis en kort forklaring av *nu-drop*.

Tabell 33 *Nu-drop*

Funn	PPL	Infinitiv fra ordbok	Verb (inf.)	Verbalkategori	
<u>-nu- bevart</u>					
gonъznuti	21.16	gonъz-nu-ti	gonoz-nu-ti	infinitiv	
rostrēs-nulasja	66.12	rostrēs-nu- <i>l</i> -a-sja	rostrēs-nu-ti-sja	<i>l</i> -partisipp	F.Nom.sg.
sopchnuvše	62.2	sopch-nu-vš-e	сърѣch-nu-ti	pret.part.akt.	Nom.pl.
pokinuvše	31.18	poki-nu-vš-e	poki-nu-ti	pret.part.akt.	Nom.pl.
otrinuvše	22.22	otri-nu-vš-e	otri-nu-ti	pret.part.akt.	Nom.pl.
vrinuša	9.1	vri-nu-ša	въри-nu-ti	sigmatisk aorist	3.p.pl.
vrinuša	8.36	vri-nu-ša	въри-nu-ti	sigmatisk aorist	3.p.pl.
rozkinuša	12.19	rozki-nu-ša	rozki-nu-ti	sigmatisk aorist	3.p.pl.
poběgnu	40.19	poběg-nu	poběg-nu-ti	suppletivistisk rotaorist	3.p.sg.
 <u>nu-drop</u>					
pogyblo	21.04	pogyb- <i>l</i> -o	pogyb-nu-ti	<i>l</i> -partisipp	N.Nom.sg.
otchranet	21.22	otchranet	отѣchrak-nu-ti	presens	3.p.sg.
pogiboša	48.15	pogib-o-ša	pogib-nu-ti	sigmatisk aorist	3.p.pl.
razběgošasja	32.14	razběg-o-ša-sja	razběg-nu-ti-sja	sigmatisk aorist	3.p.pl.
razběgošasja	53.14	razběg-o-ša-sja	razběg-nu-ti-sja	sigmatisk aorist	3.p.pl.
prozjabe	5.12	prozjab-e	prozjab-nu-ti	suppletivistiskrotaorist	3.p.sg.
pogibe	27.06	pogib-e	pogib-nu-ti	suppletivistiskrotaorist	3.p.sg.

Det er 13 verb i PPL som har sufikset *-nu-*, og disse forekommer 17 ganger. I 6 av 17 tilfeller er det *nu-drop*.

Ifølge Nesset og Makarova (1997) ser det ut til at noen verb og verbalformer, samt genera og kasus, er mer berørt av *nu-droppet* enn andre. Tabellen under viser dette.

Figur 3 Faktorer som påvirker *nu-drop*

labial > velar⁴⁸
 F.N.sg > M.sg. > part.akt. > ger.
 prefigert > uprefigert
 intransitive > transitive

⁴⁸ Her brukes tegnet > for å markere at det er en større sannsynlighet for noe. Eksempelvis har vi labial > velar, der labialen har større sannsynlighet for *nu-drop* enn velar.

Verbalstammer som ender på vokal har, slik tabellen over viser, i alle registrerte former beholdt *-nu-*, hvilket stemmer i henhold til det Nessel og Makarova (1997) skriver. Lengre oppe ble det kort forklart at *nu-drop* forekommer oftere etter labial konsonant i verbalstammen, men dette er ikke hele forklaringen. Tabellen over viser at 1) labialer fremmer sannsynligheten for *nu-drop* og 2) numera og genera som ikke er M.sg. vil også ha en større sannsynlighet for *nu-drop* enn M.sg. M.sg. har høyere sannsynlighet for *nu-drop* enn aktive partisipper, og kategorien gerundium er minst utsatt av alle disse. 3) Prefigerte verb og verb med flere stavelser har en større sannsynlighet for *nu-drop* enn de uprefigerte, eventuelt enstavelsesverb. Likeledes er det for 4) der intransitive verb, i motsetning til transitive, fremmer *nu-drop*.⁴⁹

Det ser ut til å være infinitivsstammen som avgjør hvorvidt *nu-drop* forekommer eller ikke. Der infinitivstammen ender på vokal før *-nu-*, bevares denne i de øvrige verbalkategoriene. Hva angår infinitivstamme som ender på konsonant, er dette mer komplisert. Hvis verbalstammen ender på en velar konsonant (*k, g, ch*) er sannsynligheten for at *-nu-* bevares noe større enn om det er labial konsonant (*b, p, v, f*), hvilket ifølge Nessel og Makarova (1997) oppviser en større tendens til *nu-drop*.

Noen aspekter må likevel tas i betraktning. Artikkelen (Nessel og Makarova 2011) jeg har brukt, er basert på tekster skrevet i det 18. – 21. århundre, men den er apliserbare på denne analysen. For det samme observeres i PPL, med tydelige paralleller til registrerte *nu*-verb i teksten. Min oppgave er ikke en synkron analyse, hvor jeg selv sammenligner med andre samtidige tekster. Likevel er det vært interessant at det er de denne tendensene til *nu-drop* i PPL, som Nessel og Makarova finner i sin forskning på nyere tekster.

5.9.4 Dualis i PPL

(225) 'Se že slyšavъ, i reče poslannymъ ot cariju: **glagolita [pres.2.p.dual.]** carema, jako az kreštusja;' (8.21)

I PPL er det registrert dualis 11 ganger. Forekomstene fordeler seg på pres.2.p.dual. 2x, aor.3.p.dual. 7x, 2.p.dual 1x, pres.part.akt.M.Dat.dual. 1x og pres.part.pass.M.Nom.dual. 1x.

⁴⁹ Termen *sannsynlighet* åpner for at *nu-drop* ikke nødvendigvis må forekomme og dette kommer tydelig frem i analysen der vi ikke finner *nu-drop* ved kriterier som fremmer dette.

Dualis faller sammen med pluralis, og det er en økende tendens til at pluralis har erstattet bruken av dualis i det 13. – 14. århundre. Fra midten av det 14. århundre kan dualis regnes for arkaisk og denne numerus brukes ofte feil (Borkovskij og Kuznecov 2010:203-7, Vlasto 1986:105-6).

Det er belagt 2 tilfeller av Nom.Dual. i teksten. Disse består av de samme verbene, *ubiena bysta* (228) som er registrert både i setning 12.28 og 18.03 i PPL, men det er verdt å merke seg bruken av Dual., da dette regnes som bevisst bruk av arkaisme etter midten av det 14. århundre (Vlasto 1986:105).

(226) '...da ašte mně ne **dadita** [**pres.2.p.dual.**] eja ženě,...' (8.17)

(227) '..., Aggenii že Zacharija **predvarista** [**aor.3.p.dual.**] vočelověčenie christovo za 70 lětъ' (6.17)

(228) ' Togo že lěta knjazъ Aleksandrъ i synъ ego Feodorъ **ubiena** [**pret.part.pass.Nom.Dual.**] **bysta** [**aor.3.p.dual.**] v Ordě...' (18.03)

(229) 'Se že **ěduštima** [**pres.part.akt.Nom.dual.**] ima so mnogimъ polonomъ къ Pskovu,...' (20.07)

Hvis man legger merke til hvor disse er registrert i PPL, ser man at dette gjelder side 8-20 i teksten.⁵⁰ Dette skyldes at de første sidene i PPL er avskrifter fra *Novgorodskie Letopisi*, som omhandler det 10.-14. århundre. Resten av teksten har kun singularis og dualis.

---

⁵⁰ Eksempelvis (8.17) betyr side 8 og linje 17.

6 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg analysert verbalsystemet i PPL. De verbalkategorier og verbalformer som forekommer i teksten er blitt presentert via tabeller og illustrasjoner. I tabellene finner man verbene listet opp under de verbalkategoriene der de hører til. Eksempelene i oppgaven er valgt for å illustrere i hvilken sammenheng verbalformene forekommer, og hvorfor noen må forklares. Her kommer det også frem at verbalformene varierer i det grafiske trykk. Ved veis ende er det på tide med en oppsummering, og da vil jeg sørst vise til fordelingen av verbalkategoriene i PPL. Oppsummert fordeler de forskjellige verbalkategoriene i PPL seg slik:

Tabell 34 Fordeling av verbalkategoriene

Finite	Antall	Prosentandel
Presens	83	2,96 %
Futurum	52	1,85 %
Imperativ	16	0,57 %
Konjunktiv	1	0,04 %
Imperfektum	137	4,88 %
Aorist	1702	60,66 %
Perfektum	7	0,25 %
Pluskvamperfektum	8	0,29 %
Infinitiv	189	6,74 %
L-partisipp	170	6,06 %
Presens partisipp passiv	7	0,25 %
Preteritum partisipp passiv	99	3,53 %
Presens partisipp aktiv	153	5,45 %
Preteritum partisipp aktiv	182	6,49 %
Totalt	2806	100,00 %

Forekomsten av verbalkategoriene

I tabellen kommer det frem hvilken representasjon de forskjellige verbalkategoriene og derav verbalformene har. Enkelte verbalkategorier utgjør en lavere prosentandel enn andre.

Eksempelvis er det få registrerte tilfeller av direkte tale i PPL. Av den grunn er presens, futurum, imperativ og kondisjonalis sjeldnere brukt enn andre verbalkategorier.

I motsetning til disse verbalkategoriene er aorist svært godt representert. Dette skyldes at PPL er en krønike og en narrativ tekst av begivenheter i fortiden. Derfor er det naturlig at tempus preteritum dominerer de finitte verbalformer i PPL. Jeg hadde ikke forventet at aorist var så utbredt i en tekst fra det 15. århundre, da det er antatt at bruken av denne verbalkategorien reduseres i det 14. og 15. århundre.

Grammatikkene, slik det er blitt vist til, antar at verbalkategorien aorist skal ha vært langt sjeldnere brukt enn det jeg har registrert (Bjørnflaten 2009, Vlasto 1986). Derimot ser Pskov-området beliggenhet ut til å være sentral for bruken av aorist. Påvirkning fra nordstorrussisk kan ha ført til at aorist ble brukt mye lenger i Pskov Borkovskij og Kuznecov (2010:277-282).

Bruken av imperfektum er, ifølge prosentinnndelingen, en liten kategori. Likevel er det oppsiktsvekkende at den faktisk er tilstedet i teksten. Ifølge Bjørnflaten (2009) er bruken av denne verbalkategorien sjelden etter det 11. og 12. århundre. Vlasto skriver at denne forsvinner ut av bruk før aorist, men den er observert i tekster fra det 13. århundre (1986:157).

Sett i lys av perfektum, er det grunn til å hevde at aorist og imperfektum enda ikke er byttet ut med perfektum i Pskov-området. Årsaken til at perfektum og pluskvamperfektum er lite brukt i PPL kan antas å være deres analytiske karakter. Tidligere har jeg nevnt at for eksempel perfektum, kun er registrert ved direkte tale der agens viser til en handling i retroperspektiv. Dette er likevel ikke helt kompatibelt med teorien, da særlig perfektum antas å ha en større rolle i tekster skrevet på denne tiden. Hva dette skyldes, ville vært interessant å vite.

En sammenligning mellom tidligere illustrerte eksempler (83) og (137) viser at perfektum og *l*-partisipp har noe forskjellige bruksområder. Setning (83) er retroperspektiv, mens (137) er adjektivistisk.

(83) '...čtoby **este** [**pres.2.p.pl.**] namъ **pomogli** [**l-part.pl.**] protivu belikago knjazja,...'
(53.17)

(137) '...; i na tu noštъ Moskva [F.Nom.sg.] **zagorělasja** [**l-part.F.sg.**],...'
(47.21)

Kan det hende *l*-partisippet allerede var blitt reanalysert og ble regnet for å være et *l*-preteritum den gang PPL ble skrevet? Tabell 34 viser at *l*-partisipp forekommer i omtrent 6 % av all registrert bruk av verb. Med tanke på at aorist er såpass godt representert i PPL, og at man har tilfeller som utvilsomt er perfektum, er nok *l*-partisippet kun et partisipp.

Presens partisipp passiv er en verbalkategori som ikke er vanlig i russisk-kirkeslaviske tekster. Tidligere har jeg nevnt at denne kategorien for partisipp kun brukes ved bevisst valg av arkaiske former. De passive presenspartisippene tilhører delen der PPL er avskrift fra *Novgorodskie Letopisi* og er derfor kun representert blant de første ca. 20 sidene av teksten.

I motsetning til presens partisipp passiv har vi preteritum partisipp passiv. Dette er en verbalkategori svært lik den vi i dag finner i MSR, er brukt flere steder i PPL. Dette er den eneste verbalkategorien der genus femininum er representert i teksten. Da krøniken faktisk ikke omtaler noen kvinnelige aktører, ser vi her aldri tilfeller hvor passive presenspartisipper kongruerer med animatum i hunkjønn. Derimot forekommer det med inanimatum, for eksempel *cerkovъ*.

Kongruenstap

I denne teksten er det de aktive partisippene som har vist seg å være mest interessante. Siden disse er tema som grammatikalisering har de aktive presens- og preteritumspartisippene blitt viet mye oppmerksomhet. Her finner man at Nom.pl. i begge disse partisippene har to endelsesmorfemer, som brukes om hverandre. Den opprinnelige endelsen for Nom.pl. var *-e*, men viser ganske ofte *-i*. Det finnes noen hypoteser for hvorfor dette skjer. Fusjoneringen av dualis med pluralis, samt fusjoneringen til et felles bøyingsparadigme for alle tre genera i pluralis, kan ha utløst dette. Det kan også, muligens samtidig, ha skjedd en ytterligere fusjonering av Nom. og Akk. i pluralis, der Nom.pl. blir lik Akk.pl. I PPL medfører dette variasjon for endelsen i Nom.pl.

Når endelsene *-e* og *-i* brukes om hverandre, oppstår et problem for kongruens. Endelsen blir nemlig homonym med endelsen for F.Nom.sg., som også er *-i*. Dette medfører et kongruenstap, som igjen de kategoriserer partisipper fra å være en del av nominalklassen til å inngå i en lavere, mindre selvstendig klasse. For å indikere hva slags kongruens partisippet har, må det dermed føyes til et nomen til setningen.

Kongruenstap blir på denne måten også en katalysator for gerundium. I PPL er det funnet mange eksempler på at verbalkategorien gerundium er under utvikling. Mange av eksemplene kan faktisk oppfattes som rene gerundier. Opp til flere ganger er det registrert aktivt partisipp i M.Nom.sg. der det skulle vært Nom.pl. Bruken av andre verbalformer i setningen viser også at det er feil kongruens, siden man ser at disse kongruerer med pluralis. Dette ser man spesielt der det er brukt aorist i 3.p.pl., mens partisippet står i singularis. Jeg har vist til mange slike eksempler og gjentar et av dem her.

(193) 'Mesjaca maija vъ 26 denъ pskoviči [Nom.pl.] so isborjany [Instr.pl.] podъemše [pret.part.Nom.pl.] vsju svoju oblastъ i počchaša [aor.3.p.pl.] voevati [inf.] zemli Nemecъkija o knjazi Ivaně i o knjazi Ostafii i posadnicě Volodcy, i voevaša [aor.3.p.pl.] okolo Medvežii golově pjatъ dnei i pjatъ noštei, **ne slazja** [pres.part.akt.M.Nom.sg.=pres.ger.] s konъ,...' (20.06)

Det er spesielt i predikativ posisjon aktive partisipper viser kongruenstap som tenderer mot gerundium (Bjørnflaten 2010a, b, 2011).

Nesten alle registrerte finitte verbalformer i PPL er registrert i enten 3.p.sg. eller 3.p.pl., med unntak av noen få tilfeller der vi finner de øvrige numera og persona. Da dette er en krønike med få tilfeller av direkte tale, er nesten alle registrerte finitte verbalformer oppgitt i 3.p. Når det kommer til partisipper, som har som funksjon å supplere nomenet, er det ikke like relevant hvorvidt det er direkte tale eller rene narrative setninger. Dette ser man når partisipp og nomen kongruerer og står i samme genus, kasus og numerus. I tilfeller der man finner aktive partisipper med kongruenstap, finner man ofte en indikasjon på gerundium.

Variasjon

Innledningsvis har jeg nevnt at teksten opprinnelig hadde flere typer blekk, hvilket tyder på at flere skribenter kan ha bidratt til nedtegnelsen av PPL (Nasonov 1941:I). Dette kan være årsaken til at verbalformene varierer i det grafiske uttrykk. Siden denne variasjonen kan forekomme på samme side og avsats er dette diskutabelt hvorvidt dette er av betydning.

I PPL finner jeg noen generelle trekk, spesielt ved prefikser og suffikser (infikser), som best vises ved å vise til eksempler som tidligere er blitt gitt i oppgaven. I eksemplene under ser vi en variasjon i et og samme verb.

(217) '..., a bogъ imъ **pomogoše** [imperf.3.p.sg.] svjatyi spasъ,...' (36.04)

(218) '..., a pskovičemъ ne **pomogaše** [imperf.3.p.sg.] ni slovomъ ni dělomъ;'. (30.35)

Verbalformer som varierer mellom *o* og *a* er relativt hyppig observert i PPL. Dette gjelder også i verbalroten slik vi finner under infinitiv. I *provaditi* og *provoditi*, finner jeg likeledes en vekselning mellom *-a-* og *-o-*. Dette er muligens et dialektalt trekk, som er vanlig i Pskov-området. Ifølge Zacharov og Orlov uttales stert redusert *o* som *ɐ* i Pskov-området (1970:149). I eksemplene (217) og (218) kan det være snakk om talespråklige trekk, men en kontaminasjon fra *och*-aorist er nok mer sannsynlig.

Et annet trekk i PPL finner vi i måten prefiksene er stavet på. På samme måte som i tale, uttrykker assimilasjon mellom to konsonanter. Er det en fullvokal i mellom unngår assimilasjonen, mens halvvokal (jer) tillater dette (se eksempel (207) og (208)).

Når det gjelder stemte og ustemte konsonanter ser ut til at skribenten ofte har tatt utgangspunkt i hvordan man talte.

(207) 'Togo že lěta pskoviči **zъdělaša** [aor.3.p.pl.] prjaslo stěny ot Velikija reki Kreomu;' (62.15)⁵¹

(208) 'Togo že lěta pskoviči **sodělaša** [aor.3.p.pl.] prjaslo steny u Lužьkich vorot.' (51.21)

I MSR finner man *nu-drop*, der verb som har suffikset *-nu-* i infinitiv ikke har dette i de øvrige verbalkategoriene. Den samme tendensen, der suffikset *-nu-* ikke vises i øvrige verbalkategorier, er registrert for verbene i PPL. Spesielt i aktive partisipper og aorist. Dette er blant de trekk i PPL, som viser til likheter med MSR.

Personendelser i 3.p. på *-t*

I personendelsene på /t/ i 3.p.sg. og pl. ved tematiske verb uttrykkes dette grafisk både som *-tb* og hard *-t(ь)*. Flesteparten av endelsene er harde, det vil si *-t(ь)*. I russisk-kirkeslaviske tekster kan man likeens finne *t*-endelser i imperfektum og aorist 3.p., hvilket er et østslavisk trekk. Årsaken til at det finnes både harde og bløte endelser er at Pskov ligger i det sentralrussiske språkområdet som deler trekk fra både nord- og sydstorrussisk. I tillegg til dette, er Pskov-området splittet i to av en isogloss som gjør at begge deler forekommer i språket. Den nordlige harde *t*-endelsen overtar for den sydlige bløte, og blir etter hvert den dominerende endelsen. Dette understøttes av språklige trekk funnet i den første delen, som er en avskrift av *Novgorodskie Letopisi*. Disse krønikene ble skrevet i Novgorod, som befinner seg i det nordrussiske området. I denne delen er det kun funnet harde endelser i 3.p. Derimot er det registrert kun 2 tilfeller der endelsen er *-tb*, og dette er infinitiv. Den øvrige infinitivsendelsen er *-ti* for hele denne delen. Under følger en illustrasjon med to eksempler på analog overføring av *t*-endelse fra presens til imperfektum 3.p.pl.

(43) ' **mrjachutъ** [imperf.3.p.pl.] bo ljudie po ulicamъ, i někomu bjaše chraniti ich, no **jadjachutъ** [imperf.3.p.pl.] i psi, jako skotъ mertvyi.' (11.12)

⁵¹ Fotnote 45 i PPL s.62 viser at både *Pogodinskij spisok* og *Obolenskij spisok* bruker varianten *zadelaša*.

Den harde endelsen for /t/ forekommer, som tidligere nevnt, også i aorist 3.p.sg.. Derfor kan det ofte se ut som om PPL har verbalkategorien supinum, men ved nærmere undersøkelse avkreftes dette. Denne typen aorist kan forekomme i setninger med intransitive verb (bevegelsesverb). Dette kan gi grunnlag for at dette skal tolkes som verbalkategorien supinum. Fotnotene i teksten er derfor ofte avgjørende informasjon. I disse fotnotene vises det ofte til andre versjoner av samme setning, som er nedtegnet av andre skribenter, og som har tilsvarende bruk av tempus preteritum.

(108) 'i šed povoeva zemlju Galicьkuju i grad Galičь **vzjatь**, i cerkvy cvjatyja požže i manastyri, i mnogo ljudii posěče i mnogo krovi **prolitь**,...' (42.06)

Analog overføring fra presens i personendelse ved 3.p. er et østslavisk trekk og dens utbredelse i PPL viser til at dette er en russiskkirkeslavisk tekst.

Konklusjon

Denne analysen av PPL har vist til hvilke verbalkategorier som finnes i PPL, samt deres fordeling. Denne fordelingen viser til PPLs narrative form, da flesteparten av de finitte verbalkategoriene er vanlig i narrative tekster.

Den registrerte bruken av aktive partisipper viser en variasjon i bruken av suffiks, samt kongruenstap. Kongruenstapet i PPL, og derav også dekategorieringen indikerer at partisippene ikke lenger tilhører nominalklassen og representerer tidlige former av gerundium.

'...While Novgorod and its sister-city Pskov continued to the end of their independence to compile local annals in a locally coloured vernacular language, the official or semi-official chronicles of Moscow give virtually no place to the living language, ...' Vlasto (1986:358).

I dette sitatet fra Vlasto (1986) ligger mye av bakgrunnen for språket i PPL, og derfor også forklaringen på hvorfor det er en såpass stor variasjon av verbalformer i teksten.

Analysen jeg har gjort har ikke bare vist til hva slags verbalsystem PPL har, men også hva slags variasjon det finnes blant verbalformene. PPL er skrevet på russisk-kirkeslavisk og har mange trekk som passer inn med det som antas å være innflytelse fra talespråket. Mye av det som er funnet viser at språket trolig er preget av den isogloss som går gjennom Pskov-området. Denne isoglossen kan være årsaken til mye variasjon i de registrerte funnene. Den deler Pskov-området i to og gir både syd- og nordrussiske trekk. I tillegg til dette ser det ut til at teksten er nedtegnet med grafisk uttrykk for hvordan det skulle skrives, men også slik de oppfattet lydene. Det er antakeligvis dette som kommer til syne i teksten.

Noen av de funnene jeg gjorde i analysen, svarte til de forventningene jeg hadde. Andre gjorde derimot at oppgaven tok noen nye vendinger, da teksten har mye variasjon i verbalformene, samt trekk som behøvde en møysommelig undersøkelse. Det er tydelig at *Tichanovskij spisok* har både eldre og nyere former, som vitner om innovasjoner i språket. Denne teksten kan ikke bare studeres synkront, men også diakront. Oppgaven representerer opphavet til det verbalsystemet vi finner i MSR, og kan dermed regnes som en viktig del av den utviklingen dette språket har gjennomgått.

Å kartlegge hele verbalsystemet i PPL har vært essensiell for forståelsen av hver enkelt verbalkategori. På denne måten danner dette også et bilde av hva slags språk som er brukt i PPL, og hvordan dette passer inn i helheten av storrussisk språk og russisk-kirkeslaviske tekster. Avsluttende for denne oppgaven kan det fortelles at denne teksten har flere meget interessante funn. Teksten vil dermed også kunne utgjøre et grunnlag for ytterligere forskning i fremtiden

Litteraturliste

- Andersen, H.** (2006). "Grammation, regrammation, and degrammation: Tense loss in Russian". UCLA: I: *Diachronica*. 231-258
- Barnet, V.** (1985) "Towards a Sociolinguistic Interpretation of the Origins of the Slavonic Literary Languages". Publisert i *The formation of the Slavonic literary languages*. Columbus, Ohio: Slavica Publishers, Inc.
- Bjørnflaten, J.I.** (2005) *Innføring I slavisk og russisk språkhistorie*. Unipub forlag. Oslo
- Bjørnflaten, J.I.** (2009). *Gammelkirkeslavisk grammatikk*. Utskrift
- Bjørnflaten, J.I.** (2010a). "Grammaticalization Theory and the Formation of Gerunds in Russian." I: *Diachronic Slavonic Syntax. Gradual Changes in Focus*. Verlag Otto Sagner. , 19 - 28
- Bjørnflaten, J.I.** (2010b) "Grammatikalization and typological change: The plural paradigm of Russian substantives". Srpska Akadamaia Nauk i Umetnosti. Bok 4, 7-22. Beograd
- Bjørnflaten, J.I.** (2011) "Predicative Participle in Russkaja Pravda". Upublisert artikkel, Oslo
- Blake, J.B.** (2001) *Case*. 2.utg. Cambridge: University Press
- Bondaletov, V.D.; Samsonov, N.G.; Samosonva, L.N.** (2010) *Staroslavjanskij jazyk*. Tablicy. Teksty. Yčebnyj slovarʒ. Moskva: Flinta, Nauka
- Borkovskij, V.I. og Kyznecov, P.S.** (2010) *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka*. 5. utgave. Moskva: LIBROKOM
- Cejtelin, R.M., Večerki, R. og Blagovj, E.** (1999) *Staroslavjanskij slovarʒ (po ruskopisjam X-XI vekov)*. 2. utgave. Chudožestvennoe ofrmlenie. Moskva
- Dьjačenko, G.** *Polnyj serkovno-slavjanskij slovarʒ* <http://www.slavdict.narod.ru/index.htm>
[besøkt: 9.8.11.]
- Chaburgaev, G.A.** (1978). "Sud'ba vspomogatel'nych glagola drevnykh slavjanskich analističeskikh form v russkom jazyke". I: *Filologija* Nr. 4 Vestnik MGU, Ser. 9, 42-53

Filin, F.P. (1972) *Proischoždenia russkogo, ukrainskogo I belorusskogo jazykov*. Leningrad: "Nauka"

Franks, S. (2000) *A handbook of slavic critics.. Variations* (Enrolled in the Ph. D. Program). Harvard University New York - Oxford: Oxford University Press

Haraldsson, H. (2006) *Russisk fonetikk*. Oslo: Unipub

Heine, B. og Kuteva, T. (2005) *Language Contact and Grammatical Change*. Düsseldorf: Cambridge University Press

Lichačëv, D.S. (1947) *Russkie letopisi i ich kul'turno-istoričeskoe značenie*. Moskva: Akademija Nauk SSSR

Lysaght, T.A. (1978) *Material toward the Compilation of a concise Old Church Slavonic-English Dictionary*. Wellington: Victoria University Press with Price Milburn.

Mathiassen, T. (2004) *Russisk grammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget 4.utg.

Moss, W.G. (2001) *A History of Russia Volume 1: to 1917*. McGrawHill Companies

Nasonov, A. (1941) *Pskovskie Letopisi*. 1.utgave. Moskva og Leningrad: Akademija Nauk SSSR. Institut Istorii

Neset, T. og Makarova, A. (2011) "Nu-drop in Russian verbs: a corpus-based investigation of morphological variation and change". I: *Russian Linguistics* 35.4.

Obnorskij, S.P. (1953) *Očerki po morfologii russkogo glagola*. Moskva: Akademija Nauk SSSR

Orlov, A.S. (1945) *Drevnjaja russkaja literatura*. Moskva og Leningrad: Akademija Nauk SSSR

Rusinov, N.D. (2010) *Drevnerusskij jazyk*. 3. utgave. Moskva: LIBROKOM

Scando-Slavica <http://foreninger.uio.no/nsf/scsl/index.html> [besøkt: 1.07.2011]

Schenker, A.M. (1995) *The dawn of the Slavonic. An Introduction to Slavic Philology*. New Haven & London: Yale University Press

Sreznevskij, I.I. (1955) *Materialy dlja slovarja drevne-russkago po pis'mennym pamjatnikam*. Akademische druck - u. Verlagsanstalt Graz.

Stang, C.S. (1969) *Forelesninger over russisk språkhistorie*. Del 1. Oslo/Bergen: Universitetsforlaget

Vlasto, A.P. (1986) *A Linguistic History of Russia to the End of the Eighteenth Century*. Oxford: Clarendon Press

Zacharov, K.F., Orkov, V.G. (1970) *Dialektnoe členenie russkogo jazyka*. Moskva: Prosvečšenie

Zeps, J.V. (1964). "Optional rules in the formation of the Old Church Slavonic". I: *Linguistic Society of America*, Vol. 40, 1, 33-36. <http://www.jstor.org/stable/411922>